

## Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Genom beslut den 7 december 2000 bemyndigade regeringen chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en beredning med tre ledamöter med uppdrag att verka för rättsväsendets utveckling. Regeringen bemyndigade samtidigt departementschefen att utse en av ledamöterna att vara ordförande samt att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt beredningen.

Med stöd av bemyndigandet förordnade departementschefen som ledamöter i beredningen, fr.o.m. den 7 december 2000 generaldirektören Anders Eriksson, ordförande, samt fr.o.m. den 1 januari 2001 dåvarande hovrättspresidenten numera lagmannen Lars Eklycke samt ordföranden och chefen för Allmänna reklamationsnämnden Lotty Nordling.

Som sakkunniga förordnades fr.o.m. den 1 januari 2001 dåvarande expeditionschefen Lars Dahllöf (t.o.m. den 31 augusti 2001), polismästaren Anders Danielsson, enhetschefen Birgitta Holmgren och överåklagaren Krister Waern.

Som sekreterare förordnades fr.o.m. den 7 december 2000 f.d. hovrättsassessorerna Per Lagerud och Birgitta Trägårdh samt fr.o.m. den 8 januari 2001 kammaråklagaren Ulrika Lindsö (t.o.m. den 31 augusti 2001). Per Lagerud har varit sekreterare i de frågor som behandlas i detta betänkande. Även Ulrika Lindsö har arbetat med frågorna.

Beredningen har antagit namnet Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU).

Vi har tidigare överlämnat delbetänkandet (SOU 2001:59) Snabbare lagföring 1 – Några förslag till förenklingar.

Vi får härmed överlämna delbetänkandet *Snabbare lagföring 2 – Förenklad brottsutredning*.

Vårt arbete fortsätter med andra utestående frågor.

Stockholm i december 2001

Anders Eriksson  
Lotty Nordling

Lars Eklycke

/Per Lagerud

# Innehåll

<b>Förkortningar</b> .....	<b>13</b>
<b>Sammanfattning</b> .....	<b>15</b>
Inledning.....	15
Förundersökning.....	15
Förenklad utredning.....	16
Ökad användning av förenklad brottsutredning .....	17
Tillämpningsområdet.....	18
Handläggningen.....	19
<b>Författningsförslag</b> .....	<b>21</b>
1. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	21
2. Förslag till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott.....	28
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. ....	29
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge.....	31
5. Förslag till lag om ändring i lagen (1962:120) om straff i vissa fall för oriktigt ursprungsintyg m.m. ....	32

6.	Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom .....	33
7.	Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413).....	34
8.	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	35
9.	Förslag till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.....	38
10.	Förslag till lag om ändring i lagen (1982:821) om transport av farligt gods.....	39
11.	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde.....	40
12.	Förslag till lag om ändring i säkerhetsskyddslagen (1996:627).....	41
13.	Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar.....	42
14.	Förslag till lag om ändring i yrkestrafiklagen (1998:490).....	43
15.	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister .....	44
16.	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister .....	45
17.	Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622).....	47
18.	Förslag till lag om ändring i lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar .....	50
19.	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.....	53
20.	Förslag till lag om ändring i lagen (2001:85) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet.....	55

21.	Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948).....	58
22.	Förslag till förordning om ändring i kungörelsen (1969:590) om ersättning vid förundersökning i brottmål .....	60
23.	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. ....	61
24.	Förslag till förordning om ändring i åklagarförordningen (1996:205) .....	63
25.	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:730) med instruktion för Registernämnden .....	64
26.	Förslag till förordning om ändring i körkortsförordningen (1998:980) .....	65
27.	Förslag till förordning om ändring i polisförordningen (1998:1558) .....	66
28.	Förslag till förordning om ändring i polisdataförordningen (1999:81) .....	67
29.	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:105) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar.....	68
30.	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2000:388) om internationellt polisiärt samarbete .....	69
31.	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2000:1222) om internationellt tullsamarbete .....	70
32.	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2001:88) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet.....	71
<b>1</b>	<b>Allmänt .....</b>	<b>73</b>
1.1	Vårt uppdrag.....	73
1.2	Utredningsarbetet.....	74

1.3	Genomströmningstider .....	75
1.4	Våra tidigare överväganden m.m.....	78
1.5	Något om RRV:s utredningar och förslag.....	81
1.6	Viss statistik m.m. ....	82
1.7	Något om utgångspunkter och effekter .....	83
<b>2</b>	<b>Förundersökning .....</b>	<b>87</b>
2.1	Åtalsplikt/förundersökningsplikt m.m. ....	87
2.2	Förundersökningens syften m.m.....	90
2.3	Beslut om förundersökning och ledning av denna .....	90
2.4	Förstahandsåtgärder .....	92
2.5	Förhör.....	93
2.6	Underrättelse om misstanke m.m.....	94
2.7	Dokumentation .....	95
2.8	Förundersökningsanteckningar .....	96
2.9	Slutdelgivning m.m. ....	96
2.10	Tullverkets och skattemyndighetens brottsutredningar .....	97
<b>3</b>	<b>Utredning enligt 23 kap. 22 § RB .....</b>	<b>99</b>
3.1	Nuvarande tillämpningsområde.....	99
3.2	Formella skillnader mot förundersökning.....	101
3.3	Begränsningar i utredningsformen .....	102
<b>4</b>	<b>Förenklad brottsutredning .....</b>	<b>107</b>
4.1	Inledning.....	107
4.2	Effektivitetshämmande faktorer under en förundersökning .....	107
4.3	Utgångspunkter.....	109

4.4	Tillämpningsområdet.....	111
4.4.1	Brottet skall vara enkelt att utreda.....	111
4.4.2	Ytterligare förutsättningar för förenklad brottsutredning.....	112
4.4.3	Tillämpningsområdet i övrigt .....	116
4.5	Handläggningen.....	119
4.5.1	Inledande av utredningen m.m. ....	119
4.5.2	Underrättelse om misstanke .....	120
4.5.3	Dokumentation.....	122
4.5.4	Underrättelse om verkställd utredning.....	127
4.5.5	Utredningens avslutning.....	133
4.5.6	Reglering av förfarandet.....	133
4.6	Tullverkets och skattemyndighetens brottsutredningsverksamhet.....	134
4.6.1	Tullverket.....	134
4.6.2	Skattemyndigheten .....	136
4.7	Följdändringar .....	136
<b>5</b>	<b>Tvångsmedel.....</b>	<b>139</b>
5.1	Inledning.....	139
5.2	Tvångsätgärder för förhör .....	141
5.3	Gripande .....	145
5.4	Beslag.....	148
5.5	Husrannsakan och annan undersökning.....	151
5.6	Kroppsvsitation och kroppsbesiktning.....	154
5.7	Vissa andra tvångsmedel .....	156
<b>6</b>	<b>Förslagets ekonomiska effekter m.m. ....</b>	<b>159</b>
<b>7</b>	<b>Ikraftträdande m.m.....</b>	<b>161</b>
<b>8</b>	<b>Författningskommentar .....</b>	<b>163</b>
8.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	163

8.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott.....	175
8.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. ....	175
8.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge.....	176
8.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:120) om straff i vissa fall för oriktigt ursprungsintyg m.m.....	177
8.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom .....	177
8.7	Förslaget till lag om ändring i brottskadelagen (1978:413).....	178
8.8	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)....	179
8.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.....	181
8.10	Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:821) om transport av farligt gods.....	182
8.11	Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde.....	182
8.12	Förslaget till lag om ändring i säkerhetsskyddslagen (1996:627).....	183
8.13	Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar.....	184
8.14	Förslaget till lag om ändring i yrkestrafiklagen (1998:490).....	185
8.15	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister .....	185
8.16	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister .....	186

8.17	Förslaget till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622) ...	187
8.18	Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar .....	189
8.19	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling .....	191
8.20	Förslaget till lag om ändring i lagen (2001:85) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet .....	193
8.21	Förslaget till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948).....	194
8.22	Förslaget till förordning om ändring i kungörelsen (1969:590) om ersättning vid förundersökning i brottmål .....	196
8.23	Förslaget till förordning om ändring i förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. ....	197
8.24	Förslaget till förordning om ändring i åklagarförordningen (1996:205) .....	198
8.25	Förslaget till förordning om ändring i förordningen (1996:730) med instruktion för Registernämnden.....	199
8.26	Förslaget till förordning om ändring i körkortsförordningen (1998:980) .....	200
8.27	Förslaget till förordning om ändring i polisförordningen (1998:1558) .....	200
8.28	Förslaget till förordning om ändring i polisdataförordningen (1999:81) .....	201
8.29	Förslaget till förordning om ändring i förordningen (1999:105) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar.....	202
8.30	Förslaget till förordning om ändring i förordningen (2000:388) om internationellt polisiärt samarbete .....	202



8.31 Förslaget till förordning om ändring i förordningen (2000:1222) om internationellt tullsamarbete .....	203
8.32 Förslaget till förordning om ändring i förordningen (2001:88) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet.....	204
<b>Bilaga 1, Dir 2000:90 .....</b>	<b>205</b>
<b>Bilaga 2, Dir. 2001:61 .....</b>	<b>221</b>

# Förkortningar

Dir.	Kommittédirektiv
dnr	Diarienummer
DsJu	Betänkande i departementsserien från Justitiedepartementet
FAP	Föreskrifter och allmänna råd för polisväsendet
FuK	Förundersökningskungörelsen (1947:948)
JO	Riksdagens ombudsmän (Justitieombudsmannen) eller Justitieombudsmännens ämbetsberättelse
LUL	Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
NJA	Nytt juridiskt arkiv
prop.	proposition
RB	Rättegångsbalken
RPS	Rikspolisstyrelsen
RRV	Riksrevisionsverket
RÅ	Riksåklagaren
RÅFS	Riksåklagarens författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar



# Sammanfattning

## Inledning

Vi har i uppdrag att undersöka möjligheterna att än mer öka effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete. I det uppdraget ligger bl.a. att presentera förslag som leder till en förbättring av den brottsutredande verksamheten.

När det gäller hanteringen av brottmål är det känt att de totala tiderna från brottsanmälan till dom, generellt sett, är för långa. Ett effektivitets- och kvalitetsmått utgörs just av genomströmningstidernas längd. Åtgärder behöver därför vidtas så att tiderna för handläggning av brottsutredningar och för brottmålsförfarandet förkortas utan att rättssäkerhetsförluster för enskilda uppstår.

Vi har tidigare lämnat förslag som syftar till att åstadkomma såväl en snabbare genomströmning som en förbättring av den brottsutredande verksamheten. I detta betänkande ligger fokus i första hand på frågor kring brottsutredningarna. Frågorna hänger dock ihop på så sätt att en förbättring av den verksamheten samtidigt medför en snabbare genomströmning.

## Förundersökning

I Sverige finns en s.k. förundersökningsplikt. Den innebär bl.a. att förundersökning skall inledas så snart det finns anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats. En stor del av brottsutredningarna görs i dag i förundersökningens form. Reglerna om förundersökning finns huvudsakligen i 23 kap. rättegångsbalken (RB). Där regleras bl.a. när förundersökning skall inledas respektive läggas ned samt vem som skall leda undersökningen. Vidare anges där formerna för förhör, underrättelse om misstanke

och underrättelse om genomförd utredning. Också kraven på dokumentation av vad som har förekommit under förundersökningen regleras där.

Vi har haft relativt omfattande kontakter med poliser och åklagare under vårt arbete. Bl.a. genom de kontakterna har vi kunnat konstatera att de två komponenter i förundersökningsförfarandet som hindrar effektiviteten mest är dels *dokumentationsskyldigheten*, främst vad gäller förhørsutsagor, dels *underrättelseskyldigheten* mot misstänkta om rätten att ta del av utredningen innan åtal beslutas.

## Förenklad utredning

Den förenklade utredningsformen enligt 23 kap. 22 § RB är ett undantag från kravet på att brottsutredningar skall göras i form av förundersökning. Enligt bestämmelsen behöver förundersökning inte genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter.

Att brottsutredningen genomförs på ett förenklat sätt innebär inte något undantag från kravet på att brottet skall utredas. Utredningen har samma syften som förundersökningen och måste följa samma principer. Bestämmelsen tar i första hand sikte på situationer där brottet kan utredas direkt på platsen men kan också användas i situationer som t.ex. när den misstänkte erkänner och det samtidigt finns förutsättningar att utfärda strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot.

De *formella skillnaderna* mellan förfarandet vid förundersökning och utredning enligt 23 kap. 22 § RB kan sammanfattas i tre punkter.

*För det första* finns ingen formell skyldighet att i den förenklade utredningsformen underrätta den misstänkte om misstanke om brott på det sätt som enligt 23 kap. 18 § första stycket RB gäller under förundersökning.

*För det andra* behövs inget förundersökningsprotokoll vid utredning enligt 23 kap. 22 § RB. Utredningen måste dokumenteras men en förhørsutsaga behöver inte anges på annat sätt än som en redogörelse för det väsentliga innehållet.

*För det tredje* behöver den misstänkte inte underrättas om rätten att ta del av utredningen när den är slutförd. En s.k. slutdelgivning, som är nödvändig under förundersökning, behöver alltså inte genomföras.

Vi har kunnat konstatera att det finns tydliga begränsningar i förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB. De begränsningarna leder till att den formen för brottsutredning används i relativt liten utsträckning, om man bortser från bötesförseelser som exempelvis hastighetsöverträdelser. Förfarandet används inte ens i de situationer där det är formellt möjligt.

*Begränsningarna* kan sammanfattas i fyra punkter.

*För det första* innebär kravet på att det skall finnas tillräckliga skäl för åtal i praktiken en begränsning av tillämpningen både i tid och rum. Det kan endast bli fråga om enkla och lättutredda ärenden där utredningen omedelbart och med enkla åtgärder kan göras klar direkt på platsen för polisens ingripande.

*För det andra* utesluter begränsningen till påföljden böter att det förenklade förfarandet tillämpas på en mängd vardagsbrott, trots att utredningen i sig är okomplicerad. Det gäller t.ex. vissa stöldbrott, enklare bedrägerier, trafiknykterhetsbrott och narkotikabrott.

*För det tredje* saknas möjlighet att under en utredning enligt 23 kap. 22 § RB använda straffprocessuella tvångsmedel enligt 24-28 kap. RB. Det är alltså inte möjligt att under en sådan utredning t.ex. ta en kniv i beslag vid brott mot den s.k. knivlagen eller ta urinprov på den som misstänks för narkotikabrott.

*För det fjärde* saknas bestämmelser i RB om hur en utredning enligt 23 kap. 22 § RB skall handläggas. Detta leder till osäkerhet i tillämpningen och till att förundersökningsformen många gånger väljs i första hand.

## Ökad användning av förenklad brottsutredning

Förundersökning innebär ett betydande merarbete för de brottsutredande myndigheterna jämfört med en utredning enligt 23 kap. 22 § RB. Om en del av de brott som idag utreds inom ramen för en förundersökning i stället kunde utredas inom ramen för ett förenklat utredningsförfarande skulle resurser kunna frigöras.

En utgångspunkt måste vara att brott skall utredas inom ramen för det förfarande (en förundersökning eller en förenklad utredning) som utredningen motiverar med hänsyn till faktorer som brottets karaktär och svårigheten att utreda detta.

De brottsutredande myndigheterna bör inte i samma utsträckning som idag av formella skäl vara tvingade att använda förundersökningsförfarandet, om det alltså inte finns sakliga skäl som moti-

verar detta. Om en större andel av brottsutredningarna kan göras i ett förenklat förfarande, genom vad vi kallar förenklad brottsutredning, frigörs resurser som kan användas för att utreda fler brott. En annan positiv effekt är att utredning i förenklad form i regel kan antas gå snabbare än en förundersökning. Genomströmningstiderna kan alltså komma att förkortas.

Vi har under vårt arbete kunnat dra slutsatsen att en utvidgning av området för ett förenklade utredningsförfarande bör kunna bidra till att effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete ökar utan att rättssäkerhetsförluster kan befaras uppstå. Vi föreslår därför att en sådan utvidgning sker. I rättssäkerhetsfrågan har våra bedömningar utgått från såväl målsägandens som den misstänktes intressen.

Förslaget har utformats genom nära kontakter med poliser och åklagare.

Även Tullverket och skattemyndigheten skall i sin respektive brottsutredningsverksamhet kunna använda den förenklade brottsutredningen.

### Tillämpningsområdet

För att polismyndigheten eller åklagaren skall ha möjlighet att inleda en förenklad brottsutredning i stället för en förundersökning skall i fortsättningen som en allmän förutsättning gälla att det *finns anledning att anta att brottet kommer att bli enkelt att utreda*. Till skillnad från den nu gällande generella förutsättningen att tillräckliga skäl för åtal skall finnas innebär detta att begränsningen i tid och rum för utredningsåtgärderna har tagits bort. Brottet måste dock framstå som enkelt att utreda och utgången vara tämligen given. De faktiska omständigheterna skall med andra ord vara lättutredda och skuldfrågan juridiskt enkel. Den förenklade formen är inte avsedd för sådana situationer där det krävs mer vidlyftig utredning för att bevisa den misstänktes skuld eller för att klarlägga de faktiska omständigheterna vid brottet.

Det förenklade förfarandet skall få användas om den misstänkte *erkänner gärningen* och erkännandet framstår som materiellt riktigt *alternativt* när det för brottet *inte är föreskrivet svårare straff än fängelse tre år*. Ett sådant tillämpningsområde innebär att enklare vardagsbrott ofta kommer att kunna utredas i den förenklade formen även om erkännande inte föreligger. Det gäller t.ex. enklare former av misshandel, olaga hot och ofredande. Det gäller även

stöld, snatteri, tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovligt brukande, enklare hälerier och bedrägerier, skadegörelse, trafiknykterhetsbrott, olovlig körning och narkotikabrott upp till och med den s.k. normalgraden.

När det gäller *unga lagöverträdare* skall den förenklade utredningsformen kunna tillämpas, om den misstänkte vid brottets begående var under arton år och det för brottet inte är föreskrivet fängelse i mer än sex månader.

Tillämpningen av det förenklade förfarandet skall vara *fakultativ*. Om det finns skäl för det skall polismyndigheten eller åklagaren när som helst under förfarandet kunna besluta att den förenklade brottsutredningen skall övergå i en förundersökning. Förundersökning skall alltid genomföras om den misstänktes rättssäkerhetsintressen kräver det. Dessutom skall en inledd förundersökning kunna övergå i en förenklad brottsutredning, om det finns skäl för det.

Den nuvarande ordningen med s.k. *förundersökningsanteckningar*, dvs. fall då brottsutredningen genomförs som förundersökning men där vissa lättnader i dokumentationsskyldigheten gäller, avskaffas (23 kap. 21 § tredje stycket RB).

Vissa *tvångsmedel* skall få användas även under en förenklad brottsutredning. Den enskilde skall ha samma skyldighet under en förenklad brottsutredning som under förundersökning att följa med till förhör och att stanna kvar för förhör. Det skall även finnas samma möjlighet för polisen att använda hämtning och medtagande till förhör. Vidare skall det finnas möjlighet att använda gripande, beslag, husrannsakan eller annan sådan undersökning (28 kap. 10 § RB), kroppsvisitation och kroppsbesiktning inom ramen för förenklad brottsutredning.

## Handläggningen

Den misstänkte skall alltid *underrättas om brottsmisstanken* även under en förenklad brottsutredning.

När det gäller *dokumentationen* får det föras kortfattade anteckningar över det väsentliga som förekommit i utredningen. En redogörelse för vad som har kommit fram under förhör bör som huvudregel granskas av den hörde.

Den misstänkte och hans försvarare skall inte behöva *underrättas* om den verkställda utredningen när brottsutredningen har skett i det förenklade förfarandet. Däremot skall den misstänkte ha sam-



ma rätt som under förundersökning att bl.a. på egen begäran ta del av vad som förekommit vid utredningen och ange den utredning han anser önskvärd.

Som en rättssäkerhetsgaranti skall den misstänkte erhålla ett *informationsblad* under den förenklade brottsutredningen där hans rättigheter i olika avseenden beskrivs.

Förfarandet skall *regleras* så att det framgår av bl.a. 23 kap. RB vilka bestämmelser om förfarandet vid förundersökning som skall tillämpas under den förenklade brottsutredningen.

# Författningsförslag

## 1. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken  
*dels* att rubriken till 23 kap. skall ha följande lydelse,  
*dels* att 19 kap. 12 §, 21 kap. 8 §, 23 kap. 1, 21, 22 och 24 §§, 31 kap. 12 §, 45 kap. 7 och 11 §§ samt 48 kap. 12 § skall ha följande lydelse,

*dels* att det i balken skall införas sex nya paragrafer, 23 kap. 22 a-f §§ av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### **19 kap. Om laga domstol**

#### 12 §

Vad som sägs i detta kapitel skall tillämpas även i fråga om domstolarnas befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel. En sådan fråga får tas upp även av rätten i en annan ort än som följer av reglerna i detta kapitel, om beslut i frågan bör fattas utan dröjsmål.

Vad som sägs i detta kapitel skall tillämpas även i fråga om domstolarnas befattning med förundersökning, *förenklad brottsutredning* och användande av tvångsmedel. En sådan fråga får tas upp även av rätten i en annan ort än som följer av reglerna i detta kapitel, om beslut i frågan bör fattas utan dröjsmål.

## 21 kap. Om den misstänkte och hans försvar

### 8 §

*Försvarare äge under förundersökningen och målets behandling vid rätten göra framställning och vidtaga åtgärd, som erfordras för tillvaratagande av den misstänktes rätt, så ock, om målet fullföljes, biträda honom i högre rätt.*

*Försvararen får under förundersökning, förenklad brottsutredning och målets behandling vid rätten göra framställning och vidta åtgärd, som behövs för att ta till vara den misstänktes rätt. Om målet fullföljs, får försvararen också biträda honom i högre rätt.*

## Om förundersökning

### 23 kap.

## Om förundersökning och förenklad brottsutredning

### 1 §

Förundersökning skall inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats.

Förundersökning behöver dock inte inledas, om det är uppenbart att brottet inte går att utreda. Att förundersökning inte behöver inledas i vissa andra fall följer av 4 a § och 22 §.

Förundersökning behöver dock inte inledas, om det är uppenbart att brottet inte går att utreda. Att förundersökning kan ersättas av förenklad brottsutredning framgår av 22 och 22 e §§. Att förundersökning inte heller behöver inledas i vissa andra fall följer av 4 a och 22 f §§.

Om det krävs angivelse för att brottet skall höra under allmänt åtal, får förundersökning trots det inledas utan angivelse, om det innebär fara att avvakta en angivelse. I så fall skall målsäganden underrättas snarast. Om denne då inte anger brottet till åtal, skall förundersökningen läggas ned.

### 21 §

Vid förundersökningen skall protokoll föras över vad därvid förekommit av betydelse för utredningen.

Sedan en utsaga av en misstänkt eller någon annan har upptecknats skall utsagan läsas upp eller tillfälle på annat sätt ges den som

har hörts att granska uppteckningen. Han skall också tillfrågas om han har något att invända mot innehållet. Uppteckning och granskning skall ske innan förhöret avslutas eller, om förhöret är särskilt omfattande eller behandlar komplicerade sakförhållanden, så snart som möjligt därefter. En invändning som inte medför någon ändring skall antecknas. Efter granskningen får uppteckningen inte ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna.

*I mindre mål får i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar över det väsentliga, som förekommit vid utredningen.*

Så snart åtal har beslutats, har den misstänkte eller hans försvarare rätt att på begäran få en avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen. Har offentlig försvarare förordnats för den misstänkte, skall en avskrift utan särskild begäran lämnas eller sändas till försvararen.

## 22 §

*Förundersökning enligt detta kapitel behöver inte genomföras, om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter eller ett sådant brott som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket.*

*Vill åklagaren utvidga väckt åtal, får det ske, utan att förundersökning enligt detta kapitel ägt rum.*

*En förenklad brottsutredning får inledas i stället för en förundersökning, om det finns anledning att anta att brottet kommer att bli enkelt att utreda. Detta gäller dock bara*

- 1. om den misstänkte har erkänt gärningen och det inte finns anledning att anta att erkännandet är oriktigt, eller*
- 2. om det för brottet inte är föreskrivet svårare straff än fängelse tre år.*

*Första stycket gäller inte, om den misstänkte var under arton år när brottet begicks och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader.*

## 22 a §

*Bestämmelserna om förundersökning i 2-12 §§, 14 § första stycket, 17 §, 18 § andra stycket,*

19 och 20 §§, 21 § tredje stycket och 23 § gäller också i en förenklad brottsutredning.

Hänvisningen i första stycket till 3 § gäller inte om polisman utfärdar ett föreläggande av ordningsbot enligt 48 kap.

#### 22 b §

Bestämmelserna om användning av gripande, beslag, husrannsakan eller annan undersökning, kroppsvisitation och kroppsbesiktning vid en förundersökning tillämpas också vid en förenklad brottsutredning.

En polisman, som verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, skall därefter anmäla beslaget hos polismyndigheten.

#### 22 c §

Då den förenklade brottsutredningen har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, skall han, då han hörs, underrättas om misstanken.

Den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, på egen begäran ta del av vad som har förekommit vid denna och att ange den utredning de anser önskvärd samt i övrigt anföra vad de anser nödvändigt.

#### 22 d §

Vid en förenklad brottsutredning får i stället för protokoll fö-

*ras kortfattade anteckningar över det väsentliga som har förekommit i utredningen.*

*22 e §*

*Polismyndigheten eller åklagaren får, när det finns skäl för det, besluta att en förenklad brottsutredning skall övergå i en förundersökning eller att en förundersökning skall övergå i en förenklad brottsutredning.*

*22 f §*

*Förundersökning eller förenklad brottsutredning behöver inte genomföras, om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett sådant brott som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket.*

*Åklagaren får utvidga ett väckt åtal utan att förundersökning eller förenklad brottsutredning enligt detta kapitel har ägt rum.*

24 §

Närmare föreskrifter om undersökningsledares verksamhet, om underrättelse enligt 18 § första stycket fjärde meningen *samt* om protokoll och anteckningar vid förundersökning meddelas av regeringen.

Närmare föreskrifter om undersökningsledares verksamhet, om underrättelse enligt 18 § första stycket fjärde meningen, om protokoll och anteckningar vid förundersökning *och om förenklad brottsutredning* meddelas av regeringen.

### **31 kap. Om rättegångskostnad**

12 §

*Hava i lag eller författning givits* avvikande bestämmelser

*Om det i lag eller författning finns* avvikande bestämmelser

om *kostnad* i rättegång, vare de *gällande*.

om *kostnader* i rättegång, *gäller de bestämmelserna. Bestämmelserna i detta kapitel om förundersökning tillämpas också vid förenklad brottsutredning.*

#### 45 kap. Om väckande av allmänt åtal

##### 7 §

*Har förundersökning ägt rum i målet, skall åklagaren, då åtalet väcks eller så snart som möjligt därefter, till rätten ge in utskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen samt de skriftliga handlingar och föremål som han vill åberopa som bevis. Sådant som inte rör åtalet, bör dock inte ges in.*

*När en förundersökning eller en förenklad brottsutredning har ägt rum i målet, skall åklagaren, då åtalet väcks eller så snart som möjligt därefter, till rätten ge in utskrift av protokoll eller anteckningar från utredningen samt de skriftliga handlingar och föremål som han vill åberopa som bevis. Sådant som inte rör åtalet, bör dock inte ges in.*

##### 11 §

*Finnes, för att målet skall kunna vid huvudförhandlingen slutföras i ett sammanhang, förundersökningen böra fullständig eller, om förundersökning ej ägt rum, sådan böra företagas, äge rätten meddela åklagaren föreläggande därom.*

*Om förundersökningen eller den förenklade brottsutredningen behöver kompletteras eller förundersökning genomföras för att målet skall kunna slutföras i ett sammanhang vid huvudförhandlingen, får rätten meddela åklagaren föreläggande om det.*

#### 48 kap. Om strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot

##### 12 §

Ett godkännande är utan verkan om det sker sedan åklagaren har

1. utfärdat stämning, stämningsansökan eller ett nytt strafföreläggande,
2. beslutat att inte väcka åtal för brottet, eller
3. beslutat att lägga ned eller

3. beslutat att lägga ned eller





## 2. Förslag till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1957:668) om utlämning för brott skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 11 §

Den som här i riket är åtalad för annat brott, för vilket är stadgat fängelse, eller som enligt dom mot honom skall undergå fängelse eller eljest omhändertagas på anstalt, må ej utlämnas så länge hindret består. Samma lag vare, om förundersökning inlett för brott som nyss nämnts.

Den som här i riket är åtalad för annat brott, för vilket är stadgat fängelse, eller som enligt dom mot honom skall undergå fängelse eller eljest omhändertagas på anstalt, må ej utlämnas så länge hindret består. Samma lag vare, om förundersökning *eller förenklad brottsutredning* inlett för brott som nyss nämnts.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må utlämning äga rum för rättegång om den gärning som avses med den främmande statens begäran, på villkor att den utlämnade senare överlämnas till svensk myndighet enligt vad regeringen bestämmer.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

### 3. Förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

#### 2 §

Angående beslag av egendom som avses i 1 § skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Beslagtagen egendom må bevisligen förstöras om dess värde är ringa eller egendomens förstörande eljest måste anses försvarligt. I annat fall må egendomen försälgas, spritdrycker, vin, starköl och öl till den som är berättigad att tillverka eller att bedriva partihandel med sådana varor enligt alkohollagen (1994:1738) och annan egendom på sätt som med hänsyn till egendomens beskaffenhet finnes lämpligt. Belopp, som erhållits vid försäljning av beslagtagen egendom, tillfaller kronan.

Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

*I fall som avses i 23 kap. 22 § första stycket första punkten rättegångsbalken får sådant beslut meddelas även av polismyndigheten.*

Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

Går beslag åter och är egendomen jämlikt denna paragraf förstörd eller såld, skall ersättning av allmänna medel utgå med belopp, som motsvarar egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller eljest finnes skäligt. Beslut om ersättning meddelas av åklagaren. Är den som drabbats av beslaget missnöjd med beslut om ersättning, äge han inom en månad från det han erhöll del av beslutet påkalla rättens prövning därav. Ansökan härom göres vid den domstol, som ägt upptaga fråga om beslagets bestånd. Ersättning utbetalas av länsstyrelsen efter framställning av åklagaren.

2. Om polisman verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, skall anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten.

3. I fråga om sådana drycker som avses i 1 § tredje stycket och som förtärs eller förvaras i strid med villkor enligt 2 kap. 16 § andra stycket första meningen eller med 2 kap. 18 § eller med 4 kap. 4 § ordningslagen (1993:1617) eller med 25 a § järnvägssäkerhetslagen (1990:1157) har den som tjänstgör som ordningsvakt vid en allmän sammankomst eller offentlig tillställning eller inom ett trafikföretags område eller dess färdmedel eller som befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg samma rätt att ta egendomen i beslag som enligt rättegångsbalken tillkommer en polisman.

Ordningsvakt eller befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg som har verkställt beslag skall skyndsamt anmäla detta till polismyndigheten och överlämna den beslagtagna egendomen.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

#### 4. Förslag till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge skall ha följande lydelse.

##### *Nuvarande lydelse*

##### *Föreslagen lydelse*

##### 6 §

Den som här i riket är åtalad för annat brott, för vilket är stadgat fängelse i två år eller däröver, eller som enligt dom mot honom skall undergå fängelse eller eljest omhändertagas på anstalt, må ej utlämnas så länge hindret består. Samma lag vare, om förundersökning inlett för brott som nyss nämnts.

Den som här i riket är åtalad för annat brott, för vilket är stadgat fängelse i två år eller däröver, eller som enligt dom mot honom skall undergå fängelse eller eljest omhändertagas på anstalt, må ej utlämnas så länge hindret består. Samma lag vare, om förundersökning *eller förenklad brottsutredning* inlett för brott som nyss nämnts.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må utlämning äga rum för rättegång om den gärning som avses med den främmande statens begäran, på villkor att den utlämnade senare överlämnas till svensk myndighet.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 5. Förslag till lag om ändring i lagen (1962:120) om straff i vissa fall för oriktigt ursprungsintyg m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1962:120) om straff i vissa fall för oriktigt ursprungsintyg m.m. skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 5 §

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om förundersökning rörande brott mot denna lag.

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om förundersökning *och förenklad brottsutredning* rörande brott mot denna lag.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 6. Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 6 §

Framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. om gärning som påföljden avser utgör politiskt eller militärt brott,</p> <p>2. om det finnes grundad anledning antaga att domen föranletts eller den däri bestämda påföljden skärpts av hänsyn till ras, religion, nationalitet eller politisk åsikt,</p> <p>3. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen ej skall väckas eller fullföljas,</p> <p>4. om gärning som påföljden avser icke har begåtts i den stat där påföljden bestämts,</p> <p>5. om påföljden ej kan verkställas här i landet,</p> <p>6. om det kan antagas att påföljden kan verkställas i den främmande staten,</p> <p>7. om den dömda vid tiden för brottet ej fyllt femton år,</p> <p>8. om en tillämpning av 35 kap. 7-9 §§ eller 36 kap. 15 § brottsbalken skulle innebära att påföljden bortfallit.</p> | <p>3. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning <i>eller förenklad brottsutredning</i>, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen ej skall väckas eller fullföljas,</p> |
|---|---|

Har i den främmande staten vidtagits åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för bortfallande av påföljd uppskjutes, skall åtgärden ha samma verkan här i landet vid tillämpning av första stycket 8.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 7. Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413)

Härigenom föreskrivs att 14 § brottsskadelagen (1978:413) skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

Om allmänt åtal har väckts, skall ansökan om brottsskadeersättning göras inom två år från det att dom eller slutligt beslut har vunnit laga kraft. Har allmänt åtal inte väckts men förundersökning inletts, skall ansökan göras inom två år från det att *förundersökningen* lagts ned eller avslutats. I övriga fall skall ansökan göras inom två år från det att brottet begicks.

Om det finns synnerliga skäl kan en ansökan prövas även om den har kommit in för sent.

Ansökan prövas endast om brottet har anmälts till åklagare eller polismyndighet eller om sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts.

I fråga om preskription av en fordran på brottsskadeersättning gäller vad som föreskrivs i 3 § preskriptionslagen (1981:130) om preskription av en fordran på skadestånd i anledning av brott.

### *Föreslagen lydelse*

#### 14 §

Om allmänt åtal har väckts, skall ansökan om brottsskadeersättning göras inom två år från det att dom eller slutligt beslut har vunnit laga kraft. Har allmänt åtal inte väckts men förundersökning *eller förenklad brottsutredning* inletts, skall ansökan göras inom två år från det att *utredningen* lagts ned eller avslutats. I övriga fall skall ansökan göras inom två år från det att brottet begicks.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 8. Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 18 § och 14 kap. 2 § sekretesslagen (1980:100) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### **9 kap. Sekretess med hänsyn till skyddet för enskilda förhållanden av såväl personlig som ekonomisk natur**

#### 18 §

Sekretessen enligt 17 § första stycket gäller inte

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. beslut huruvida åtal skall väckas, beslut om att förundersökning inte skall inledas <i>samt beslut om att förundersökning skall läggas ned,</i></p> <p>2. uppgift i ärende om strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot,</p> <p>3. uppgift som avser omhändertagande enligt 13 § andra stycket polislagen (1984:387).</p> | <p>1. beslut huruvida åtal skall väckas <i>och</i> beslut om att förundersökning <i>eller förenklad brottsutredning</i> inte skall inledas <i>eller läggas ned,</i></p> |
|---|---|

Sekretessen enligt 17 § första stycket upphör att gälla, om uppgiften lämnas till domstol med anledning av åtal, såvida inte sekretess för uppgiften skall gälla hos domstolen enligt 16 §, eller uppgiften uppenbarligen saknar betydelse i målet eller finns i handling som har erhållits från annan myndighet där sekretess gäller för uppgiften.

### **14 kap. Bestämmelser om vissa begränsningar i sekretessen och om förbehåll**

#### 2 §

Sekretess hindrar inte att uppgift i annat fall än som avses i 1 § lämnas till myndighet, om uppgiften behövs där för

1. förundersökning, rättegång, ärende om disciplinansvar eller skiljande från anställning eller annat jämförbart rättsligt förfarande vid myndigheten mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften förekommer,



2. omprövning av beslut eller åtgärd av den myndighet där uppgiften förekommer, eller
3. tillsyn över eller revision hos den myndighet där uppgiften förekommer.

Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål.

Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål *eller förenklad brottsutredning*.

Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilds telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemangent skall hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.

För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1-6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första eller andra stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

Tredje och fjärde styckena gäller inte uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 9 § första stycket.

Sekretess enligt 7 kap. 1 § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild, som inte fyllt arton år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, be-

handling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 9. Förslag till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

Vid förundersökning rörande brott mot de föreskrifter som avses i 1 § får åklagaren eller, om polismyndighet bedriver *undersökningen*, denna anlita biträde av kustbevakningen samt uppdra åt kustbevakningstjänsteman att vidta de särskilda åtgärder som behövs för undersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

### *Föreslagen lydelse*

#### 7 §

Vid förundersökning *eller förklarad brottsutredning* rörande brott mot de föreskrifter som avses i 1 § får åklagaren eller, om polismyndighet bedriver *utredningen*, denna anlita biträde av kustbevakningen samt uppdra åt kustbevakningstjänsteman att vidta de särskilda åtgärder som behövs för *utredningen*, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 10. Förslag till lag om ändring i lagen (1982:821) om transport av farligt gods

Härigenom föreskrivs att 16 a § lagen (1982:821) om transport av farligt gods skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 16 a §

Vid förundersökning rörande brott som anges i 16 § första eller andra stycket får åklagare eller polismyndighet som leder *undersökningen* begära hjälp av Tullverket samt ge en tulltjänsteman i uppdrag att genomföra en viss åtgärd under *förundersökningen*, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Om det finns anledning att anta att brott enligt första stycket har förövats, har en tulltjänsteman samma befogenhet som tillkommer polisman att hålla förhör och vidta andra åtgärder enligt 23 kap. 3 § *fjärde* stycket rättegångsbalken.

En tulltjänsteman får företa tvångsåtgärder vid brott mot denna lag i samma utsträckning som gäller för polisman enligt 23 kap. 8 § samt 24 och 26-28 kap. rättegångsbalken.

Vid förundersökning *eller för-enklad brottsutredning* rörande brott som anges i 16 § första eller andra stycket får åklagare eller polismyndighet som leder *utredningen* begära hjälp av Tullverket samt ge en tulltjänsteman i uppdrag att genomföra en viss åtgärd under *utredningen*, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Om det finns anledning att anta att brott enligt första stycket har förövats, har en tulltjänsteman samma befogenhet som tillkommer polisman att hålla förhör och vidta andra åtgärder enligt 23 kap. 3 § *tredje* stycket rättegångsbalken.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 11. Förslag till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 1 §

När förundersökning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om

När förundersökning *eller förenklad brottsutredning* har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,
2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,
3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebiträde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 12. Förslag till lag om ändring i säkerhetsskyddslagen (1996:627)

Härigenom föreskrivs att 12 § säkerhetsskyddslagen (1996:627) skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 12 §

Med registerkontroll avses att uppgifter hämtas från ett register som omfattas av lagen (1998:620) om belastningsregister, lagen (1998:621) om misstankeregister eller polisdata-lagen (1998:622). Med registerkontroll avses också att sådana personuppgifter hämtas som Rikspolisstyrelsen eller Säkerhetspolisen behandlar utan att det ingår i ett sådant register som avses i första stycket. Med registerkontroll avses dock inte att uppgifter hämtas från en förundersökning eller särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet.

Med registerkontroll avses att uppgifter hämtas från ett register som omfattas av lagen (1998:620) om belastningsregister, lagen (1998:621) om misstankeregister eller polisdata-lagen (1998:622). Med registerkontroll avses också att sådana personuppgifter hämtas som Rikspolisstyrelsen eller Säkerhetspolisen behandlar utan att det ingår i ett sådant register som avses i första stycket. Med registerkontroll avses dock inte att uppgifter hämtas från en förundersökning, *en förenklad brottsutredning* eller särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

### 13. Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar

Härigenom föreskrivs att 3 och 4 §§ lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar skall ha följande lydelse.

#### *Nuvarande lydelse*

#### *Föreslagen lydelse*

#### 3 §

Skattemyndigheten får, utan att biträde begärs av åklagare, *i fall som avses i 23 kap. 22 § rättegångsbalken* utreda sådan brottslighet som anges i 1 § första stycket, *om den misstänkte kan antas erkänna gärningen.*

Första stycket gäller endast om den misstänkte fyllt tjuogoett år.

Skattemyndigheten får, utan att biträde begärs av åklagare, utreda sådan brottslighet som anges i 1 § första stycket *genom förenklad brottsutredning enligt 23 kap. 22 §, 22 a §, 22 c och d §§ rättegångsbalken.*

Första stycket gäller endast om den misstänkte fyllt tjuogoett år *och kan antas erkänna gärningen.*

#### 4 §

Skattemyndigheterna får i fråga om brott som avses i 1 § första stycket bedriva

1. spaning och

2. verksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken.

2. verksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning *eller förenklad brottsutredning enligt 23 kap. rättegångsbalken.*

Skattemyndigheterna skall verka för att förebygga brottslighet som avses i 1 § första stycket.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 14. Förslag till lag om ändring i yrkestrafiklagen (1998:490)

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 8 § yrkestrafiklagen (1998:490) och rubriken närmast före den bestämmelsen skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 6 kap. Straffbestämmelser m.m.

#### Biträde vid förundersökning

#### Biträde vid förundersökning

*m.m.*

#### 8 §

Vid förundersökning som gäller brott enligt 1 § får åklagare eller polismyndighet som leder *undersökningen* begära hjälp av Tullmyndighet samt ge tulltjänsteman i uppdrag att genomföra en viss åtgärd under *förundersökningen*, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Vid förundersökning *eller för-  
enklad brottsutredning* som gäller brott enligt 1 § får åklagare eller polismyndighet som leder *utredningen* begära hjälp av Tullmyndighet samt ge tulltjänsteman i uppdrag att genomföra en viss åtgärd under *utredningen*, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Om det finns anledning att anta att brott enligt första stycket har förövats, har en tulltjänsteman samma befogenhet som tillkommer polisman att hålla förhör och vidta andra åtgärder enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.



## 15. Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1998:620) om belastningsregister skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 2 §

Belastningsregistret skall föras för att ge information om sådana belastningsuppgifter som behövs i verksamhet hos

1. polis-, skatte- och tullmyndigheter för att förebygga, upptäcka och utreda brott,
2. åklagarmyndigheter för beslut om förundersökning och åtal samt för utfärdande av strafföreläggande,
2. åklagarmyndigheter för beslut om förundersökning, *förenklad brottsutredning* och åtal samt för utfärdande av strafföreläggande,
3. allmänna domstolar för straffmätning och val av påföljd och
4. polismyndigheter och andra myndigheter vid sådan lämplighetsprövning, tillståndsprövning eller annan prövning som anges i författning.

Registret får användas också för att till enskild lämna uppgifter som är av särskild betydelse i dennes verksamhet.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 16. Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

Härigenom föreskrivs att 2, 3 och 13 §§ lagen (1998:621) om misstankeregister skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 2 §

Misstankeregistret skall föras för att underlätta tillgången till sådana uppgifter om skäligen misstanke om brott som behövs i verksamhet hos

1. polis-, skatte- och tullmyndigheter för att samordna förundersökningar mot en person och för att förebygga, upptäcka och utreda brott,

2. åklagarmyndigheter för beslut om förundersökning och åtal och

3. polismyndigheter och andra myndigheter vid sådan lämplighetsprövning, tillståndsprövning eller annan prövning som anges i författning.

1. polis-, skatte- och tullmyndigheter för att samordna förundersökningar *eller förenklade brottsutredningar* mot en person och för att förebygga, upptäcka och utreda brott,

2. åklagarmyndigheter för beslut om förundersökning, *förenklad brottsutredning* och åtal och

Registret får användas också för att till enskild lämna uppgifter som är av särskild betydelse i dennes verksamhet.

### 3 §

Registret skall innehålla uppgifter om den som har fyllt femton år och som enligt *förundersökningsledarens* bedömning är skäligen misstänkt för

1. brott mot brottsbalken,

2. annat brott för vilket svårare straff än böter är föreskrivet eller

3. sådant utomlands begånget brott som enligt svensk lag motsvarar brott enligt 1 eller 2, under förutsättning att frågan om lagföring för brottet skall avgöras i Sverige.

Registret skall innehålla uppgifter om den som har fyllt femton år och som enligt *undersökningsledarens* bedömning är skäligen misstänkt för

Registret skall även innehålla uppgifter om den mot vilken allmän åklagare har inlett utredning i mål om förvandling av böter och om den som har begärts utlämnad för brott.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att registreringen skall begränsas på visst sätt.

### 13 §

En uppgift i registret skall gallras

1. om en förundersökning har avslutats utan att åtal väckts med anledning av misstanken,
1. om en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning* har avslutats utan att åtal väckts med anledning av misstanken,
2. om åtal som har väckts med anledning av misstanken har lagts ned,
3. om domstol har meddelat dom eller beslut som vunnit laga kraft med anledning av misstanken eller den misstänkte har godkänt strafföreläggande som har utfärdats i anledning av misstanken eller
4. när en begäran om utlämning har avgjorts.

Vad som sägs i första stycket skall i tillämpliga delar gälla även uppgifter om talan om förvandling av böter.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 17. Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

Härigenom föreskrivs att 3, 10, 11, 13, 22, 29 och 31 §§ polisdatalagen (1998:622) skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 3 §

I denna lag avses med

underrättelseverksamhet: polisverksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken,

underrättelseverksamhet: polisverksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning *eller förenklad brottsutredning* enligt 23 kap. rättegångsbalken,

kriminalunderrättelseverksamhet: annan underrättelseverksamhet än den som bedrivs av Säkerhetspolisen,

allvarlig brottslig verksamhet: verksamhet som innefattar brott för vilket är föreskrivet fängelse i två år eller däröver,

särskild undersökning: en undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet som innebär insamling, bearbetning och analys av uppgifter i syfte att ge underlag för beslut om förundersökning eller om särskilda åtgärder för att förebygga, förhindra eller upptäcka brott,

DNA-analys: varje förfarande som kan användas för analys av deoxyribonukleinsyra.

De begrepp som i övrigt används i denna lag har samma betydelse som i personuppgiftslagen (1998:204).

#### 10 §

Om en förundersökning mot en person har lagts ned på grund av bristande bevisning får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast under förut-

Om en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning* mot en person har lagts ned på grund av bristande bevisning får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering

sättning att

1. den misstänkte enligt *förundersökningsledarens* bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och
2. uppgifterna behövs för att *förundersökningen* skall kunna tas upp på nytt.

endast under förutsättning att

1. den misstänkte enligt *undersökningsledarens* bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och
2. uppgifterna behövs för att *utredningen* skall kunna tas upp på nytt.

#### 11 §

Om åtal mot en person har lagts ned eller om denne genom laga-kraftvunnen dom har frikänts får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast

1. om förundersökningen tas upp på nytt eller
2. för prövning av ett särskilt rättsmedel enligt 58 kap. rättegångsbalken.

#### 13 §

Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras om inte annat anges i denna lag. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning.

Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras om inte annat anges i denna lag. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning*.

Regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, får meddela föreskrifter om att uppgifter får bevaras för historiska, statistiska och vetenskapliga ändamål.

#### 22 §

Uppgifter om resultat av DNA-analyser får behandlas endast för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning av brott. Rikspolisstyrelsen får föra register (DNA-register och spårregister) i enlighet med 23-27 §§ över de uppgifter som behandlas.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar och särskilda undersökningar.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar, *förenklade brottsutredningar* och särskilda undersökningar.

## 29 §

För att underlätta identifiering av personer i samband med brott får Rikspolisstyrelsen behandla uppgifter i fingeravtrycks- och signalementsregister. Ett sådant register får användas för identifiering av okända personer även i andra fall.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar och särskilda undersökningar.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar, *förenklade brottsutredningar* och särskilda undersökningar.

## 31 §

Uppgifter i fingeravtrycks- eller signalementsregister om en misstänkt person skall gallras när förundersökning eller åtal mot personen läggs ned eller när åtal ogillas. Uppgifterna får dock bevaras längre om andra uppgifter om den registrerade skall behandlas med stöd av 10 eller 11 §. När dessa uppgifter gallras skall även uppgifter i fingeravtrycks- och signalementsregister gallras.

Uppgifter i fingeravtrycks- eller signalementsregister om en misstänkt person skall gallras när förundersökning, *förenklad brottsutredning* eller åtal mot personen läggs ned eller när åtal ogillas. Uppgifterna får dock bevaras längre om andra uppgifter om den registrerade skall behandlas med stöd av 10 eller 11 §. När dessa uppgifter gallras skall även uppgifter i fingeravtrycks- och signalementsregister gallras.

Om den registrerade döms skall uppgifterna i registret gallras senast vid den tidpunkt då uppgifterna gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Regeringen får meddela föreskrifter om gallring av uppgifter om den som har lämnat fingeravtryck enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 18. Förslag till lag om ändring i lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar

Härigenom föreskrivs att 2 och 13-15 §§ lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 2 §

I denna lag avses med underrättelseverksamhet: skattemyndighetens verksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken,

underrättelseverksamhet: skattemyndighetens verksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning *eller förenklad brottsutredning* enligt 23 kap. rättegångsbalken,

allvarlig brottslig verksamhet: verksamhet som innefattar brott för vilket är föreskrivet fängelse i två år eller däröver,

särskild undersökning: en undersökning i underrättelseverksamhet som innebär insamling, bearbetning och analys av uppgifter i syfte att ge underlag för beslut om förundersökning eller om särskilda åtgärder för att förebygga, förhindra eller upptäcka brott.

De begrepp som används i personuppgiftslagen (1998:204) har motsvarande betydelse vid tillämpningen av denna lag.

#### 13 §

Om en förundersökning avseende brott som anges i 1 § lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar har lagts ned på grund av bristande bevisning får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ända-

Om en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning* avseende brott som anges i 1 § lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar har lagts ned på grund av bristande bevisning får uppgifter om brottsmisstän-

mål än arkivering endast om

1. den misstänkte enligt *förundersökningsledarens* bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och

2. uppgifterna behövs för att *förundersökningen* skall kunna tas upp på nytt.

ken behandlas för annat ändamål än arkivering endast om

1. den misstänkte enligt *undersökningsledarens eller skattemyndighetens* bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och

2. uppgifterna behövs för att *utredningen* skall kunna tas upp på nytt.

#### 14 §

Om åtal mot en person har lagts ned eller om denne genom laga-kraftvunnen dom har frikänts får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast

1. om förundersökningen tas upp på nytt eller

2. för prövning av särskilt rättsmedel enligt 58 kap. rättegångsbalken.

1. om förundersökningen *eller den förenklade brottsutredningen* tas upp på nytt eller

#### 15 §

Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras om inte annat anges i andra-fjärde styckena. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning.

Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras om inte annat anges i andra-fjärde styckena. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning.*

Uppgifter som behandlas enligt 11 § skall gallras senast ett år efter det att beslutet om behandlingen av personuppgifter fattades. Om det är av särskild betydelse för att den särskilda undersökningen skall kunna avslutas får dock uppgifterna behandlas under längre tid.

Uppgifter i ett underrättsregister om en registrerad person skall gallras senast tre år efter det att uppgifter om att denne skäligen kan misstänkas för att ha utövat eller komma att utöva allvarlig brottslig verksamhet senast infördes. Om en särskild undersökning som rör en registrerad person har inletts, behöver uppgifterna dock inte gallras förrän undersökningen har avslutats.



Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att uppgifter får bevaras för historiska, statistiska eller vetenskapliga ändamål.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 19. Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

Härigenom föreskrivs att 19 och 20 §§ lagen (2000:1225) om straff för smuggling skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 19 §

Tullverket får fatta beslut om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken angående brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i sådant fall Tullverket. Tullverket skall förordna särskilda befattningshavare i verket att fullgöra verkets uppgifter.

Tullverket får fatta beslut om att inleda förundersökning *eller förenklad brottsutredning* enligt 23 kap. rättegångsbalken angående brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i sådant fall Tullverket. Tullverket skall förordna särskilda befattningshavare i verket att fullgöra verkets uppgifter. *Vad som föreskrivs i 23 kap. 22 a § andra stycket, 22 b § andra stycket och 22 e § om polismyndighet och polisman gäller även för Tullverket och tjänsteman vid Tullverket.*

Är saken inte av enkel beskaffenhet, skall ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren skall även annars överta ledningen, när detta är påkallat av särskilda skäl.

När en förundersökning leds av en åklagare, får åklagaren anlita biträde av Tullverket. Åklagaren får också uppdra åt tjänstemän vid verket att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

#### 20 §

Innan förundersökning har hunnit inledas, får en tjänste-

Innan förundersökning *eller förenklad brottsutredning* har

man vid Tullverket eller Kustbevakningen i enlighet med vad som föreskrivs i 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen av brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket. Vidtagna åtgärder skall så snart som möjligt anmälas för den som har rätt att leda förundersökning rörande brottet.

hunnit inledas, får en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen i enlighet med vad som föreskrivs i 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen av brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket. Vidtagna åtgärder skall så snart som möjligt anmälas för den som har rätt att leda förundersökning rörande brottet.

Vad som föreskrivs i 23 kap. 8 § rättegångsbalken om befogenhet för polisman att ålägga någon att följa med till förhör och att ta med någon till förhör gäller även för tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen vid utredning av brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 20. Förslag till lag om ändring i lagen (2001:85) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 2 och 20-22 §§ lagen (2001:85) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 2 §

I denna lag avses med underrättelseverksamhet: verksamhet inom Tullverket som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken eller lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

underrättelseverksamhet: verksamhet inom Tullverket som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning *eller förenklad brottsutredning* enligt 23 kap. rättegångsbalken eller lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

allvarlig brottslig verksamhet: verksamhet som innefattar brott för vilket är föreskrivet fängelse i två år eller däröver och som Tullverket enligt lag eller förordning har befogenhet att ingripa mot,

särskild undersökning: en undersökning i underrättelseverksamhet som innebär insamling, bearbetning och analys av uppgifter i syfte att ge underlag för beslut om förundersökning eller om särskilda åtgärder för att förebygga, förhindra eller upptäcka brott.

I övrigt har begrepp som används i denna lag den betydelse som anges i personuppgiftslagen (1998:204).

#### 20 §

Om en förundersökning mot en person har lagts ned på grund av bristande bevisning, får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än

Om en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning* mot en person har lagts ned på grund av bristande bevisning, får uppgifter om brottsmisstanken be-

- |  |   |
|--|---|
| arkivering endast om   | handlas för annat ändamål än arkivering endast om   |
| 1. den misstänkte enligt <i>förundersökningsledarens</i> bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och | 1. den misstänkte enligt <i>undersökningsledarens eller Tullverkets</i> bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och |
| 2. uppgifterna behövs för att <i>förundersökningen</i> skall kunna tas upp på nytt.                                  | 2. uppgifterna behövs för att <i>utredningen</i> skall kunna tas upp på nytt.   |

## 21 §

Om åtal mot en person har lagts ned eller om denne genom laga-kraftvunnen dom har frikänts, får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast

- |   |   |
|---|---|
| 1. om förundersökningen tas upp på nytt eller                           | 1. om förundersökningen <i>eller den förenklade brottsutredningen</i> tas upp på nytt eller |
| 2. för prövning av särskilt rättsmedel enligt 58 kap. rättegångsbalken. |   |

## 22 §

Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras, om inte annat anges i andra-fjärde styckena. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning.

Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras, om inte annat anges i andra-fjärde styckena. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning*.

Uppgifter i ett underrättelseregister om en registrerad person skall gallras senast tre år efter det att registret senast tillfördes uppgifter om att personen skäligen kan misstänkas för att ha utövat eller kunna komma att utöva allvarlig brottslig verksamhet. Om en särskild undersökning av den registrerade personen har inletts, behövs uppgifterna dock inte gallras förrän undersökningen har avslutats.

Uppgifter som behandlas enligt 18 § skall gallras senast ett år efter det att beslutet om behandlingen av personuppgifter fattades. Om det är av särskild betydelse för att den särskilda undersökningen skall kunna avslutas, får uppgifterna dock behandlas under längre tid.

Uppgifterna i ett spaningsregister skall gallras senast när

1. misstanke som antecknats inte längre finns mot den registrerade eller
2. domstol har meddelat dom eller beslut som har vunnit laga kraft eller strafföreläggande har godkänts med anledning av misstanken och det inte finns någon misstanke mot den registrerade om annat brott som får föras in i registret.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

## 21. Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948)

Härigenom föreskrivs i fråga om förundersökningskungörelsen (1947:948)

*dels* att 24 och 25 §§ skall ha följande lydelse,

*dels* att det närmast före 24 § skall införas en ny rubrik av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### **Förenklad brottsutredning**

#### 24 §

*Kortfattade anteckningar må föras i stället för protokoll, om det brott, som förundersökningen avser, kan antagas ej föranleda annan påföljd än böter samt förundersökningen är av mindre omfattning.*

*Om anteckningar som nu sägs gälla vad beträffande protokoll är föreskrivet, där det är tillämpligt; dock att utsaga av person som hörts vid förundersökningen ej behöver återgivas annorlunda än som en av förhørsledaren lämnad redogörelse för utsagans väsentliga innehåll. Redogörelsen behöver ej vara granskad av den hörde.*

*Vad som är föreskrivet om protokoll gäller även för kortfattade anteckningar vid förenklad brottsutredning. Utsaga av person som hörts under utredningen behöver inte återges på något annat sätt än som en av förhørsledaren lämnad redogörelse för utsagans väsentliga innehåll. Redogörelsen bör vara granskad av den hörde, om det för brottet är föreskrivet annat straff än penningböter.*

*Om en förenklad brottsutredning har övergått i en förundersökning, skall de åtgärder som har vidtagits under utredningen godtas, även om de krav på dokumentation som föreskrivs vid för-*

*undersökning inte har iakttagits.*

*Under en förenklad brottsutredning skall den misstänkte erhålla skriftlig information om utredningsförfarandet. Det gäller dock inte i de fall där polisman utfärdar ett föreläggande av ordningsbot enligt bestämmelserna i 48 kap. rättegångsbalken.*

#### 25 §

*Om det i ett mål som skall tas upp av underrätt inte behövs någon förundersökning, bör det av polisrapport eller annan dylik handling framgå om den misstänkte erkänner eller förnekar gärningen, såvida det inte är fråga om ett brott som omedelbart har iakttagits av rätten. I fråga om anteckning i sådan handling av utsaga gäller 24 §.*

Närmare föreskrifter om handläggning av brottmål utan förundersökning meddelas av Rikspolisstyrelsen efter samråd med Riksåklagaren.

*Vad som är föreskrivet om förundersökning i denna kungörelse gäller även vid förenklad brottsutredning. Ett beslut om övergång enligt 23 kap. 22 e § rättegångsbalken skall dokumenteras enligt 1 a § första stycket.*

Närmare föreskrifter om förenklad brottsutredning meddelas av Rikspolisstyrelsen efter samråd med Riksåklagaren.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.



## 22. Förslag till förordning om ändring i kungörelsen (1969:590) om ersättning vid förundersökning i brottmål

Härigenom föreskrivs att 1 och 3 §§ kungörelsen (1969:590) om ersättning vid förundersökning i brottmål skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 1 §

Den som hörs under förundersökning i brottmål eller enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken kan erhålla ersättning av allmänna medel enligt förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m.

Den som hörs under förundersökning i brottmål, *förenklad brottsutredning* eller enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken kan erhålla ersättning av allmänna medel enligt förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m.

#### 3 §

Beslut över begäran om ersättning meddelas av polismyndigheten. Om förundersökningen ledes av åklagaren, får även han meddela sådant beslut.

Beslut över begäran om ersättning meddelas av polismyndigheten. Om förundersökningen *eller den förenklade brottsutredningen* ledes av åklagaren, får även han meddela sådant beslut.

Talan mot beslut som avses i första stycket föres hos länsstyrelsen genom besvär inom två veckor från den dag då den hörde fick del av beslutet.

Mot länsstyrelsens beslut får talan ej föras.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

**23. Förslag till förordning om ändring i förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m.**

Härigenom föreskrivs att 6 § förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

6 §

Reseersättning, traktamente och ersättning för tidsspillan får tillerkännas

1. vittne,
2. sådan sakkunnig vid allmän domstol som inte har utsetts av rätten,
3. målsägande som skall höras i brottmål i anledning av åklagarens talan,
4. vårdnadshavare eller annan som skall höras enligt 26 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och vårdnadshavare som skall höras enligt 21 kap. 1 § rättegångsbalken,
5. den som förordnats till särskild personutredare enligt 3 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. och som skall höras vid allmän domstol,
6. förtroendemän enligt 4 § lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m. som skall höras vid allmän domstol,
7. den som skall höras under förundersökning i brottmål eller enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken,
7. den som skall höras under förundersökning i brottmål, *för-  
enklad brottsutredning* eller enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken,
8. den som, utan att vara part, skall höras enligt utlänningslagen (1989:529) eller lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll,
9. den som, utan att vara part, skall höras enligt lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m.,
10. den som skall höras enligt 13 § lagen (1976:839) om Statens väpnad,
11. den som, utan att vara part, skall höras enligt lagen (1973:188) om arrende- och hyresnämnder,

12. den som medverkar vid en utredning enligt 6 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde, 17 § rättshjälpslagen (1996:1619) eller 4 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde,
  13. den som, utan att vara sökande, på kallelse av inskrivningsmyndighet har inställt sig för att höras vid lagfartssammanträde eller sammanträde enligt 19 kap. 10 § jordabalken,
  14. den som, utan att vara sökande, på kallelse av sjöfartsregistret har inställt sig för att höras vid sammanträde enligt 2 kap. 21 § sjölagen (1994:1009),
  15. den som, utan att vara part, skall höras under utredning som avses i 9 § andra stycket lagen (1976:206) om felparkeringsavgift,
  16. den som, utan att vara part, skall höras inför Jämställdhetsnämnden enligt jämställdhetslagen (1991:433),
  17. tredje man som skall höras inför kronofogdemyndigheten enligt 2 kap. 11 § utsökningsbalken.
- Ersättning till vittne lämnas även i fall som avses i 36 kap. 8 § rättegångsbalken.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

## 24. Förslag till förordning om ändring i åklagarförordningen (1996:205)

Härigenom föreskrivs att 16 § åklagarförordningen (1996:205) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 16 §

Endast överåklagare, biträdande överåklagare, statsåklagare, chefsåklagare och biträdande chefsåklagare får

- |   |   |
|---|---|
| <p>1. besluta om åtalsunderlåtelse enligt 20 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken och om återkallelse av sådan åtalsunderlåtelse,</p> <p>2. besluta att inte inleda eller att lägga ned en förundersökning i sådana fall som avses i 23 kap. 4 a § första stycket 1 rättegångsbalken, och</p> <p>3. utföra åklagarens uppgifter i fråga om bevistalan.</p> | <p>2. besluta att inte inleda eller att lägga ned en förundersökning <i>eller en förenklad brottsutredning</i> i sådana fall som avses i 23 kap. 4 a § första stycket 1 rättegångsbalken, och</p> |
|---|---|

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

## 25. Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:730) med instruktion för Registernämnden

Härigenom föreskrivs att 1 § förordningen (1996:730) med instruktion för Registernämnden skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 1 §

Registernämnden har till uppgift att i ärenden om registerkontroll enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627) pröva frågor om utlämnande av

1. uppgifter från register som omfattas av lagen (1998:620) om belastningsregister,
2. uppgifter från register som omfattas av lagen (1998:621) om misstankeregister,
3. uppgifter från register som omfattas av polisdatalagen (1998:622), eller
4. övriga uppgifter som Rikspolisstyrelsen eller Säkerhetspolisen behandlar enligt polisdatalagen om de inte ingår i en förundersökning eller särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet.

4. övriga uppgifter som Rikspolisstyrelsen eller Säkerhetspolisen behandlar enligt polisdatalagen om de inte ingår i en förundersökning, *förenklad brottsutredning* eller särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet.

Nämnden skall pröva frågor om utlämnande av uppgifter även i sådana fall som avses i 10 § förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m.

Nämnden skall vidare granska Säkerhetspolisens behandling av uppgifter enligt polisdatalagen (1998:622), särskilt med avseende på 5 § polisdatalagen.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

## 26. Förslag till förordning om ändring i körkortsförordningen (1998:980)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 8 § körkortsförordningen (1998:980) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### **7 kap. Förfarandet i körkortsärenden m.m.**

#### 8 §

En domstol skall omedelbart sända en kopia av domen eller beslutet till länsstyrelsen i de fall som avses i 4 §.

Har någon åtalats för ett brott som avses i 4 § och har beslut meddelats om återkallelse tills vidare eller omhändertagande, skall tingsrätten, om åtalet läggs ned eller rätten frikänner den tilltalade, omedelbart underrätta länsstyrelsen om det. Har det efter återkallelse eller omhändertagande beslutats att förundersökning skall läggas ned eller att åtal inte skall väckas, skall den som meddelat beslutet omedelbart underrätta länsstyrelsen om det.

Har någon åtalats för ett brott som avses i 4 § och har beslut meddelats om återkallelse tills vidare eller omhändertagande, skall tingsrätten, om åtalet läggs ned eller rätten frikänner den tilltalade, omedelbart underrätta länsstyrelsen om det. Har det efter återkallelse eller omhändertagande beslutats att förundersökning *eller förenklad brottsutredning* skall läggas ned eller att åtal inte skall väckas, skall den som meddelat beslutet omedelbart underrätta länsstyrelsen om det.

Kopior och underrättelser enligt första och andra styckena skall sändas till länsstyrelsen. Underrättelserna skall innehålla uppgift om personnummer eller samordningsnummer.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

## 27. Förslag till förordning om ändring i polisförordningen (1998:1558)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 6 § polisförordningen (1998:1558) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### **5 kap. Handläggningen av anmälningar mot anställda inom polisen**

#### 6 §

Ett ärende skall överlämnas till åklagare för prövning om förundersökning skall inledas eller inte, om det genom en anmälan eller på något annat sätt har uppstått fråga om att en anställd inom polisen har gjort sig skyldig till något brott som inte har samband med arbetet. Ärendet behöver inte överlämnas, om polismyndigheten beslutar att inleda förundersökning.

Beslut att lägga ned en sådan förundersökning skall fattas av åklagare.

Ett ärende skall överlämnas till åklagare för prövning om förundersökning *eller förenklad brottsutredning* skall inledas eller inte, om det genom en anmälan eller på något annat sätt har uppstått fråga om att en anställd inom polisen har gjort sig skyldig till något brott som inte har samband med arbetet. Ärendet behöver inte överlämnas, om polismyndigheten beslutar att inleda förundersökning *eller förenklad brottsutredning*.

Beslut att lägga ned en sådan förundersökning *eller förenklad brottsutredning* skall fattas av åklagare.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

## 28. Förslag till förordning om ändring i polisdataförordningen (1999:81)

Härigenom föreskrivs att 2 § polisdataförordningen (1999:81) skall ha följande lydelse.

### *Nuvarande lydelse*

### *Föreslagen lydelse*

#### 2 §

Automatiserad behandling av personuppgifter som ger upplysning om att en person är dömd eller misstänkt för brott skall anmälas för förhandskontroll till Datainspektionen tre veckor i förväg.

Första stycket gäller inte om behandlingen utförs

1. i en polismyndighets diarium över inkomna ärenden,
2. till följd av en polismyndighets skyldighet enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen att lämna ut en allmän handling,
3. till följd av bestämmelserna i arkivlagen (1990:782) eller arkivförordningen (1991:446),
4. enligt förordningen (1970:517) om rättsväsendets informationssystem,
5. enligt de särskilda föreskrifterna om register i 17-36 §§ polisdatalagen (1998:622),
6. i en förundersökning eller i en särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet,
6. i en förundersökning, *förenklad brottsutredning* eller i en särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet,
7. i ett ärende som rör en enskild person hos en polismyndighet,
8. hos Säkerhetspolisen, eller
9. i löpande text och endast avser enstaka personuppgifter.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.



## 29. Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:105) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar

Härigenom föreskrivs att 2 § förordningen (1999:105) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 2 §

Automatiserad behandling av personuppgifter som ger upplysning om att en person är dömd eller misstänkt för brott skall anmälas för förhandskontroll till Datainspektionen tre veckor innan behandlingen påbörjas.

Första stycket gäller inte om behandlingen utförs

- |   |  |
|---|--|
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. i en skattemyndighets diarium över inkomna ärenden,</li> <li>2. till följd av en skattemyndighets skyldighet enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen att lämna ut en allmän handling,</li> <li>3. till följd av bestämmelserna i arkivlagen (1990:782) eller arkivförordningen (1991:446),</li> <li>4. i en förundersökning, i en särskild undersökning i underrettelseverksamhet eller i underrettelseregister,</li> <li>5. för hantering av ärenden i samband med förundersökning och förenklad brottsutredning,</li> <li>6. i ett ärende som rör en enskild person hos en skattemyndighet eller</li> <li>7. i löpande text och endast avser enstaka personuppgifter.</li> </ol> | <ol style="list-style-type: none"> <li>4. i en förundersökning <i>eller en förenklad brottsutredning</i>, i en särskild undersökning i underrettelseverksamhet eller i underrettelseregister,</li> </ol> |
|---|--|

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

### 30. Förslag till förordning om ändring i förordningen (2000:388) om internationellt polisiärt samarbete

Härigenom föreskrivs att 1 § förordningen (2000:388) om internationellt polisiärt samarbete skall ha följande lydelse.

#### *Nuvarande lydelse*

#### *Föreslagen lydelse*

##### 1 §

Rikspolisstyrelsen, en polismyndighet eller Kustbevakningen skall samråda med den berörda polismyndigheten eller åklagaren innan den fattar beslut om samtycke till gränsöverskridande övervakning in i Sverige om det pågår en förundersökning i Sverige avseende den person som är föremål för övervakningen.

Rikspolisstyrelsen, en polismyndighet eller Kustbevakningen skall samråda med den berörda polismyndigheten eller åklagaren innan den fattar beslut om samtycke till gränsöverskridande övervakning in i Sverige om det pågår en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning* i Sverige avseende den person som är föremål för övervakningen.

Rikspolisstyrelsen, en polismyndighet eller Kustbevakningen skall vidare samråda med Försvarmakten innan den beslutar om samtycke till gränsöverskridande övervakning enligt 4 § första stycket eller gränsöverskridande förföljande enligt 5 § första stycket lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete om de utländska tjänstemännen använder statsfartyg eller statsluftfartyg.

När Rikspolisstyrelsen eller en polismyndighet tar emot en anmälan om gränsöverskridande övervakning enligt 4 § andra stycket eller en begäran om gränsöverskridande förföljande enligt 5 § andra stycket samma lag, skall myndigheten genast underrätta Försvarmakten om de utländska tjänstemännen använder statsfartyg eller statsluftfartyg.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

### 31. Förslag till förordning om ändring i förordningen (2000:1222) om internationellt tullsamarbete

Härigenom föreskrivs att 4 § förordningen (2000:1222) om internationellt tullsamarbete skall ha följande lydelse.

#### *Nuvarande lydelse*

Pågår en förundersökning i Sverige avseende en person som är föremål för gränsöverskridande övervakning eller gränsöverskridande förföljande enligt 3 kap. 1 respektive 2 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete, skall Tullverket eller annan behörig svensk myndighet samråda med *förundersökningsledaren* innan beslut fattas om samtycke till övervakning eller förföljande in i Sverige.

Tullverket eller annan behörig svensk myndighet skall vidare samråda med Försvarmakten innan beslut fattas om samtycke till gränsöverskridande övervakning eller gränsöverskridande förföljande enligt 3 kap. 1 respektive 2 § lagen om internationellt tullsamarbete, om de utländska tjänstemännen använder statsfartyg eller statsluftfartyg.

När Tullverket eller annan behörig myndighet tar emot en anmälan om gränsöverskridande övervakning eller begäran om gränsöverskridande förföljande enligt 3 kap. 1 § andra stycket respektive 2 § andra stycket lagen om internationellt tullsamarbete, skall myndigheten genast underrätta Försvarmakten, om de utländska tjänstemännen använder statsfartyg eller statsluftfartyg.

#### *Föreslagen lydelse*

#### 4 §

Pågår en förundersökning *eller en förenklad brottsutredning* i Sverige avseende en person som är föremål för gränsöverskridande övervakning eller gränsöverskridande förföljande enligt 3 kap. 1 respektive 2 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete, skall Tullverket eller annan behörig svensk myndighet samråda med *undersökningsledaren eller polismyndigheten* innan beslut fattas om samtycke till övervakning eller förföljande in i Sverige.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.

### 32. Förslag till förordning om ändring i förordningen (2001:88) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 2 § förordningen (2001:88) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet skall ha följande lydelse.

#### *Nuvarande lydelse*

#### *Föreslagen lydelse*

#### 2 §

Automatiserad behandling av personuppgifter som ger upplysning om att en person är dömd eller misstänkt för brott skall anmälas för förhandskontroll till Datainspektionen tre veckor innan behandlingen skall utföras.

Första stycket gäller inte om behandlingen utförs

- |   |   |
|---|---|
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. i Tullverkets diarium över inkomna ärenden,</li> <li>2. till följd av Tullverkets skyldighet enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen att lämna ut en allmän handling,</li> <li>3. till följd av bestämmelserna i arkivlagen (1990:728) eller arkivförordningen (1970:446),</li> <li>4. i spaningsregistret, i en förundersökning, i en särskild undersökning i underrättelseverksamhet eller i underrättelseregister,</li> <li>5. för hantering av ärenden i samband med förundersökning och förenklad brottsutredning,</li> <li>6. i ett ärende som rör en enskild person hos Tullverket,</li> <li>7. i löpande text och endast avser enstaka personuppgifter.</li> </ol> | <ol style="list-style-type: none"> <li>4. i spaningsregistret, i en förundersökning <i>eller en förenklad brottsutredning</i>, i en särskild undersökning i underrättelseverksamhet eller i underrättelseregister,</li> </ol> |
|---|---|

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2003.



# 1 Allmänt

## 1.1 Vårt uppdrag

Rättsväsendet har under senare år genomgått stora reformer. Reformeringen har avsett både den inre och den yttre organisationen, men även regelverk, arbetsmetoder m.m. har förändrats. Sett ur ett s.k. medborgarperspektiv har rättsväsendet av idag stora förtjänster jämfört med förhållandena för bara 10-20 år sedan.

En förutsättning för ett väl fungerande rättsväsende är att dess myndigheter fungerar väl. Detta kräver i sin tur att myndigheterna är ändamålsenligt organiserade, har en fungerande administration, är lokaliserade på ett rationellt sätt samt har ett väl utformat regelverk i form av lagar och andra författningar till sin hjälp. Vidare krävs att det inom myndigheterna finns en hög kompetens inom respektive ansvarsområde. Rättsväsendet skall dessutom kunna ge god service till medborgarna. Med god service avses bl.a. en effektiv och snabb handläggning av mål och ärenden, en hög juridisk kvalitet, rättssäkerhet och ett gott bemötande.

Vi har i uppdrag att undersöka möjligheterna att än mer öka effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete. Enligt våra huvuddirektiv (Dir. 2000:90, se *bilaga 1*) skall det finnas två ledstjärnor i detta arbete.

Den ena ledstjärnan är rättskedjeperspektivet. Det innebär att vi har till uppgift att verka för att utvecklingen inom rättsväsendet sker samordnat och utifrån ett helhetsperspektiv på verksamheterna. Detta skall ske med respekt för den grundläggande rollfördelningen mellan rättsväsendets myndigheter.

Den andra ledstjärnan är medborgarperspektivet. Det innebär att det alltid är nyttan för den enskilde medborgaren av tilltänkta förändringar och reformer som skall stå i fokus.

Vi har enligt huvuddirektiven fyra särskilt angivna huvuduppgifter. Dessa är att undersöka möjligheterna att förkorta genomströmningstiderna i brottmål, att överväga hur den brottsutredande verksamheten ytterligare kan förbättras, att se över frågan om utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet inom rättsväsendet och att behandla övergripande frågor om lokaliseringen av rättsväsendets myndigheter. Våra överväganden bör enligt direktiven kunna leda till förslag som kan komma att omfatta allt från författningsändringar till ändringar av såväl administrativ som organisatorisk karaktär.

Alla de nämnda frågorna hör naturligtvis ihop på ett eller annat sätt. Exempelvis är en väl fungerande brottsutredningsverksamhet en förutsättning för ett snabbare flöde av ärenden genom rättsväsendets myndigheter. Det har också visat sig att frågan om var viss verksamhet är lokaliserad kan ha betydelse för bl.a. kvaliteten på det arbete som utförs (se t.ex. Riksdagens revisorers rapport Organisationsförändringar inom rättsväsendet, Rapport 1998/99:9).

Regeringen har även givit oss tilläggsdirektiv (Dir. 2001:61, se *bilaga 2*). Vi har fått till uppgift att undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet förenkla utredningen och lagföringen av i första hand butikssnatterier, men även annan brottslighet som kan vara lämpad för ett förenklat förfarande, t.ex. kontantbedrägerier. Vi skall i denna del bl.a. lämna förslag till förenklingar av förfarandet. I uppdraget ingår bl.a. att analysera bestämmelsen om s.k. envarsgröpande och hur den tillämpas i samband med ingripande mot personer som misstänks för snatteribrott, vilka krav som bör ställas på identifieringen av den misstänkte, lämpligheten av att använda det förenklade utredningsförfarandet enligt 23 kap. 22 § RB och att ta föremål i beslag inom ramen för en sådan utredning och vilka krav som bör ställas på dokumentationen inom ramen för utredning av bl.a. snatterier.

I det nu föreliggande betänkandet behandlas vissa av de frågor om utredning av brott som berörs i våra tilläggsdirektiv. I ett senare betänkande under år 2002 avser vi att återkomma med våra bedömningar av de frågor som återstår i tilläggsdirektiven.

## 1.2 Utredningsarbetet

Enligt huvuddirektiven skall vi kartlägga och följa det utvecklingsarbete som äger rum inom rättsväsendet. I denna del inledde vi vårt arbete med en kartläggning av avslutade, pågående och planerade

utvecklingsprojekt inom rättsväsendet. Kartläggningen har också omfattat resultaten av de granskningar av rättsväsendets myndigheter som har gjorts under de senaste åren.

I kartläggningen och probleminventeringen har vi initialt ägnat oss åt två uppgifter. Det gäller dels möjligheten att förkorta den genomsnittliga genomströmningstiden från brottsanmälan till dom, dels en förbättring av den brottsutredande verksamheten. De frågor som behandlas i detta betänkande utgör ett led i vårt arbete med bl.a. dessa båda uppgifter.

Vårt arbete skall enligt huvuddirektiven bedrivas i nära samverkan med berörda myndigheter inom rättsväsendet. Enligt tilläggsdirektiven skall vårt arbete i den delen ske i samråd med bl.a. Riksåklagaren (RÅ) och Rikspolisstyrelsen (RPS). Så har också skett.

Under arbetets gång har vi vid olika sammankomster och andra kontakter inhämtat synpunkter på frågor som behandlas i betänkandet från företrädare för berörda myndigheter. Det gäller förutom RÅ och RPS exempelvis Tullverket, Riksrevisionsverket (RRV), Stockholms tingsrätt, Åklagarmyndigheten i Stockholm samt polismyndigheterna i Stockholms och Uppsala län.

Ordföranden i beredningen har också lett arbetsgrupper rörande frågor kring snabbförfaranden och kriminalpolisens utredningsverksamhet. I grupperna har ingått företrädare för polis, åklagare, domstol, kriminalvård och för Sveriges Advokatsamfund.

Vi har dessutom genomfört omfattande intervjuer med åklagare och poliser runt om i landet för att utreda deras syn på vissa frågor om förundersökning och förenklade utredningar.

När det gäller de frågor som tas upp i våra tilläggsdirektiv, har vi haft en referensgrupp där företrädare för handeln har ingått. Där har deltagit säkerhetschefer inom Svensk handel, ICA och KF.

### 1.3 Genomströmningstider

I vårt uppdrag ligger bl.a. att utreda möjligheterna att ytterligare öka effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete. Ett effektivitetsmått, och många gånger även ett kvalitetsmått, utgörs av genomströmningstiden, alltså den tid det tar för ett ärende att vandra mellan polis, åklagare, domstol och kriminalvård.

De totala genomströmningstiderna i brottmål från anmälan till dom är för långa. En snabbare lagföring ökar rättsväsendets trovärdighet, verkar brottspreventivt och blir mer kostnadseffektiv.



Under senare år har en omfattande granskning ägt rum av rättsväsendets myndigheter. Bl.a. har RRV presenterat ett tjugotal rapporter under 1990-talet där resultatet av olika granskningar har redovisats. Även Riksdagens revisorer har under motsvarande period granskat rättsväsendets myndigheter liksom Riksdagens ombudsmän (JO) och Justitiekanslern (JK).

Här skall framhållas att vissa av de rapporter som redovisas är några år gamla. Granskningen avser i dessa fall förhållandena som de såg ut i början och mitten av 1990-talet. Sedan dess har bl.a. organisationsförändringar ägt rum inom framför allt polis- och åklagarväsendena. Även andra förändringar har skett, bl.a. till följd av den kritik som framfördes i rapporterna. Verkligheten ser därför i dag inte riktigt ut på samma sätt som när granskningen ägde rum. Vi anser trots detta att det finns skäl att redovisa vissa delar av vad som kom fram.

I rapporten Rättskedjan (1996:63) behandlade RRV olika aspekter på de myndigheter som verkar inom rättskedjan. En sådan är genomströmningstiderna. RRV redovisade en ärendestudie som genomfördes för att mäta genomströmningstider för olika moment i rättsprocessen. Studien genomfördes genom att man tog del av ca 3 000 ärenden mellan åren 1990 och 1994 vid åtta olika tingsrätter. På grundval av ärendestudien fann RRV bl.a. att

- det tog i genomsnitt ca sju månader för de studerade ärendena att passera rättskedjan,
- det är skillnader i genomströmningstider mellan olika brottstyper och mellan prioriterade och oprioriterade ärenden,
- det är stor skillnad i genomströmningstid när det gäller de prioriterade ärendegrupperna häktade och ungdomar,
- det är hos polisen som ärendena befinner sig den längsta tiden, 81 dagar, av den genomsnittliga genomströmningstiden. Motsvarande tider hos åklagaren är 47 dagar och hos tingsrätten 71 dagar, samt att
- utredningar av de relativt okomplicerade brottstyperna snatteri och trafikbrott i princip tar lika lång tid att handlägga som det genomsnittliga brottet.

I rapporten Brottmålskedjan – i Sverige och andra länder (RRV 1999:30) kartlade och analyserade RRV olika problemområden. Beskrivningen i rapporten var baserad på en omfattande internationell litteratursökning. I framställningen betonades aktiviteter och samverkan mellan myndigheterna inom rättsväsendet. Följande huvudansatser framhölls som särskilt giltiga när det gäller att angripa problemen.

- Förenklade förfaranden, som innebär att utredningen och den övriga rättsprocessen sker i förenklade former.
- Attritioner, som innebär att ärenden kan sorteras bort tidigt. Exempel på attritioner i Sverige är föreläggande av ordningsbot, strafföreläggande samt beslut att inte inleda en förundersökning eller att lägga ned en förundersökning.
- Administrativa ansatser, som innebär organisatoriska och administrativa lösningar samt samverkansformer. Under denna rubrik hänförde RRV frågor om t.ex. rollfördelning, samlokalisering, parallellitet i handläggningen och prioriteringsordning.
- Övergripande styrning och institutionella ansatser, vilkas syften är att skapa förutsättningar för en förbättrad styrning och resursfördelning mellan rättsväsendets aktörer, men med bibehållen integritet för varje aktör.

Riksdagens revisorer presenterade år 1999 rapporten Organisationsförändringar inom Rättsväsendet. I rapporten fanns bl.a. en granskning som revisorerna gjort av framför allt polis- och åklagarväsendena. Revisorerna menade att ett kvalitetsmått utgörs av handläggningstidernas längd. Revisorerna granskade därför ärendehandläggningen av anmälda misshandelsbrott i tre län under en viss period. I ärendena fanns en skäligen misstänkt person. Vid undersökningstillfället i augusti 1998 hade 57 procent av de totalt 341 ärendena skrivits av medan 24 procent fortfarande var öppna. Endast 18 procent av ärendena hade lett till lagföring. De avslutade ärendena hade tagit mellan 185 och 233 dagar från anmälan till dom. Revisorerna fann att handläggningstiden för den aktuella typen av ärenden var anmärkningsvärt lång. Många domare, försvarare och utredare som revisorerna intervjuade ansåg att förundersökningarnas kvalitet allmänt sett hade blivit sämre under 1990-talet.

JO genomför sedan hösten 1999 en granskning av den brottsutredande verksamheten vid olika polismyndigheter i landet. Granskningen, som sker i form av inspektioner, avser bl.a. polisens handläggningstider i denna verksamhet. JO har i flera beslut konstaterat anmärkningsvärda brister bestående i långa handläggningstider vid myndigheterna.

RRV har i rapporten Brottmålskedjan – rättsadministrativ analys med internationella jämförelser (RRV 2001:3-4) redovisat bl.a. hur lång tid det tar för rättssystemet att hantera några vanligt förekommande brottmålsärenden med en misstänkt gärningsman från brottsanmälan till dom i tingsrätt. RRV redovisade bl.a. den tid det tar inom vilka hälften av ärendena har avslutats (medianvärden).

RRV fann att medianvärdet för butiksstölder var ca 4,9 månader för riket som helhet. Motsvarande medianvärde för rattfylleri var 4,1 månader och för misshandelsbrott 6 månader. När det gäller tider inom vilka 75 procent av ärendena var avslutade fann RRV att den uppgick till ca 10 månader för butiksstölder, 8 månader för rattfylleri och ett år för misshandel. Resterande brottmålsärenden tar ännu längre tid. Exempelvis avslutades 95 % av ärendena rörande butiksstöld/snatteri inom ett år tre månader hos polis och åklagare. Värt att nämna i detta sammanhang är också det som RRV framhåller i sin rapport, nämligen att en stor del av genomströmningstiderna egentligen består av liggetider, alltså tid då inga aktiva åtgärder vidtas i ärendet.

Av polisens årsredovisning för år 2000 (s. 26 ff.) framgick att genomströmningstiden hos polisen för våldsbrott var 129 dagar, ekobrott 331 dagar, narkotikabrott 87 dagar, trafikbrott 40 dagar, tillgrepps- och skadegörelsebrott 20 dagar och för övriga brott 130 dagar. Genomströmningstiderna hade minskat sedan föregående år.

Vid RPS och RÅ bedrivs utvecklingsarbete som syftar till att effektivisera brottsutredningsverksamheten främst vad gäller vardagsbrottsligheten. En arbetsmetod har tagits fram för att öka kvaliteten och snabbheten i utredningsarbetet. Arbetsmetoden har sin grund i erfarenheter från bl.a. tillsynsverksamhet och olika utvecklingsprojekt och fokuserar på långtgående s.k. förstahandsåtgärder, aktiv förundersökningsledning och ärendefördelning. Vidare genomförs bl.a. särskild utbildning för polisiära förundersökningsledare. Myndigheterna bedömer att det pågående utvecklingsarbetet på olika områden kommer att underlätta och effektivisera det brottsutredande arbetet.

#### 1.4 Våra tidigare överväganden m.m.

Brottsutrednings- och brottmålsförfarandet tar i många fall oacceptabelt lång tid. Åtgärder behöver därför vidtas för att förkorta tiderna. Det är delvis en resursfråga. Det ankommer emellertid i första hand på myndigheterna själva att se över resursfördelningen och uppmärksamma statsmakterna på resursbehoven. Till viss del handlar det också om arbetsorganisation och arbetsformer. Detta är i första hand frågor för myndigheterna själva. Det är dock en uppgift för oss att utifrån direktiven överväga dessa frågor, särskilt i den mån det behövs författningsändringar för att möjliggöra snabbare förfaranden. Mot bakgrund av de otillfredsställande för-

hållanden som råder idag i nu berört avseende har vi funnit anledning att med förtur undersöka möjligheterna att förkorta genomströmningstiderna.

I vårt första betänkande (SOU 2001:59) gav vi förslag på vad vi vill kalla ett huvudalternativ för ett snabbförfarande i brottmål. Förslaget innebär att åklagares behörighet att utfärda stämning och kallelse till huvudförhandling utvidgas. De bestämmelser i RB som reglerar dessa frågor skall enligt vårt förslag inte längre betraktas som undantagsregler. Vi föreslog också att åklagare skall få möjlighet att besluta om viss personutredning. Sådana beslut skall fattas redan under förundersökningen.

Vad vi behandlade i det tidigare betänkandet var frågan om det fanns en möjlighet att med bibehållen rättssäkerhet skapa förutsättningar för att förkorta genomströmningstiderna. Vårt förslag hade sin förebild i försöksprojekt runt om i landet med syftet att inom gällande regelverk, genom i första hand ett ökat samarbete inom rättsväsendet på orterna, förkorta tiderna för vissa typer av mål och ärenden (bl.a. SL-projektet i Handen och KLÖS-projektet i Jönköping). I de flesta projekt har målsättningen varit att tiden mellan brottsanmälan och dom inte skall vara längre än ca fyra veckor.

På vissa orter har projekten utvecklats till en normal arbetsform. Ett av flera medel som man i projekten har använt för att minska genomströmningstiderna har varit att öka parallelliteten i handläggningen. Det innebär att nästa aktör påbörjar handläggningen innan den tidigare aktören är helt klar med sin del.

Förutom minskade genomströmningstider har en annan positiv effekt av projekten varit att antalet inställda huvudförhandlingar har minskat. Vad gäller SL-projektet har det konstaterats att det, sedan projektet pågått en tid, skett en minskning av antalet anmälda fall av misshandel riktad mot kvinnor inom domkretsen, vilket har varit den typ av brottslighet som projektet främst har varit inriktat på. Bland dem som deltagit i projektet finns uppfattningen att detta har sin grund i att samhällets reaktion på brottet har kommit snabbare.

Det hade naturligtvis varit bra om de åtgärder som behöver vidtas för att förfarandet från brottsanmälan till dom eller annat avgörande skall ske snabbare hade kunnat vara generella för alla situationer. Så är det emellertid inte. Det finns skillnader i förutsättningarna som förhindrar det. Det kan t.ex. gälla underlaget i form av antal brottsanmälningar, brottsutredningar och brottmål i olika geografiska områden. Möjligheten att skapa snabbare förfä-

randen kan också variera beroende på t.ex. brottstyper och utredningsförhållanden.

Enligt vår uppfattning står det därför klart att lösningar måste sökas efter delvis olika vägar. I en del avseenden går det att åstadkomma generella lösningar medan det i andra fall får bli frågan om en differentiering, där lösningar anpassas till faktorer som t.ex. brottanmälningsfrekvens, målunderlag och brottstyper.

Det står t.ex. klart att det finns skillnader mellan storstadsområden och övriga landet som påverkar möjligheterna att åstadkomma ett snabbare förfarande. Det innebär att det kan bli fråga om olika lösningar beroende på var i landet en brottmålsprocess äger rum. I storstadsområdena finns med hänsyn till det stora antalet brott, brottsutredningar, åtal m.m. avsevärt gynnsammare förutsättningar för att bygga upp ett särskilt snabbförfarande för vissa typer av brott.

Även om det alltså kan finnas förutsättningar för att skapa ett särskilt snabbförfarande för storstadsområden, fann vi i vårt tidigare betänkande att det var angeläget att undersöka om inte också förfarandet i landet i övrigt skulle kunna ske snabbare, om än inte i samma utsträckning, så att genomströmningstiderna i brottmål förkortas även där. Den frågan behandlade vi i det tidigare betänkandet, SOU 2001:59. Vi begränsade oss till polismyndighet, åklagarmyndighet och domstol. De förslag vi lade fram avsåg att skapa en möjlighet för myndigheterna att vidta åtgärder som sammantaget förkortar genomströmningstiderna. Eftersom förutsättningarna lokalt i landet kan vara mycket olika, såg vi det inte som lämpligt att göra annat än att öppna en möjlighet för polismyndighet, åklagarmyndighet och tingsrätt att lokalt ordna sin handläggning i vissa avseenden så att genomströmningstiderna förkortas.

Det är således de lokala enheterna i rättsväsendet som har avgörandet i sin hand när det gäller i vilken utsträckning som de av oss föreslagna nya regelramarna skall tas i anspråk.

I betänkandet behandlade vi vad vi ansåg vara ett huvudalternativ för hur ett snabbförfarande kan se ut och nämnde att vi avsåg att undersöka möjligheterna att för vissa situationer, och då framför allt för storstadsområden, skapa ett ännu snabbare förfarande än huvudalternativet.

## 1.5 Något om RRV:s utredningar och förslag

Tidigare nämndes något om RRV:s slutsatser i rapporterna Rättskedjan, från år 1996, och Brottmålskedjan – i Sverige och andra länder, från år 1999. RRV fann då bl.a. att ärendena befann sig hos polisen under lång tid och att utredningar av de relativt okomplicerade brottstyperna snatteri och trafikbrott i princip tar lika lång tid att handlägga som det genomsnittliga brottet. RRV framhöll att förenklade förfaranden, attritioner (se avsnitt 1.3) och administrativa ansatser var viktiga när det gäller att angripa problemen med långa genomströmningstider.

Det finns många ärenden där brottsutredningarna i stort sett färdigställs eller i vart fall är möjliga att färdigställa direkt på brottsplatsen. Det sker genom polisens s.k. förstahandsåtgärder, dvs. utredningsåtgärder som särskilt beträffande vardagsbrottsligheten kan göras direkt på plats, exempelvis förhör och säkrande av viss teknisk bevisning. Många ärenden kräver mycket begränsade utredningsinsatser efter att polisanmälan har gjorts.

Trots detta blir ärendena med dagens system ofta liggande under lång tid. RRV har i rapporten Brottmålskedjan – rättsadministrativ analys med internationella jämförelser konstaterat att den aktiva tiden med förhör, bevissäkring, åtalsprövning, huvudförhandling och administrativ hantering av ärendet inom och mellan myndigheterna står för en mindre del av genomströmningstiden. En stor del av den tiden består i stället av väntan på nästa åtgärd eller på att nästa aktör skall ta över ärendet. RPS har konstaterat att endast 2-3 % av polisens utredningstid består av aktiva åtgärder, dvs. tid då polisen faktiskt arbetar med ärendet.

RRV räknade i rapporten (RRV 2001:4 s. 127) upp några orsaker till långa genomströmningstider och många avskrivningar.

- Långa utredningstider för ärenden med utpekad gärningsman beror främst på att ärendena efter polisens förstahandsåtgärder inte genast blir föremål för vidare utredning, andrahandsåtgärder.
- Beslut hos både polis, åklagare och domstol i ärenden om mängdbrott fördröjs ofta på grund av att andra viktigare uppgifter måste gå före.
- Polis och åklagare lägger i stor utsträckning ner mängdbrottsärenden, bl.a. med hänvisning till svårigheter att få fram tillräckliga bevis.
- Långa domstolstider beror till stor del på att mängdbrott administreras i tur och ordning oavsett om målet är av enkel eller komplicerad beskaffenhet. I mängdbrottsärenden med misstänkt och

med goda förutsättningar att hanteras snabbt, kan hanteringen förlora i kvalitet genom att vittnen och andra berörda inte längre har färsk minnesbilder när huvudförhandlingen väl genomförs.

- Att delge den tilltalade stämning och kallelse till rättegång innebär ofta svårigheter.

RRV såg sammanfattningsvis följande problem när det gäller att öka genomströmningen för mängdbrott.

- En andra linje hos polisen för omedelbar utredning av mängdbrott saknas.
- Det finns en bristande ärendesortering i realtid. Det bör finnas en funktion som omedelbart kan sortera ärendet så att det kommer på rätt spår. Ärendesorteraren kan då skilja ut ärenden som är komplicerade, kräver spaning eller som kan skrivas av direkt.
- Åklagarkapacitet saknas tidigt i hanteringen.
- Det finns bristande förutsättningar att snabbt komma till huvudförhandling i domstol. Problemen rör bl.a. domstolarnas balanser, delgivning och att misstänkta uteblir från huvudförhandling.

Här kan nämnas något om definitionen av mängdbrott och vardagsbrott. Mängdbrottsärenden innefattar vardagsbrottslighet av mindre komplicerad karaktär och är ofta enkla att utreda och lagföra men tar inte sällan lång tid att handlägga. Det finns inte någon allmänt vedertagen uppfattning om gränserna mellan grövre brott och vardagsbrott eller mellan vardagsbrott av mer respektive mindre komplicerad karaktär.

## 1.6 Viss statistik m.m.

Det anmäls årligen drygt en miljon brott i landet. Av de anmälda brotten är det ca en femtedel som har åtminstone en utpekad gärningsman i anmälan (RRV 2001:4 s. 172).

Sedan mitten av 1990-talet har andelen anmälda brott som årligen klaras upp pendlat kring 25 procent. Ett brott redovisas som uppklarat när det har fått ett klarläggande hos polis och åklagare (se vidare BRÅ:s hemsida på Internet [www.bra.se](http://www.bra.se)).

Antalet ärenden som redovisats till åklagare har kontinuerligt minskat från ca 385 000 år 1995 till ca 185 000 år 2000. Endast 16 procent av polisens ärenden överlämnas i dag till åklagare mot 26 procent i mitten av 1990-talet.

Det totala antalet lagföringar för brott uppgick under år 2000 till drygt 300 000. Av dessa avser omkring 40 000 strafförelägganden och 200 000 förelägganden av ordningsbot. Huvuddelen av all lagföring sker således utanför domstolarna.

Varje år anmäls cirka 60 000 snatterier och stölder i butik. Totalt lagfördes ca 13 000 snatteribrott år 2000. Av dessa meddelades dom i ca 3 000 fall, strafföreläggande i ca 7 000 fall och åtalsunderlåtelse i ca 3 000 fall ([www.bra.se](http://www.bra.se)).

Åklagarna hanterar årligen ca 185 000 ärenden. Knappt hälften av förundersökningarna i dessa ärenden leds av polismyndighet. Övriga leds av åklagare. När det gäller färdiga utredningar fördelar sig åklagarnas beslut på så sätt att under år 2000 väcktes åtal i 56 procent av fallen, strafföreläggande utfärdades i 17 procent, åtalsunderlåtelse meddelades i 11 procent och i 16 procent av fallen beslutades att åtal inte skulle väckas. Uppgifterna har under november 2001 hämtats från RÅ:s hemsida på Internet ([www.aklagare.se](http://www.aklagare.se)).

Vid tingsrätterna handläggs varje år ca 8 000 s.k. notariebrottmål, dvs. mål som endast rör brott för vilka det inte är föreskrivet svårare straff än böter och som får handläggas av tingsnotarie med viss behörighet. Det handlar om brott som i de allra flesta fall kan beivras med föreläggande av ordningsbot, förutsatt att den misstänkte godkänner ett sådant. Ytterligare kanske 10 000 brottmål avser brott där strafföreläggande har utfärdats men där åtal har väckts på grund av att föreläggandet har bestritts, inte besvarats eller inte blivit delgivet (se promemorian Ett snabbförfarande för notariebrottmål, Kallelser till den tilltalade, från den 1 februari 2001 av Domstolsverkets arbetsgrupp för processrättsliga frågor).

## 1.7 Något om utgångspunkter och effekter

Det övergripande målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och öka människors trygghet (prop. 2001/02:1, utgiftsområde 4, avsnitt 4.3).

De brott som har begåtts måste bli utredda och de som har begått brotten lagförda, allt på ett effektivt sätt och i så stor utsträckning som möjligt.

En av våra huvuduppgifter är att med bibehållen rättssäkerhet än mer öka effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete. I den uppgiften ligger att minska den genomsnittliga genomströmningstiden och förbättra den brottsutredande verksamheten.



Som ett led i det arbetet har vi konstaterat att det finns ett behov av att göra en översyn bl.a. av brottsutredningsförfarandet med syftet att förenkla detta för vissa typer av brott. En stor majoritet av den mängd ärenden som hanteras av polis och åklagare innehåller vardagsbrottslighet av olika karaktär. Det finns som vi kan se det goda förutsättningar att effektivisera utredningsförfarandet för viss vardagsbrottslighet utan att rättssäkerhetsförkluster uppstår. I detta betänkande lägger vi därför fokus på brottsutredningsförfarandet och på att skapa ett utvidgat förenklat förfarande vid sidan om förundersökningar. Det skulle innebära ett mer effektivt och flexibelt system med större möjligheter att utreda brottsligheten på det sättet.

Det skall framhållas att det inte finns några givna svar på frågan hur brottmålsprocessen kan effektiviseras och förbättras. Det kan ske på många sätt, t.ex. genom organisatoriska och administrativa förändringar men även genom förändringar av författningsmässig karaktär. Att göra effektivitetsbedömningar inom gällande regelramar ingår också alltid i myndigheternas ansvar.

Regeringen framhåller i våra direktiv vikten av att genomströmningstiderna i brottmål minskar. Den utveckling som under senare år ägt rum inom rättsväsendet syftar till att få en effektivare och snabbare hantering av ärenden med bibehållen rättssäkerhet. Ett ärende skall exempelvis inte handläggas på högre nivå än som är nödvändigt. Därigenom kan rättsväsendets resurser tas till vara på ett bättre sätt. En effektiv användning av resurserna för brottsbekämpningen förutsätter bl.a. att handläggningsformerna i olika avseenden förenklas. Ett viktigt inslag i reformarbetet inom rättsväsendet har varit att i fråga om lindrigare brott minska belastningen på domstolarna och även på åklagarna.

Regeringen konstaterade i våra tilläggsdirektiv att snatteribrotten genom sitt stora antal utgör en inte obetydlig belastning på rättsväsendet samtidigt som dessa brott utgör en relativt homogen grupp. Därför menade regeringen att utredning och lagföring av snatteribrott är särskilt lämpade att studera från ett rationaliserings- och effektivitetsperspektiv.

Det är som sagt en prioriterad fråga att öka effektiviteten i rättsväsendets arbete, framför allt när det gäller vardagsbrotten. RRV anser att en snabbare lagföring beträffande vardagsbrott med misstänkt bör leda till att rättsväsendet kan frigöra resurser för både de i lag prioriterade ärendena och de mer komplicerade ärendena (RRV 2001:3 s. 11). Att så många ärenden aldrig blir föremål för någon utredning, eller bara en ytterst summarisk sådan, kan

delvis förklaras med att de nödvändiga utredningsresurserna saknas. Ett flexibelt regelverk som medger att lättutredda brott handläggs i ett förenklat utredningsförfarande i jämförelse med förundersökningsformen är ett sätt att frigöra resurser som behövs för att utreda mer krävande brott. Fler vardagsbrottsärenden kommer då att kunna avgöras med mindre resurser. Därmed kan resurser frigöras för mer komplexa mål (jfr RRV:s slutsatser i rapporten 2001:3 s. 37-38).

Vi instämmer därför i RRV:s bedömning och menar att en ökad användning av ett förenklat utredningsförfarande är ett sätt att minska de totala genomströmningstiderna och ytterligare öka effektiviteten i handläggningen, bl.a. så att fler lagföringar sker.

Förutom den ökade effektiviteten kan positiva effekter förväntas även på kvaliteten i rättsväsendets arbete. RRV har i en del punkter sammanfattat genomströmningstidernas betydelse för såväl rättsskipningens kvalitet som rättsförluster för både misstänkta och målsägande (RRV 2001:4 s. 29-30).

- Med tiden glömmet vittnen viktiga detaljer rörande händelseförloppet och omständigheterna när brottet begicks. Erfarenheterna visar att precisionen i vittnesutsagorna försämras kraftigt med tiden, vilket minskar domstolens möjlighet att få en fullständig och klar (sann) bild av brottshändelsen.
- Brottsoffret vill gärna att gärningsmannen lagförs så snart som möjligt, vilket bland annat kan innebära att eventuell ersättning utbetalas tidigt. Brottsoffret vill ha den obehagliga händelsen överstökad och kunna lämna den bakom sig.
- En oskyldig person som blir delgiven misstanke om brott och införd i polisens misstankeregister, vill snarast få en chans att visa sin oskuld i domstolen. Han/hon vill skyndsamt bli kvitt den orättvisa och kränkande situationen som offentligt utpekad misstänkt.
- Även en misstänkt som är skyldig till brott vill också i många fall att domen för exempelvis rattfylleri kommer snart, så att han/hon kan planera för att avtjäna straffet och eventuellt påbörja en behandling för alkoholmissbruk (vilket i sin tur genom en snabb lagföring kan ge förutsättningar att rädda en pressad familjesituation).
- En misstänkt som berövats sin frihet genom anhållande eller häktning lider tillkommande rättsförluster ju längre tiden går. Vederbörandes rykte, arbete, inkomstförhållanden och familjeförhållanden undermineras av en långsamt arbetande brottmålskedja. Där-

till kan läggas den produktion som bortfaller i och med att den misstänkte hålls frihetsberövad.

- Tid är pengar. Dröjsmål på grund av ineffektiv samverkan i brottmålskedjan innebär ökade kostnader för de finansiella skattebetalarna. Snabb lagföring är oftast mer kostnadseffektiv.
- En rimligt snabb lagföring medför mindre risk för att den misstänkte begär nya brott i väntan på domstolsförhandlingen.
- Om domen faller lång tid efter brottet så försvagas sambandet mellan gärningen och samhällets reaktion. Detta sänder signaler om bristande engagemang till både gärningsman och medborgarna i allmänhet. En snabb lagföring ökar rättsväsendets trovärdighet och verkar därmed brottspreventivt.

Brott liknas ibland vid en "färskvara". Om inte brott utreds och gärningsmän lagförs inom rimlig tid, kan exempelvis avgörande bevis försvinna och vittnen glömma viktiga detaljer. Som RRV konstaterade (RRV 2001:3 s. 11) leder den omständigheten att ärenden avgörs i rimlig tid sannolikt till högre kvalitet i rättskipningen och är också av vikt för medborgarnas tilltro till rättssystemet.

Flera av de punkter som RRV har angivit har även bäring på rättssäkerhetsfrågan. Att en person som har råkat ut för ett brott kan få saken utredd av de brottsutredande myndigheterna och, i den mån inte lagföringen kan ske genom de förenklade förfaranden som finns, prövad i domstol inom rimlig tid är en rättssäkerhetsfråga. Även för målsägande innebär den långa väntetiden olägenheter som inte sällan kan hänföras till bristande rättssäkerhet. Att långa väntetider också leder till försämrade bevisning är inte ovanligt. Inte minst från rättssäkerhetssynpunkt är det därför nödvändigt att minska de totala genomströmningstiderna i brottmål. Ett förenklat brottsutredningsförfarande bör kunna bidra till det. Den ökning av effektivitet och kvalitet som kan förutses följa av det bidrar till att rättssäkerheten i stort blir förbättrad.

Med anledning av vad som nu har anförts drar vi således slutsatsen att ett förenklat utredningsförfarande bör kunna bidra till att effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete ökar. Vad som bör undersökas är därför hur det skall kunna ske utan att rättssäkerhetsförluster uppstår.

## 2 Förundersökning

Som en bakgrund till de följande avsnitten ges här en redogörelse för vissa av de nuvarande bestämmelserna om förundersökning.

### 2.1 Åtalsplikt/förundersökningsplikt m.m.

Brottmålsprocessen bygger på den s.k. ackusatoriska principen. Den kommer till uttryck i 20 kap. 1 § första meningen RB. Enligt den får fråga om ansvar för brott inte upptas av rätten om inte åtal har väckts för brottet.

I Sverige finns s.k. absolut åtalsplikt. Den är förenad med en absolut förundersökningsplikt. Både åtalsplikten och förundersökningsplikten är försedda med undantag. Syftet med begränsningarna är att koncentrera rättsväsendets resurser till de mest angelägna uppgifterna (prop. 1994/95:23 s. 43).

Den absoluta åtalsplikten uttrycks i 20 kap. 6 § RB och anses innebära att åklagaren är skyldig att väcka åtal, om gärningen är straffbar och bevisningen tillräckligt stark för att ligga till grund för en fällande dom. Ett strikt system med en grundläggande princip om absolut åtalsplikt är enligt regeringen (prop. 1994/95:23 s. 43 f.) ägnat att främja allas likhet inför lagen och motverka misstankar om att polis och åklagare tar obehöriga hänsyn vid brottsutredning och åtalsprövning, samtidigt som det i praktiken är orealistiskt att alla brott skall kunna utredas och beivras på samma sätt.

Förundersökning skall enligt 23 kap. 1 § RB inledas så snart det finns anledning anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats.

Innan en misstanke om ett konkret brott har uppstått blir det fråga om s.k. allmän brottsspaning (se DsJu 1979:15 och SOU 1992:61 s. 271 f.). Sådan spaning sker med stöd av de allmänna bestämmelserna i 2 § polislagen (1984:387) om polisens uppgifter, alltså som ett led i främst förebyggandet av brott och andra stör-

ningar av den allmänna ordningen och säkerheten. Mellan vad som kallas allmän brottsspaning och ett formellt inledande av förundersökning kan en rad åtgärder vidtas som hör till förundersökningens förstadium. Hit hör inte bara polismans rätt att göra en primärutredning enligt 23 kap. 3 § tredje stycket RB (se om detta nedan i avsnitt 2.4), utan också sådana åtgärder som avser att skapa underlag för en närmare prövning av om förundersökning skall inledas eller inte.

De senare åtgärderna kallas inom polisen i dag för kriminalunderrättelseverksamhet eller kriminalunderrättelsetjänst. Detta finns inte uttryckligen reglerat i lagstiftningen förutom när det gäller behandling av personuppgifter i polisdatalagen (1998:622). Med kriminalunderrättelseverksamhet menas i huvudsak sådan polisverksamhet som består i att samla in, bearbeta och analysera information i syfte att bl.a. klarlägga om brottslig verksamhet har eller kan komma att utövas eller att ge underlag för beslut om förundersökning.

Åklagarutredningen (SOU 1992:61) hade frågan uppe till övervägande om det genom att minska insatserna under en förundersökning finns förutsättningar att förskjuta tyngdpunkten i förfarandet från målets förberedande stadium till själva prövningen av målet (s. 360 ff.). Utredningen gjorde då följande uttalande.

Vid övervägande angående förundersökningsplikten måste enligt vår mening noga skiljas mellan kravet på att en prövning av målet skall föregås av en brottsutredning och den skyldighet som föreligger att dokumentera vad som framkommit vid utredningen. Med förundersökningsplikt måste avses utredningsskyldigheten som sådan. En slopad förundersökningsplikt innebär i denna mening ett slopande av kravet på att utreda brottet innan åtalsfrågan prövas och målet förs till domstol. Beträffande vuxna lagöverträdare skall förundersökning som sådan inte ges något mer markerat kriminalpolitiskt egenvärde. I diskussioner om förundersökningsplikten blandas inte sällan ihop kravet på förundersökning som sådan och vilka krav som gäller för dokumentation av förundersökningen. Det är inte utredningen som sådan som medför att förundersökningsprotokollen blir omfattande utan vad som redovisas av de olika utredningsåtgärderna och då särskilt redovisningen av hållna förhör.

Regeringen angav i prop. 1994/95:23 (s. 43 och 73 ff.) som ett mål för de förslag som presenterades om förundersökningsförfarandet, att skapa ett effektivare förfarande som skulle leda till snabbare åtalsbeslut och en förkortad tid mellan brott och straff. Regeringen förde fram som en påtaglig nackdel att det grundliga förfarandet kan komma i konflikt med det skyndsamhetskrav som finns och att tiden mellan brott och straff ofta blir relativt lång. Regeringen nämnde bl.a. följande.

Förfarandet kräver inte på samma sätt som domstolsprocessen strikta förfaranderegler. Rättegången måste, för att uppfylla rättssäkerhetskraven, präglas av ett stort mått av förutsebarhet och formell ordning. Förundersökningsförfarandet däremot, som ju huvudsakligen har ett förberedande syfte, måste för att vara effektivt präglas av flexibilitet. Enligt regeringens mening bör regelverket vara så utformat och medge så stor flexibilitet i förfarandet att det inte i något fall av formella skäl skall vara nödvändigt att lägga ner mer arbete på en utredning än vad som är sakligt motiverat för att medge en fullgod prövning av målet.

Mot bakgrund av det anförda finns det anledning att undersöka om det går att minska kravet på de insatser som skall göras i varje enskilt ärende på förundersökningsstadiet och på det sättet skapa möjlighet att beivra fler brott och förkorta handläggningstiderna. Varje åtgärd som kan leda till att brottsutredningar sker med mer skyndsamhet utan att rättssäkerheten eftersätts är positiv för såväl den enskilda utredningen som för det samlade resursutnyttjandet.

Reglerna om undantag från åtalsplikten är av två slag, särskild åtalsprövning och åtalsunderlåtelse.

Särskilda åtalsprövningsregler finns intagna under en del straffstadganden och markerar en varierande grad av presumption mot åtal. T.ex. får åtal i vissa fall väckas enbart om målsäganden har angivit brottet till åtal. Enligt bestämmelserna om åtalsunderlåtelse medges åklagaren rätt att under vissa angivna förutsättningar underlåta att åtala (se bl.a. 20 kap. 7 § RB).

Även förundersökningsplikten är försedd med undantag.

Enligt 23 kap. 1 § andra stycket RB behöver förundersökning inte inledas om det är uppenbart att brottet inte går att utreda eller det finns förutsättningar för s.k. förundersökningsbegränsning enligt 23 kap. 4 a § RB. Det sistnämnda kan röra det fallet att en ut-

redning skulle kräva oproportionerligt stora kostnader eller att åtalsunderlåtelse enligt 20 kap. RB i princip kan antas komma att meddelas. Detta utgör, tillsammans med den förenklade utredningsformen enligt 23 kap. 22 § RB (se avsnitt 3) och polismans möjlighet att besluta om rapporteftergift enligt 9 § polislagen undantag från i första hand förundersökningsplikten.

## 2.2 Förundersökningens syften m.m.

Av 23 kap. 2 § RB kan läsas ut att förundersökningen har två huvudsakliga syften.

Det ena är att utröna om brott föreligger, vem som skäligen kan misstänkas för brottet och att skaffa tillräckligt material för bedömning av frågan om åtal skall väckas.

Det andra huvudsyftet är att bereda målet så att bevisningen kan förebringas i ett sammanhang vid huvudförhandlingen.

Ett tredje syfte, som inte är omnämnt i 23 kap. 2 § RB, är att ge den misstänkte en inblick i åklagarens bevismaterial och möjliggöra för honom att få detta justerat och berikat samt att därigenom underlätta för den misstänkte att förbereda sitt försvar.

Ytterligare ett syfte med förundersökningen kan sägas vara att klargöra om det finns något enskilt anspråk och vilka omständigheter det i så fall grundas på (22 kap. 2 § RB, SOU 1992:61 s. 269).

De grundläggande principerna för förundersökning finns angivna i 23 kap. 4 § RB.

Det är objektivitetsprincipen, enligt vilken omständigheter och bevis skall tas till vara oavsett om de är till den misstänktes för- eller nackdel.

Även principen om hänsyn uttrycks i bestämmelsen. Enligt den måste förundersökningen bedrivas på det sättet att någon inte utsätts för eller drabbas av onödig misstanke, kostnad eller olägenhet.

Förundersökningen måste också, enligt bestämmelsen, bedrivas så skyndsamt som möjligt, bl.a. med tanke på att påföljden för brott skall komma så fort som möjligt efter det att brottet har begåtts.

## 2.3 Beslut om förundersökning och ledning av denna

Inledandet av en förundersökning kräver ett beslut av polismyndighet eller åklagare enligt 23 kap. 3 § första stycket RB. Beslutet

skall enligt 1 a § förundersökningskungörelsen (1947:948, FuK) dokumenteras. Det skall också framgå vem som har fattat beslutet.

Det vanligaste är att det är polismyndigheten som inleder förundersökningen. Det blir då också polismyndigheten som leder den. Enligt bestämmelsen skall åklagaren ta över ledningen av förundersökningen när någon är skäligen misstänkt för brottet och saken samtidigt inte är av enkel beskaffenhet.

Även i andra fall skall åklagaren ta över förundersökningsledarskapet, när detta är påkallat av särskilda skäl. I den bedömningen kan många faktorer ha betydelse, t.ex. juridisk komplexitet, kompetens hos de inblandade tjänstemännen samt effektivitet och tidsvinst inför senare beslut om tvångsmedel, i åtalsfrågan och med tanke på utförandet av åtalet. En av åklagare inledd förundersökning kan vidare lämnas över till polismyndigheten därför att saken är av enkel beskaffenhet.

I de polisledda förundersökningarna finns en skyldighet enligt 2 § FuK för undersökningsledaren att hålla åklagare underrättad om utredningen. Hur omfattande den skyldigheten är beror på omständigheterna i det enskilda fallet, t.ex. på brottets beskaffenhet. Bestämmelsen kom till för att skapa en möjlighet för åklagaren att rent faktiskt utöva sin rätt enligt 23 kap. 3 § RB att ta över förundersökningsledningen om det finns särskilda skäl för det (SOU 1992:61 s. 292).

Undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet och skall enligt 1 a § FuK se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. I förundersökningsledarskapet ingår ansvaret för vilka utredningsåtgärder som behöver vidtas, ett ansvar för på vilket sätt åtgärderna genomförs och hur prioriteringen sker mellan olika åtgärder.

Uppgifterna är i grunden desamma oavsett om det är polismyndigheten eller åklagaren som leder förundersökningen. I grova drag kan undersökningsledarens uppgifter beskrivas på följande sätt;

- att dra upp riktlinjer för utredningsarbetet,
- att besluta om tvångsmedel och andra åtgärder som kommer an på undersökningsledare,
- att fortlöpande följa utredningsarbetet, göra bedömningar och ge direktiv för fortsatta åtgärder, och
- att utöva kontroll över att utredningen bedrivs effektivt och rationellt och samtidigt tillgodose krav på objektivitet och på värnande av enskilda rättssäkerhetsintressen.



På åklagare som undersökningsledare ankommer dessutom

- att fortlöpande bedöma juridiska frågor av sådan karaktär att de bör prövas av åklagare,
- att hantera frågor som kräver domstolsmedverkan,
- att besluta om tvångsmedel i de fall det ankommer på åklagare,
- att överväga förundersökningsbegränsning i de fall det ankommer på åklagare och
- att besluta i åtalsfrågan.

Vad som skall anses som mål av enkel beskaffenhet enligt 23 kap. 3 § RB har inte preciserats av lagstiftaren. RÅ har efter samråd med RPS utfärdat det s.k. fördelningscirkuläret (RÅFS 1997:12 och FAP 403-5). Där ges allmänna råd om ledningen av förundersökning i brottmål. En målsättning är att polismyndigheten skall vara förundersökningsledare i ärenden med vardagsbrottslighet och att åklagarna skall koncentrera sina krafter på mer komplicerade ärenden (se bl.a. prop. 2001/02:1, utgiftsområde 4, avsnitt 4.4.1). I fördelningscirkuläret ges riktlinjer i vilka typer av ärenden som polismyndigheten respektive åklagaren skall vara förundersökningsledare. Detta sker också genom lokala överenskommelser.

När åklagaren leder förundersökningen får han vid verkställandet av undersökningen anlita biträde av polismyndigheten och uppdra till en polisman att vidta viss åtgärd (23 kap. 3 § andra stycket RB). Först måste dock polismyndigheten ha ställt polismannen till åklagarens förfogande. Polismyndigheten är alltså inte skyldig att lämna det biträde som begärs. Regeln tar sikte enbart på undersökningsledarens funktion i en enskild förundersökning. En vägran måste grundas på t.ex. resursskäl och inte på inriktningen av förundersökningen (Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 23:19 och SOU 1992:61 s. 286).

## 2.4 Förstahandsåtgärder

En polisman får hålla förhör och vidta andra betydelsefulla utredningsåtgärder, t.ex. en brottsplatsundersökning, även om förundersökning inte har hunnit inledas (23 kap. 3 § tredje stycket RB). Det brukar benämnas förstahandsåtgärder och primärutredning.

Enligt 3 a § FuK måste den polis som ingriper mot brott eller kommer till en brottsplats vidta förstahandsåtgärder, alltså de utredningsåtgärder som är möjliga att vidta redan på plats. Motivet är att det såväl från utredningssynpunkt som för att påskynda förfa-

randet är av stort värde att möjliga utredningsåtgärder företas i nära anslutning till brottet. Det finns stora rationaliseringsvinster i att utredning sker direkt på plats (SOU 1992:61 s. 373). Polisen skall alltså höra t.ex. misstänkta, målsägande och vittnen så fort som möjligt efter att brottet har begåtts.

Bestämmelserna är tillämpliga enbart om behörig undersökningsledare inte har hunnit träda in. Sedan åtgärderna har vidtagits har polismannen skyldighet att anmäla dessa till den som har rätt att leda förundersökningen. Den personen får då besluta om förundersökning skall inledas. Polismannen kan då inte längre företa någon åtgärd på eget ansvar.

## 2.5 Förhör

Förundersökningar består ofta till största delen av förhör. Det är en medborgerlig skyldighet att stå till förfogande för förhör under förundersökning (jfr SOU 1992:61 s. 275). Under förundersökning får förhör hållas med var och en som antas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen (23 kap. 6 § RB). I stället för förhör får skriftliga berättelser infordras (se 8 § FuK, JO 1997/98 s. 159 samt beslut den 16 februari 2001, dnr 4766-1999 och 1849-2000).

Den som skall höras skall i god tid kallas till förhöret, om det inte är olämpligt. Även i övrigt skall som huvudregel tiden och platsen för förhöret bestämmas så att det medför minsta olägenhet för den som skall höras (5 § FuK). Förhör hålls ibland på telefon eller i den hördes bostad.

Undersökningsledaren bestämmer vilka som får närvara vid förhör (23 kap. 10 § RB). Förhörvittne skall närvara om det är möjligt. Beroende på omständigheterna får dessutom försvarare, målsägandebiträde och vårdnadshavare närvara. Undersökningsledaren får förordna att vad som har förekommit vid förhör inte får uppenbaras. Den misstänkte, försvararen eller målsägandebiträdet får under vissa förutsättningar ställa frågor till den som hörs (23 kap. 11 § RB). Under förhör är det inte tillåtet att använda oriktiga uppgifter, hot, förespeglningar om särskilda förmåner eller andra otillbörliga metoder. Den hörde måste även få vanliga måltider och nödvändig vila.

Den som hörs under förundersökning har ingen sanningsplikt. Undersökningsledaren har därför enligt 23 kap. 13 § RB möjlighet att begära vittnesförhör inför domstol under förundersökning. Det

krävs att utredningen har fortskridit så långt att någon kan skäligen misstänkas för brottet och att den som vid ett eventuellt åtal skulle vara skyldig att vittna, vägrar att yttra sig angående någon omständighet som är av vikt för utredningen eller att det annars är av synnerlig vikt att personen hörs som vittne. Så kan vara fallet om någon t.ex. lämnar uppenbart oriktiga uppgifter. Bestämmelsen syftar till att förundersökningsledaren skall få fram material för bedömningen av åtalsfrågan (jfr 9 § FuK). Åklagare skall inträda som förundersökningsledare när ett sådant vittnesförhör aktualiseras under förundersökningen (RÅFS 1997:12 och FAP 403-5).

I avsnitt 5.2 redogörs för tvångsätgärderna hämtning och medtagande till förhör samt kvarstannande för förhör.

## 2.6 Underrättelse om misstanke m.m.

För att en misstänkt på olika sätt skall kunna ta till vara sin rätt, t.ex. genom att anlita försvarare, skall den som är skäligen misstänkt för ett brott underrättas om misstanken mot honom. Hur preciserad misstanken måste vara till detaljer beror helt på omständigheterna i det enskilda fallet. En underrättelse bör dock innehålla så konkreta uppgifter som möjligt om vad misstanken omfattar och om vad för slags brott det är fråga om (JO 1989/90 s. 60 och Ekelöf, Rättegång V, 6 uppl., s. 109). Underrättelsen kan lämnas muntligen eller skriftligen.

Enligt 23 kap. 18 § första stycket RB behöver en underrättelse inte ges förrän den misstänkte skall höras. En skyldighet att ordna ett förhör så snart någon kan misstänkas för ett brott finns däremot inte. Det kan alltså förflyta en tid från det att misstanken uppkommer till dess att den misstänkte underrättas. Detta bör dock göras så tidigt att det finns en möjlighet för den misstänkte att faktiskt ta till vara sin rätt.

Den misstänkte skall också få underrättelse om att han har rätt att anlita biträde av försvarare eller att få en offentlig försvarare förordnad för sig. Detta framgår av 12 § FuK.

Ytterligare bestämmelser om underrättelse av misstanke finns i 9 § tredje stycket FuK (vid begäran om vittnesförhör under förundersökningen) samt i 24 kap. 9 § (vid gripande och anhållande), 25 kap. 4 § (vid reseförbud), 27 kap. 13 § (vid beslag) och i 28 kap. 9 § RB (vid husrannsakan).

## 2.7 Dokumentation

Protokollet har en stor betydelse under en förundersökning. Det tjänar bl.a. som underlag för beslutet i åtalsfrågan och för åklagarens förberedande av sin talan. Det ger vidare den misstänkte och hans förvarare möjlighet att granska de omständigheter och bevis som åberopas mot den misstänkte.

Att det skall finnas ett förundersökningsprotokoll framgår av 23 kap. 21 § första stycket RB. I protokollet skall det som är av betydelse för utredningen antecknas och ge en trogen bild av detta. Det är viktigt att det i protokollet antecknas uppgifter som även är till fördel för den misstänkte. Objektivitetsprincipen i 23 kap. 4 § RB måste iakttas. Protokollet ger på det sättet möjlighet att bedöma bl.a. förundersökningens förlopp, grunden för olika åtgärder och vem som har fattat olika beslut. Det utgör också grunden för beslut i åtalsfrågan och får betydelse för domstolens planering av huvudförhandlingen, prövning av åtalet och andra beslut vid rättegången.

Protokollet skall ha fått sin slutliga utformning innan åklagaren fattar beslut i åtalsfrågan och behöver inte vara sammanhängande för hela förundersökningen. En uppdelning kan alltså ske på skilda avsnitt.

Närmare och detaljerade bestämmelser om vad förundersökningsprotokollet skall innehålla finns i 20-23 § FuK. I 23 kap. 21 § andra stycket RB finns särskilda bestämmelser om uppteckning i förundersökningsprotokollet av förhör. Den som har hörts skall få uppteckningen av utsagan uppläst eller på annat sätt få tillfälle att granska den för att kunna göra invändningar mot den. Uppteckningen och granskningen skall ske innan förhöret är avslutat eller så snart som möjligt därefter, om förhöret är omfattande eller behandlar komplicerade saker. Efter granskningen får uppteckningen inte ändras. En invändning från den hörde som inte föranleder någon ändring måste antecknas.

Efter att åklagaren har beslutat om åtal har den misstänkte och försvararen rätt att få en avskrift av protokollet eller anteckningarna från förundersökningen. Det framgår av 23 kap. 21 § fjärde stycket RB. Den bestämmelsen omfattar i princip även sådant material som har ansetts betydelselöst och därför har gallrats bort ur förundersökningsprotokollet.

## 2.8 Förundersökningsanteckningar

Även om det bedrivs en formell förundersökning kan kravet på dokumentation i vissa fall vara mer begränsat än annars. Det gäller enligt 23 kap. 21 § tredje stycket RB i vad som kallas mindre mål. Då är det tillräckligt att det förs kortfattade anteckningar, s.k. förundersökningsanteckningar, över det väsentliga som har förekommit vid förundersökningen.

Enligt 24 § FuK får 23 kap. 21 § tredje stycket RB tillämpas om brottet kan antas inte föranleda annan påföljd än böter och förundersökningen samtidigt är av mindre omfattning. Vad som stadgas om förundersökningsprotokoll gäller då i tillämpliga delar. De formella reglerna i 23 kap. RB skall alltså iakttas även när detta förfarande tillämpas.

Effektivitetsvinsten och förenklingen består i att något formellt protokoll inte behöver sättas upp. En utsaga behöver inte återges i annan form än att förhørsledaren lämnar en redogörelse för det väsentliga innehållet. Redogörelsen behöver inte heller granskas av den hörde.

## 2.9 Slutdelgivning m.m.

Innan åtal väcks skall den misstänkte och hans försvarare i princip ha fått tillfälle att ta del av hela utredningen. Den misstänkte har enligt 23 kap. 18 § första stycket RB också rätt att ange den utredning som han anser önskvärd och i övrigt anföra vad han anser vara nödvändigt. En underrättelse om detta skall lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare. Eftersom den misstänkte och försvararen skall ha del av allt material behöver en underrättelse av det nu berörda slaget ske genom "slutdelgivning" (se Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 23:65). Det är tillräckligt att de underrättas om rätten att ta del av utredningen och om när och hur detta kan ske. Underrättelsen till den misstänkte skall delges honom i vissa fall enligt 12 a § FuK. Det gäller när det för brottet är föreskrivet svårare straff än fängelse sex månader.

JO har vid flera tillfällen uttalat sig om formerna för slutdelgivning, t.ex. JO 1996/97 s. 64 och 72, 1997/98 s. 164 samt beslut den 16 februari 2001, dnr 4766-1999 och 1849-2000.

Den misstänkte och försvararen har därefter rätt att få skäligen rådrudd för att överväga situationen och vidta de åtgärder som anses lämpliga. Det är först efter detta som åtal får beslutas. Den miss-

tänkte och försvararen har också rätt att fortlöpande under utredningen ta del av vad som kommer fram, om förundersökningsledaren bestämmer att detta lämpligen kan ske.

Skulle den misstänkte eller hans försvarare anse att utredningen behöver kompletteras i något avseende, kan de begära detta och få det utfört, om det kan antas vara av betydelse för undersökningen. Prövningen görs av förundersökningsledaren, som måste motivera ett eventuellt avslag på en sådan begäran (23 kap. 18 § andra stycket RB).

I förundersökningsprotokollet skall det antecknas att underrättelse har lämnats. Vidare skall det noteras om den misstänkte eller dennes försvarare framställt något önskemål om kompletterande utredning eller om de i övrigt velat anföra något (20 § andra stycket FuK).

Den misstänkte har också enligt 23 kap. 19 § RB möjlighet att sedan utredningen är slutförd begära hos domstol att den skall kompletteras. Domstolen kan då besluta att förelägga åklagaren att genomföra en komplettering (45 kap. 11 § RB). Detsamma gäller om rätten skulle anse att förundersökning behövs i de fall där en sådan inte har genomförts, t.ex. med stöd av 23 kap. 22 § RB, dvs. den förenklade utredningsformen. Det vanligaste är dock att den misstänkte begär prövning av åklagares beslut hos överåklagaren.

Innan åklagaren fattar beslut om ett eventuellt åtal kan han ha ett sammanträde med den misstänkte och försvararen, om det skulle vara till fördel för åtalsbeslutet eller handläggningen i stort (23 kap. 18 § tredje stycket RB). Detta kan bli aktuellt särskilt när utredningen är omfattande eller svårbedömd.

## 2.10 Tullverkets och skattemyndighetens brottsutredningar

När det gäller Tullverkets och skattemyndighetens brottsutredningsverksamhet hänvisar vi till avsnitt 4.6.



## 3 Utredning enligt 23 kap. 22 § RB

### 3.1 Nuvarande tillämpningsområde

Som ett undantag från regeln att brottsutredningar skall göras i förundersökningens form föreskrivs i 23 kap. 22 § RB att en förundersökning enligt bestämmelserna i 23 kap. RB inte behöver genomföras, om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och brottet inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter. Här blir det alltså fråga om en sannolikhetsbedömning i det enskilda fallet i åtals- och påföljdsfrågorna. Den förenklade utredningsformen kan användas även i fråga om brott där fängelse ingår i straffskalan.

Förundersökning är enligt bestämmelsen inte heller nödvändig för förseelser i rättegången och brott inför rätten eller när åklagaren utvidgar väckt åtal. Dessa fall kommer i stort sett inte att beröras vidare i betänkandet.

Bestämmelsen om utredning enligt 23 kap. 22 § RB har funnits sedan RB trädde i kraft år 1948. Processlagberedningen anförde följande i sitt förslag till rättegångsbalk (SOU 1938:44 s. 295 f.).

Beträffande vissa brott synes ej vara nödvändigt, att i alla fall förundersökning enligt de i detta kapitel meddelade bestämmelserna äger rum. Särskilt är detta fallet i fråga om ringare brott, vilka ej enligt lag kunna föranleda svårare straff än böter. Ofta är här utan vidare klart, vem som har förövat brottet, och någon särskild utredning erfordras ej.

För att förundersökning skall kunna underlätas måste dock läget vara sådant, att tillräckliga skäl för åtal ändock föreligga.

Regeringen nämnde i prop. 1994/95:23 (s. 75) att systemet med förenklad utredning har visat sig inte vara förenat med några olä-



genheter och att det tvärtom framstår som en praktisk lösning som i hög grad befrämjar snabbheten i förfarandet. Regeringen framhöll även dels att den omständigheten att brottsutredningen genomförs på ett förenklat sätt enligt 23 kap. 22 § RB inte innebär något undantag från kravet på att brottet skall utredas, dels att den misstänkte själv, genom sin inställning i skuldfrågan eller genom att begära kompletterande utredningsåtgärder, i hög grad kan påverka om en formell förundersökning skall genomföras.

Bestämmelsen tar i första hand sikte på situationer där brottet kan utredas direkt på platsen för ett ingripande men kan också användas i situationer som t.ex. när den misstänkte erkänner och det samtidigt finns förutsättningar att utfärda strafföreläggande eller ordningsbot.

Paragrafen medger att förundersökning inte genomförs. Det är dock alltid tillåtet att genomföra en sådan. Bestämmelsen i 23 kap. 22 § RB är alltså fakultativ. Om omständigheterna kräver det, kan det senare göras en förundersökning enligt vanliga regler. Åklagaren kan också få ett föreläggande från rätten enligt 45 kap. 11 § och 46 kap. 12 § RB att genomföra en förundersökning.

Som sagt innebär bestämmelsen inget undantag från kravet på utredning som sådan. Reglerna om åtalsplikt påverkas inte och utredningen måste ge ett tillräckligt underlag för prövningen av skuld- och påföljdsfrågorna. Samma objektivitetskrav som under en formell förundersökning måste anses gälla. Beträffande formerna för förhör och inhämtande av annan utredning kan reglerna om förundersökning tillämpas analogt (SOU 1992:61 s. 362).

JO har uttalat att en grundläggande förutsättning för att man med stöd av 23 kap. 22 § RB skall kunna utreda brott i förenklad form får anses vara att förhållandena är sådana, att den enskildes berättigade krav på rättssäker handläggning av utredningen inte åsidosätts. JO har också sagt att det förenklade förfarandet är väl lämpat för utredning direkt på platsen av enkla, klart iakttagbara och ostridiga händelseförlopp, där det subjektiva rekvisitet typiskt sett inte vållar några problem. JO nämnde som exempel på sådana brott olovlig körning och förseelser av olika slag mot trafikförfattningarna. JO menade vidare i det s.k. snattefonbeslutet (JO 2000/2001 s. 137) att utredning enligt 23 kap. 22 § RB generellt sett är mindre väl ägnat för utredning av brottsbalksbrott, eftersom man där ofta möter rättsliga problem av olika slag. Detta menade JO särskilt gällde vid snatterier eftersom sådan brottslighet i många fall kan vara juridiskt komplicerad.

RPS har utfärdat föreskrifter och allmänna råd om handläggningen av brottmål utan förundersökning (FAP 404-1). Där anges i föreskriftsform att en polisman som ingriper mot brott eller annars kommer till platsen för ett brott eller tar upp en anmälan om brott, skall bedöma om förundersökning bör inledas eller om brottet kan utredas utan formell förundersökning. Om brottet kan antas föranleda böter och utredningen kan färdigställas direkt på platsen, skall detta ske, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda enligt 23 kap. 22 § RB. Därefter ges i allmänna råd exempel på omständigheter som medför att en formell förundersökning normalt bör inledas, nämligen att den misstänkte är under arton år, att hans inställning i skuldfrågan är oklar, att det av annat skäl behövs ytterligare utredning eller att det förekommer skadeståndskrav som kräver utredning.

### 3.2 Formella skillnader mot förundersökning

De formella skillnader som finns mellan förundersökning och utredning enligt 23 kap. 22 § RB kan i huvudsak sammanfattas i tre punkter.

#### *Underrättelse om misstanke*

*För det första* finns formellt ingen skyldighet att i den förenklade utredningsformen underrätta den misstänkte om misstanke om brott på det sätt som stadgas i 23 kap. 18 § första stycket RB under förundersökning. I 25 § FuK anges att det i en sådan förenklad utredning ändå *bör* framgå av polisrapport eller annan liknande handling om den misstänkte erkänner eller förnekar gärningen. JO menar därför att bestämmelserna förutsätter att den misstänkte, också vid ett utredningsförfarande enligt 23 kap. 22 § RB, underrättas om misstanken, även om någon formell delgivning inte behöver ske (se JO:s beslut den 19 december 2000 i ärende dnr 4614-1999).

RPS har i föreskriftsform förordnat att det i en utredning enligt 23 kap. 22 § RB *skall* framgå bl.a. om den misstänkte erkänner eller förnekar gärningen (FAP 404-1 4 §).

### *Dokumentationsskyldighet*

*För det andra* finns den formella skillnaden mellan förundersökning och utredning enligt 23 kap. 22 § RB att det i det sistnämnda fallet inte behövs något förundersökningsprotokoll. Enligt 24 och 25 §§ FuK gäller dock även i dessa fall vad som är stadgat om protokoll, med den begränsningen att en utsaga inte behöver anges på annat sätt än att förhørsledaren lämnar en redogörelse för det väsentliga innehållet. Redogörelsen behöver inte heller vara granskad av den hörde.

### *Slutdelgivning*

*För det tredje* behöver den misstänkte i en utredning enligt 23 kap. 22 § RB inte underrättas om rätten att ta del av utredningen när den är slutförd. Detta är annars ett krav enligt 23 kap. 18 § första stycket RB under en förundersökning.

## **3.3 Begränsningar i utredningsformen**

Den förenklade utredningsformen enligt 23 kap. 22 § RB används i mycket stor utsträckning vid de s.k. bötesförseelserna, exempelvis hastighetsöverträdelser. När föreläggande av ordningsbot utfärdas direkt på platsen sker normalt endast kortfattade noteringar på ordningsbotsblanketten. Andra fall där förundersökning underläts avser i regel enkla bötesbrott (se SOU 1992:61 s. 363, prop. 1994/95:23 s. 75 jfr även JO:s beslut den 19 december 2000, dnr 4614-1999 angående utredning enligt 23 kap. 3 § tredje stycket respektive 22 § RB).

Vi har under vårt arbete kunnat konstatera att det finns tydliga begränsningar i förfarandet vid utredning enligt 23 kap. 22 § RB. De begränsningarna leder till att den formen för brottsutredning används i relativt liten utsträckning, om man bortser från bötesförseelserna. Begränsningarna leder även till att den förenklade utredningsformen inte används ens i många av de situationer där det är formellt möjligt. Ytterst leder detta till ett mindre effektivt och flexibelt system vilket i sin tur på ett negativt sätt påverkar genomströmningstiden och därmed även kvaliteten och rättssäkerheten i förfarandet.

Den allmänna meningen hos polis och åklagare är att förfarandet leder till rationaliseringsvinster och en snabbare ärendehandläggning utan rättssäkerhetsförluster.

Begränsningarna kan sammanfattas i fyra punkter.

### *Tillräckliga skäl för åtal*

För *det första* krävs enligt 23 kap. 22 § RB att tillräckliga skäl för åtal skall finnas för att den utredningsformen skall få användas.

Rekvisitet att tillräckliga skäl för åtal skall finnas innebär att förfarandet enbart kan tillämpas på sådana enkla och lättutredda ärenden där utredningen kan göras klar direkt på platsen i samband med ingripandet. Det medför bl.a. att det är endast begränsade åtgärder som får vidtas inom ramen för en sådan utredning. Detta leder i sin tur till en osäkerhet om i vilken utsträckning som utredningsåtgärder får vidtas utan att förundersökning måste inledas.

Hos polis och åklagare finns uppfattningen att rekvisitet innebär en onödig begränsning av tillämpningsområdet vilket i praktiken leder till att formella förundersökningar genomförs avseende brott som från utredningssynpunkt inte motiverar detta. Som exempel på brott som i stor utsträckning skulle kunna utredas inom ramen för ett förenklat förfarande men där detta på grund av begränsningen inte är möjligt kan anges misstankar om alkoholrelaterade trafiknykterhetsbrott.

Det förhållandet att tillräckliga skäl för åtal måste finnas innebär med andra ord en begränsning av tillämpningen av 23 kap. 22 § RB både i tid och rum. Bestämmelsen kan tillämpas enbart när utredningen omedelbart kan göras klar direkt på platsen i samband med ingripandet. Vid den tidpunkt enligt 23 kap. 1 § RB då det skall ske en bedömning av om förundersökning skall inledas, är det sällan så att tillräckliga skäl för åtal kan anses föreligga.

### *Påföljden böter*

För *det andra* krävs enligt 23 kap. 22 § RB att det brott som utreds inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter i det enskilda fallet.

Rekvisitet innebär visserligen att förfarandet, efter en lagändring som trädde i kraft den 1 april 1995, kan tillämpas på brott som har fängelse i straffskalan. Begränsningen till påföljden böter i det en-

skilda fallet kräver dock att den ingripande polismannen i samband med utredningen på plats gör en sannolikhetsbedömning i påföljdsfrågan, vilket ofta är svårt att göra vid det tillfället.

Dessutom utesluter rekvisitet att en hel del vardagsbrott utreds på det förenklade sättet. Det gäller många tillgreppsbrott, som stöld och tillgrepp av fortskaffningsmedel, enklare bedrägerier och hälerier, trafiknykterhetsbrott och enklare narkotikabrott. I många fall måste alltså en formell förundersökning inledas trots att utredningen i sig inte motiverar detta.

### *Tvångsmedelsanvändning*

*För det tredje* finns begränsningar i möjligheten att använda straffprocessuella tvångsmedel enligt 24-28 kap. RB under en utredning enligt 23 kap. 22 § RB. JO har senast behandlat frågan i beslut den 19 december 2000, dnr 4614-1999.

JO tog på eget initiativ upp ärendet som avsåg brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål och där utredningen hade skett enligt reglerna i 23 kap. 22 § RB. I ärendet hade den aktuella kniven tagits i beslag. JO:s slutsats var att ett straffprocessuellt tvångsmedel enligt 24-28 kap. RB bara kan användas under en brottsutredning inom ramen för en förundersökning. Gällande rätt utesluter enligt JO användning av straffprocessuella tvångsmedel inom ramen för den förenklade utredningen enligt 23 kap. 22 § RB.

Det har från polishåll framförts att JO:s slutsats innebär en klart försämrad effektivitet, eftersom det förenklade förfarandet i många fall inte kommer att kunna tillämpas trots att det med tanke på utredningen vore naturligt. Som exempel på brott, där det ofta framstår som omotiverat med en formell förundersökning men där användning av tvångsmedel så gott som alltid aktualiseras, har brott mot knivlagen nämnts.

Ett föreläggande av ordningsbot föregås i regel inte av en förundersökning utan av en utredning enligt 23 kap. 22 § RB. Så är även fallet i en hel del av de ärenden som mynnar ut i ett strafföreläggande av åklagare. I samband med ordningsbot och strafföreläggande är det möjligt att förelägga bl.a. förverkande av egendom (se 48 kap. 2 § tredje stycket RB med begränsning i 5 § ordningsbotskungörelsen [1968:199]). Även mot den bakgrunden har det framförts till oss att viss tvångsmedelsanvändning måste bli tillåten i den förenklade utredningsformen.

*Bestämmelser om handläggning*

*För det fjärde* saknas bestämmelser i RB om hur en utredning enligt 23 kap. 22 § RB skall handläggas. Bestämmelser rörande dokumentationen finns dock i 24 och 25 §§ FuK och vissa tillämpningsföreskrifter ges i FAP 404-1. I övrigt är tillämparen hänvisad till att använda bestämmelserna om förundersökning analogt. Detta skapar en osäkerhet som bl.a. leder till att förundersökningar genomförs trots att det inte är motiverat.



## 4 Förenklad brottsutredning

**Förslag:** Ett förenklat brottsutredningsförfarande skall komma till användning i större utsträckning än i dag. Den utredningsformen skall benämnas *förenklad brottsutredning*.

### 4.1 Inledning

Som framgick av föregående avsnitt används den förenklade utredningsformen enligt 23 kap. 22 § RB inte alls i den omfattning som är formellt möjlig. Även om så skulle ske innebär de begränsningar som finns att en mycket stor del av vardags- och mängdbrotten inte kan handläggas i den ordningen, trots att en sådan handläggning sakligt sett skulle vara fullt tillräcklig. Detta är givetvis otillfredsställande från effektivitets-, kvalitets- och rättssäkerhetssynpunkt. För att råda bot på detta och samtidigt åstadkomma förkortade genomströmningstider för brottmålsärenden, ser vi det som angeläget att ytterligare utveckla de tankegångar om en utvidgning av förfarandet som fanns i prop. 1994/95:23 om ett effektivare brottmålsförfarande. Förfarandet kan bygga på nuvarande reglering i 23 kap. 22 § RB men utformas så att nackdelarna med nuvarande ordning i största möjliga utsträckning undviks.

### 4.2 Effektivitetshämmande faktorer under en förundersökning

Som redan nämnts finns det i förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB en del begränsningar som hämmar effektiviteten.



Vi har genomfört omfattande intervjuer med åklagare och poliser runt om i landet för att utreda deras syn på vissa frågor om förundersökning och utredning enligt 23 kap. 22 § RB.

Vi har som ett resultat av de intervjuerna fått vår uppfattning bekräftad om vilka de största *effektivitetshindren* i bestämmelserna om förundersökning är. Det är kravet på dokumentation av vad som har kommit fram under förundersökningen och kravet på slutdelgivning, alltså kravet på att den misstänkte skall underrättas om den genomförda utredningen.

Vad först gäller *dokumentationsskyldigheten* är det framför allt dokumentationen av förhørsutsagor som tar mycket tid i anspråk och som upplevs som ett många gånger onödigt arbets- och tidskrävande moment. Från polis- och åklagarhåll har det framförts till oss att det finns stora effektivitetsvinster att hämta genom att öppna en möjlighet för fler brott att utredas i ett förenklat förfarande som innefattar lättnader i dokumentationsskyldigheten.

Bestämmelsen i 23 kap. 18 § första stycket RB innebär en *underrättelseskyldighet* gentemot den misstänkte och dennes försvarare om deras rätt att, innan åtal beslutas, ta del av utredningen i dess helhet. Åtal får inte beslutas förrän de har erhållit en sådan underrättelse och fått skäligt rådrum för att t.ex. begära komplettering av utredningen.

Även denna skyldighet upplevs från polis- och åklagarhåll som många gånger onödigt arbets- och tidskrävande.

Trots att bestämmelserna medger olika sätt för underrättelse, t.ex. förenklad delgivning enligt 3 a § delgivningslagen (1970:428), har det visat sig att skyldigheten orsakar dröjsmål. En misstänkt har inte sällan ett intresse av att hålla sig undan och fördröja lagföringen och uppger därför en felaktig bostadsadress eller underlåter att meddela en ny adress. Konsekvensen blir att polisen får lägga ner en hel del arbete på att nå den misstänkte för slutdelgivning innan ärendet kan redovisas till åklagare. Det faller sig naturligt att dessa ärenden har en tendens att bli liggande utan åtgärd under längre tid.

Ofta visar det sig även nödvändigt att under liggetiden byta handläggare inom polismyndigheten. Så kan bli fallet t.ex. när lång tid förflyter utan att den misstänkte påträffas men också när den ingripande polismannen har färdigställt utredningen på plats och en utredningsman behöver ta över ärendet enbart för att slutdelge den misstänkte eller bevaka en utsatt tidsfrist för eventuell erinran eller begäran om komplettering. Att ärendet byter handläggare innebär i sig en risk för att ärendet blir liggande i onödan. Inte sällan finns

det skäl för den nye handläggaren att sätta sig in i ärendet själv och kontrollera om de åtgärder som han anser är motiverade har vidtagits, vilket innebär ytterligare effektivitetsförluster.

Som framgick av avsnitt 3.2 erbjuder det nuvarande förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB en möjlighet att dokumentera förhårens utslag på ett förenklat sätt och att underlätta slutdelgivning.

### 4.3 Utgångspunkter

Som vi redan har varit inne på innebär en förundersökning ett betydande merarbete för de brottsutredande myndigheterna jämfört med det förenklade utredningsförfarandet (se avsnitt 3.2, jfr avsnitten 2.6-2.9). Om en del av de brott som idag utreds inom ramen för en förundersökning i stället kunde utredas inom ramen för ett förenklat utredningsförfarande skulle därmed resurser kunna frigöras. Vi har därför funnit anledning att närmare undersöka den frågan. I det arbetet har vi haft vissa utgångspunkter.

Till en början måste slås fast att ett sådant utvidgat förenklat förfarande givetvis bör ha samma syften som förundersökning (se bl.a. 23 kap. 2 § RB). Utredningen skall med andra ord ge svar på frågorna om brott har begåtts, vem som har begått brottet och om det finns enskilda anspråk. Dessutom skall utredningen ge tillräckligt underlag för åtalsbeslut och bereda målet så att bevisningen kan förebringas i ett sammanhang vid huvudförhandlingen. Den misstänkte skall även i det förenklade förfarandet ges möjlighet till inblick i åklagarens bevismaterial. Utredningen skall också ge möjlighet för den misstänkte att förbereda sitt försvar.

Även de grundläggande principerna för brottsutredningar, dvs. principerna om objektivitet, hänsyn och skyndsamhet (23 kap. 4 § RB) bör naturligtvis gälla även i ett mer utvidgat förenklat förfarande.

Vi menar att en av utgångspunkterna vid utformningen av ett förslag om ett utvidgat förenklat förfarande måste vara att brott skall utredas inom ramen för det förfarande (en förundersökning eller en förenklad utredning) som utredningen motiverar med hänsyn till faktorer som brottets karaktär och svårigheten att utreda detta. Med andra ord skall de brottsutredande myndigheterna inte alls i samma utsträckning som idag av formella skäl vara tvingade att använda förundersökningsförfarandet, om det alltså inte finns sakliga skäl för detta.

En grundläggande utgångspunkt måste naturligtvis vara att samhället inte skall använda mer resurser för en brottsutredning än som behövs i det enskilda fallet. Om en större andel av brottsutredningarna kan göras i ett förenklat förfarande, frigörs resurser som kan användas för att utreda fler brott. En annan positiv effekt är att utredning i förenklad form i regel kan antas gå snabbare än en förundersökning. Genomströmningstiderna kan alltså komma att förkortas.

Vid våra överväganden har vi också haft vissa andra utgångspunkter. De kan sammanfattas på följande sätt. Ordningen med två olika brottsutredningsmodeller, förundersökning och utredning enligt 23 kap. 22 § RB, skall behållas. Vi instämmer i den delen i de synpunkter vi har fått från polis och åklagare om att detta på ett klart bättre sätt främjar effektiviteten framför en ordning där all brottsutredning sker enbart inom ramen för en förundersökning. Förundersökningsförfarandet skulle med en sådan ordning behöva göras allt för flexibelt för att bli effektivt och enkelt att tillämpa.

Tillämpningsområdet för förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB bör i stället utvidgas så att fler brott av vardagskaraktär kan utredas i den formen. Det innebär även att de nuvarande begränsningarna ses över, exempelvis rörande tvångsmedelsanvändning.

Förfarandet bör i första hand användas för situationer när det finns förutsättningar att snabbt komma till ett avslut och skall innebära att utredningsarbetet förenklas i jämförelse med om förundersökning hade ägt rum.

En självklar utgångspunkt bör vara att ett brott får utredas i den förenklade formen enbart om den misstänktes rättssäkerhet inte äventyras.

De nämnda utgångspunkterna hänger naturligtvis ihop på ett eller annat sätt. Om t.ex. kraven på dokumentation inte ställs högre än nödvändigt och om den misstänkte inte behöver underrättas om den slutförda utredningen skapar detta förutsättningar för att utredningen skall kunna slutföras snabbt, helst på platsen för brottet. Ärendet behöver därmed inte heller lämnas vidare till annan handläggare och kontroll kommer att äga rum vid ett enda tillfälle innan redovisning sker till åklagare.

Vi har valt att benämna den utredningsform vi tänker oss förenklad brottsutredning.

## 4.4 Tillämpningsområdet

### 4.4.1 Brottet skall vara enkelt att utreda

**Förslag:** En grundläggande förutsättning för att förenklad brottsutredning skall få användas skall vara att brottet är enkelt att utreda.

Som vi nämnde i avsnitt 3.3 finns det i 23 kap. 22 § RB ett krav på att tillräckliga skäl för åtal skall finnas för att den förenklade utredningsformen skall få användas. Regeln tolkas och tillämpas så att det endast är begränsade utredningsåtgärder som får vidtas inom ramen för förfarandet. Det är fråga om sådana enkla och lättutredda ärenden som i princip kan göras klara direkt på brottsplatsen.

Den nuvarande bestämmelsens utformning innebär en onödig begränsning av tillämpningsområdet.

Enligt vår uppfattning bör förenklad brottsutredning få användas endast vid de från handläggningssynpunkt enkla brotten som inte fordrar någon mer vidlyftig utredning. Ändamålet med en förenklad brottsutredning skulle delvis gå förlorat vid ett mer extensivt användningsområde. Möjligheten att använda det förenklade förfarandet bör däremot inte begränsas av att utredningen helt eller delvis måste ske på annan plats än brottsplatsen och/eller vid annan tidpunkt än ingripandet.

En allmän förutsättning för att det förenklade förfarandet skall få användas bör därför vara att *brottet är enkelt att utreda*. Till skillnad från den nu gällande generella förutsättningen att tillräckliga skäl för åtal skall finnas, innebär det att fler utredningsåtgärder skall få vidtas inom ramen för förfarandet. Någon begränsning till tid och rum för åtgärderna bör inte ställas upp. Det skall alltså bli möjligt att använda det förenklade förfarandet även om vissa utredningsinsatser behöver vidtas på annan plats än brottsplatsen och vid en senare tidpunkt än själva ingripandet.

Det skall inte finnas något hinder mot att i och för sig använda förfarandet t.ex. efter det att ett misstänkt brott har anmälts genom skrivelse till polisen eller när den första utredningsåtgärden vidtas en längre tid efter brottet och anmälan.

Gemensamt för de brott som skall få utredas inom ramen för förenklad brottsutredning bör därutöver vara att utgången skall vara tämligen given. De faktiska omständigheterna skall med andra

ord vara lättutredda och skuldfrågan juridiskt enkel (jfr FAP 404-1). Någon anledning att principiellt skilja mellan brottsbalksbrott och specialstraffrättsliga brott finns inte. Lämpligheten får avgöras från fall till fall (se även nästa avsnitt).

Det förenklade förfarandet bör inte användas om det krävs en mer vidlyftig utredning för att bevisa den misstänktes skuld eller för att klarlägga de faktiska omständigheterna vid brottet.

Det är inte möjligt att här eller i författningstext precisera vilka och hur omfattande utredningsinsatser som bör få vidtas inom det förenklade förfarandet. Detta blir i stället en sak för polis och åklagare att bedöma i varje enskilt fall. Möjligheten att använda det förenklade förfarandet bör vara beroende av brottets svårighetsgrad och av faktorer kopplade till hur omfattande och komplicerad utredningen är i det enskilda fallet.

*Sammanfattningsvis* föreslår vi som en allmän förutsättning för förenklad brottsutredning, att brottet skall vara enkelt att utreda. Det kommer att innebära att ett klart större antal brott än för närvarande kan utredas inom ramen för ett förenklat förfarande.

#### 4.4.2 Ytterligare förutsättningar för förenklad brottsutredning

**Förslag:** Som ytterligare förutsättningar för att få använda en förenklad brottsutredning skall gälla att

1. den misstänkte har erkänt gärningen och det inte förekommer anledning att anta att erkännandet är oriktigt, eller att
2. det för brottet inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i tre år.

För närvarande krävs att det brott som utreds inom ramen för det förenklade förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter, även om fängelse ingår i straffskalan för brottet. Från de brottsutredande myndigheterna har det framförts att begränsningarna medför effektivitetsförluster, eftersom många brott som inte motiverar en formell förundersökning utesluts från tillämpningsområdet.

Det nämndes tidigare att de brott som bör få utredas inom ramen för förenklad brottsutredning måste framstå som enkla att utreda. Utgången skall vara tämligen given. De faktiska omständigheterna skall med andra ord vara lättutredda och skuldfrågan juridiskt enkel.

Utöver detta bör det krävas att brottet inte är av allt för allvarligt slag. Det följer även indirekt av den generella förutsättningen att brottet skall vara enkelt att utreda. Den utredningsinsats som behövs varierar i de flesta fall med brottets svårighetsgrad.

Av bl.a. rättssäkerhetsskäl bör det dock framgå av lagstiftningen vilka brott som under alla omständigheter inte kan utredas inom ramen för en förenklad brottsutredning. Tillämpningsområdet bör avgränsas och inte göras vidare än att de avsedda effekterna med det förfarandet verkligen uppnås. En enkel och klar avgränsning förenklar dessutom tillämpningen och skapar förutsättningar för att förfarandet används i den omfattning som är möjlig.

Vi har i våra diskussioner med polis och åklagare kommit fram till att det finns anledning att skilja mellan de situationer när den misstänkte erkänner gärningen och andra fall.

Möjligheten att underlåta en förundersökning är särskilt starkt motiverad om den misstänkte *erkänner gärningen och erkännandet framstår som materiellt riktigt*. Ett erkännande bör därför stödjas av viss objektiv utredning som skall finnas tillgänglig vid ingripandet eller som lätt kan inhämtas. Erkännandet skall således inte ges en större processuell betydelse än det har i dag i brottmålssammanhang. Om det finns omständigheter som tyder på att erkännandet är materiellt oriktigt, bör erkännandet i sig inte läggas till grund för bedömningen av om en förundersökning skall genomföras.

Även relativt allvarliga brott bör kunna utredas inom ramen för ett förenklat förfarande. Som exempel kan nämnas en erkänd grov stöld, där det tillgripna godset återfinns i den misstänktes besittning. Även enklare fall av grovt bedrägeri skulle vid ett erkännande med fördel kunna utredas genom ett förenklat förfarande. Det kan exempelvis gälla ett försök till grovt bedrägeri medelst urkunds-förfalskning där polis har kallats till brottsplatsen efter det att en post- eller bankkassör har fattat misstankar vid en uttagsbegäran.

I kravet att brottet skall vara enkelt att utreda ligger att lagföring av mycket allvarliga brott, som t.ex. mord, dråp och grov misshandel, alltid bör föregås av en formell förundersökning. Rättssäkerhetsskäl talar starkt för det. De krav på utredning som finns vid de grövsta brotten innebär att det alltid är påkallat att utredningen genomförs som en förundersökning. Det finns dessutom vid sådan brottslighet ofta skäl att frihetsberöva den misstänkte genom anhållande och häktning, något som inte heller i fortsättningen bör vara möjligt i den förenklade brottsutredningen (se avsnitt 5.7). I sådana fall kan det inte anses att brottet är enkelt att

utreda. Då bör alltså ett erkännande inte kunna läggas till grund för att låta brottet utredas på det sättet.

Med anledning av vad som nu har anförts har vi övervägt om det i lagtexten bör finnas en uttrycklig begränsning av tillämpningsområdet för förenklad brottsutredning vad gäller mycket allvarliga brott. Vi har emellertid kommit fram till att en sådan begränsning till vissa brottstyper, brottets svårighetsgrad eller till förväntad påföljd kan ge sakligt otillfredsställande resultat. Det finns enligt vår mening inte några lämpliga generella gränser. I stället bör det avgöras från fall till fall om brottet är av det mycket allvarliga slag som gör att brottsutredningen inte kan sägas vara enkel.

I andra fall, t.ex. när den misstänkte *förnekar brottet eller när det finns anledning att ifrågasätta ett erkännandes riktighet*, bör tillämpningsområdet avgränsas. Det bör ske med utgångspunkt i straffskalan för brottet. Ett straffmaximum på högst tre års fängelse täcker väl in de brott där det bör kunna vara aktuellt att använda en förenklad brottsutredning.

Genom en sådan avgränsning kommer de flesta brott som utredningsförfarandet främst är avsett för att omfattas av tillämpningsområdet. Det rör sig med andra ord om enklare vardagsbrott, exempelvis enklare former av misshandel, olaga hot och ofredande. Det gäller även stöld, snatteri, tillgrepp av fortskaffningsmedel, enklare bedrägerier och hälerier, olovligt brukande, skadegörelse samt våld, hot och förgripelse mot tjänsteman, olovlig körning, trafiknykterhetsbrott, narkotikabrott av normalgraden, brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål och ringa vapenbrott samt olika former av bötesförseelser. Det är främst med tanke på narkotikabrott av den s.k. normalgraden som vi har valt gränsen på tre års fängelse.

På detta sätt undviks de nuvarande problemen där polisen måste göra sannolikhetsbedömningar i påföljdsfrågan, alltså antaganden om att påföljden i det enskilda fallet inte kommer att bli annan än böter.

JO har nyligen redovisat den synpunkten att förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB, generellt sett, är mindre väl ägnat för utredning av brottsbalksbrott, eftersom man där ofta möter rättsliga problem av olika slag (JO 2000/2001 s. 137). JO anser att frågan om man beträffande ett sådant brott skall använda det förenklade förfarandet måste avgöras från fall till fall av en befattningshavare med tillräcklig juridisk kompetens.

Som vi nämnde i förra avsnittet finns det enligt vår mening ingen anledning att i tillämpningsområdet för det förenklade förfarandet

göra principiell skillnad mellan brottsbalks- och specialstraffrättsliga brott. Frågan om ett förenklat förfarandet skall användas vid utredning av brott mot brottsbalken måste kunna avgöras från fall till fall.

Vi anser dock att JO har en för restriktiv syn på möjligheten att utreda brottsbalksbrott i den ordningen. Vi har under vårt arbete inte fått några synpunkter från åklagarhåll på att ett förenklat förfarande skulle vara från mer principiell utgångspunkt mindre väl lämpligt för utredning av brottsbalksbrott. Tvärtom har det konstaterats att tillämpningsområdet för förenklade utredningar i dagsläget inte alls behöver vara så snävt som det kanske en gång var tänkt i samband med RB:s tillkomst.

Vi instämmer i detta och menar att det finns goda skäl för att ha en mer vidgat tillämpningsområde. Effektiviteten i utredningsverksamheten är ett sådant skäl, särskilt som vi inte kan se att den enskilde drabbas av några försämringar från rättssäkerhetssynpunkt. Ett annat skäl är att poliser numera, förutom den praktiska erfarenheten av brottsutredningar, har en gedigen utbildning i straff- och processrätt. Ytterligare ett skäl är möjligheten att faktiskt anpassa utredningsåtgärdernas omfattning i varje enskilt ärende. Förutsättningarna i det enskilda fallet får avgöra t.ex. dokumentationens omfattning. Skulle åklagaren finna att dokumentationen inte är tillräcklig som underlag för ställningstagandet i åtalsfrågan, har åklagaren möjlighet att besluta om ytterligare förhör, eventuellt inom ramen för en förundersökning.

Förundersökning bör i regel genomföras, om det finns flera misstänkta i ärendet och dessa förnekar brott eller lämnar motstridiga uppgifter. Det finns då ofta skäl att höra de misstänkta mot varandra och detta görs bäst inom ramen för en formell förundersökning. I ärenden som gäller allvarliga brott finns i sådana fall också ofta skäl att frihetsberöva de misstänkta genom anhållande och häktning, vilket måste ske inom ramen för en förundersökning.

*Sammanfattningsvis* bör, utöver den allmänna förutsättningen att brottet skall vara enkelt att utreda, gälla att förfarandet får tillämpas om den misstänkte har erkänt gärningen och det inte förekommer anledning att anta att erkännandet är oriktigt eller om det för brottet inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i tre år. Genom den utvidgning av tillämpningsområdet som därmed kommer att ske i förhållande till nuvarande ordning kan genomströmningstiden för åtskilliga vardagsbrott komma att förkortas. Det leder i sin tur till att de övriga positiva effekter som vi förut har nämnt uppnås.



#### 4.4.3 Tillämpningsområdet i övrigt

**Förslag:** Det förenklade förfarandet skall få tillämpas, om den misstänkte vid brottets begående var under arton år och det för brottet inte är föreskrivet fängelse i mer än sex månader.

Tillämpningen av det förenklade förfarandet skall vara fakultativ. En förenklad brottsutredning skall kunna övergå i en förundersökning. Dessutom skall en förundersökning kunna övergå i en förenklad brottsutredning.

Ordningen med förundersökningsanteckningar enligt 23 kap. 21 § tredje stycket RB avskaffas.

#### *Unga lagöverträdare*

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) finns regler som kompletterar RB:s bestämmelser om handläggningen hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden där den misstänkte inte har fyllt 21 år.

De flesta bestämmelser i LUL tar sikte på den situationen att den misstänkte har begått brottet före arton års ålder. I de fallen gäller, något beroende på hur allvarligt brottet misstanken avser, bl.a. att vårdnadshavaren skall underrättas och kallas till förhör som hålls med den unge (5 §), att de sociala myndigheterna skall underrättas och närvara vid förhör (6 och 7 §§) och att åklagaren skall inhämta yttrande från socialnämnden före beslut i åtalsfrågan (11 §).

Om den misstänkte var mellan arton och tjuogoett år när brottet begicks, gäller enbart vissa regler i LUL. De bestämmelserna tar i stort sett enbart sikte på domstolsförfarandet.

Enligt 3 § LUL gäller att en förundersökning mot den som inte har fyllt arton år alltid skall ledas av åklagaren, om den unge är skäligt misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Enligt vår bedömning utgör den bestämmelsen även en lämplig avgränsning av tillämpningsområdet för den förenklade brottsutredningen när det gäller unga. Det kommer i praktiken nästan uteslutande att vara polismyndigheten som leder förenklade brottsutredningar.

Med ett sådant tillämpningsområde blir det möjligt att på samma sätt som idag dokumentera utredningar mot unga lagöverträdare rörande mindre allvarliga brott, exempelvis snatteri, på ett förenklat sätt (jämför förslaget till 23 kap. 22 d § RB och förslaget nedan om

avskaffande av ordningen med förundersökningsanteckningar enligt 23 kap. 21 tredje stycket RB).

Det bör nämnas att de flesta av bestämmelserna i LUL inte är begränsade till utredningar som sker i förundersökningens form utan skall tillämpas även i andra fall när brottet inte är av bagatellartat slag.

### *Fakultativ tillämpning*

Den nuvarande regleringen i 23 kap. 22 § RB är fakultativ till sin karaktär. Det innebär att brottet kan utredas i en förundersökning även om de formella förutsättningarna är uppfyllda för att genomföra en utredning utan förundersökning.

Den förenklade brottsutredningen kommer att kunna användas vid brott av mycket varierat slag. Det faller sig naturligt att den fakultativa karaktären måste behållas. Det får bli en sak för de brottsutredande myndigheterna att, inom de ramar som lagstiftningen anger, avgöra i vilken form brottet skall utredas. I den bedömningen måste den misstänktes rättssäkerhetsintressen ha avgörande betydelse. Som regeringen framhöll i propositionen 1994/95:23 (s. 75) kan även den misstänkte själv genom sin inställning i skuldfrågan eller genom att begära kompletterande utredningsåtgärder påverka frågan om en formell förundersökning skall genomföras.

Polismyndigheten eller åklagaren skall när som helst under den förenklade brottsutredningen kunna besluta att utredningen skall övergå i en förundersökning.

Ett exempel på en situation som kan indikera att ärendet är av sådan karaktär att det bör utredas i en förundersökning är om en åtgärd från domstolens sida blir efterfrågad. Det kan t.ex. röra begäran om förordnande av offentlig försvarare och målsägandebiträde samt om bevisupptagning och beslut av domstolen om tvångsmedel. Det kan också röra den situationen att det blir aktuellt att förhöra unga under arton år som samtidigt inte är misstänkta för brott eller att den misstänkte är psykiskt störd.

Det kan inte uteslutas att förundersökning i vissa fall kommer att inledas "i onödan", i den betydelsen att det senare visar sig att utredningen mycket väl kan genomföras enligt reglerna om förenklad brottsutredning. För den situationen, som vi utgår från kommer att betraktas som en undantagssituation, anser vi att det skall vara möjligt att besluta att förundersökningen skall övergå i en

förenklad brottsutredning. Ett fall där detta kan bli aktuellt är när ett anhållningsbeslut hävs (se vidare avsnitt 5.3). Den misstänkte kommer i den situationen att bl.a. få information om det förenklade förfarandet (se avsnitten 4.5.4 och 8.21).

### *Tvångsmedel*

När det gäller användningen av tvångsmedel inom ramen för tillämpningsområdet för det förenklade förfarandet hänvisar vi till avsnitt 5.

### *Förundersökningsanteckningar*

Möjligheten att inom ramen för en formell förundersökning begränsa dokumentationen enligt 23 kap. 21 § tredje stycket RB genom att i bötesfall, när förundersökningen är av mindre omfattning (jfr 24 § FuK), föra kortfattade anteckningar, förundersökningsanteckningar, tillämpas enligt vad vi har erfart mycket sparsamt i praktiken. Tillämpningen skiljer sig dessutom åt mellan olika platser i landet, kanske beroende på vilka utbildningsinsatser som har skett på respektive ort. Effektivitetsvinsterna är här inte lika stora som vid utredning enligt 23 kap. 22 § RB.

Förundersökningsanteckningar får enligt dagens ordning användas i bötesfall när förundersökningen är av mindre omfattning. De flesta av de brott där förundersökningsanteckningar används idag kommer med vårt förslag att kunna utredas inom ramen för en förenklad brottsutredning.

Vi har övervägt att behålla ordningen med förundersökningsanteckningar. Efter våra kontakter med polis och åklagare har vi dock kommit fram till att det inte finns något egentligt behov av att kunna dokumentera en förundersökning i den formen. Lättnaderna i kravet på dokumentation bör i stället vara knutna till den förenklade brottsutredningen. Till detta kommer de svårigheter i den praktiska tillämpningen som kan uppkomma med en ordning med förundersökningsanteckningar vid sidan om de vanliga reglerna för förundersökning och förenklad brottsutredning.

## 4.5 Handläggningen

### 4.5.1 Inledande av utredningen m.m.

**Förslag:** En förenklad brottsutredning skall inledas på samma sätt som en förundersökning, nämligen genom beslut av polismyndigheten eller åklagaren.

En förenklad brottsutredning skall kunna inledas, i stället för en förundersökning, så snart det finns anledning att anta att brottet kommer att bli enkelt att utreda och övriga förutsättningar är uppfyllda.

När en polisman får kännedom om ett brott som hör under allmänt åtal, skall han enligt 9 § polislagen lämna rapport om det till sin förman så snart det kan ske. Polisens behörighet att under primärutredningen enligt 23 kap. 3 § tredje stycket RB företa olika utredningsåtgärder är därför begränsad till det absoluta inledningsskedet av utredningen. Bestämmelsen är tillämplig bara om en behörig undersökningsledare inte har inträtt. Efter det att polismannen har rapporterat till sin förman kan han inte längre företa någon åtgärd på eget ansvar enligt bestämmelsen.

Efter det att polismannen har vidtagit förstahandsåtgärder och genomfört en primärutredning enligt 23 kap. 3 § tredje stycket RB, bör det även i fortsättningen bli en fråga för polismyndigheten eller åklagaren att bedöma om den fortsatta utredningen skall ske i form av en förundersökning eller förenklad brottsutredning (23 kap. 3 § första stycket RB). Det blir således den handläggning som följer efter polismannens eventuella primärutredning som kommer att förändras genom vårt förslag.

Det måste påpekas att den förenklade utredningen givetvis lika lite som en förundersökning behöver föregås av en primärutredning.

Enligt 23 kap. 1 § RB skall en förundersökning inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. Andra stycket i den bestämmelsen erinrar om att det av 23 kap. 22 § RB följer att förundersökning inte behöver inledas i vissa fall.

Det är viktigt att det skapas förutsättningar för att den förenklade formen för brottsutredning används i så stor utsträckning som möjligt. Vi föreslår därför att 23 kap. 22 § RB utformas så att en

förenklad brottsutredning skall inledas, i stället för en förundersökning, så snart det *finns anledning att anta* att brottet kommer att bli enkelt att utreda och övriga förutsättningar är uppfyllda (se vidare avsnitt 4.4).

Liksom när det gäller förundersökning skall beslutet att inleda en förenklad brottsutredning dokumenteras (jfr 1 a § FuK och förslaget till ny lydelse av 25 § FuK).

Tillämpningsområdet för förenklad brottsutredning kommer genom förslaget att omfatta ärenden i vilka polismyndigheten i dag normalt leder förundersökningarna (23 kap. 3 § RB). Det finns ingen anledning att formellt undanta åklagaren från rätten att leda en förenklad brottsutredning. Det gäller särskilt som kravet i 23 kap. 22 § RB på att brottet skall vara enkelt att utreda inte har samma innebörd som begreppet enkel beskaffenhet i 23 kap. 3 § RB. Att åklagaren leder utredningen utesluter därför inte i sig att det förenklade förfarandet tillämpas (jfr förslaget till lydelse av 23 kap. 22 a § med hänvisning till 23 kap. 3 § RB).

Liksom hittills bör en polisman naturligtvis kunna utfärda ett föreläggande av ordningsbot när förutsättningarna för det föreligger. I sådana fall behövs det självfallet inte något beslut om att inleda en förenklad brottsutredning. I vårt förslag till utformning av den nya lagstiftningen får det tillgodoses genom en särskild bestämmelse för det fallet.

#### 4.5.2 Underrättelse om misstanke

<p><b>Förslag:</b> Då den förenklade brottsutredningen har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, skall han, då han hörs, underrättas om misstanken.</p>
---

När förundersökningen har kommit så långt att någon är skäligen misstänkt för brott, skall han underrättas om den misstanken enligt 23 kap. 18 § första stycket första meningen RB. Underrättelsen behöver inte ges förrän den misstänkte skall höras. Den misstänkte bör normalt delges misstanken vid ett förhör.

Underrättelsen har betydelse för den misstänkte i olika avseenden. I och med underrättelsen får den misstänkte vissa rättigheter som part. Det innebär att han bl.a. får vissa rättigheter enligt RB, t.ex. att begära offentlig försvarare, ta del av utredningen och närvara vid förhör.

När förundersökning inte behövs (23 kap. 22 § RB) finns i 25 § FuK bestämmelsen om att det av polisrapport eller annan handling *bör* framgå om den misstänkte erkänner eller förnekar gärningen. Rikspolisstyrelsen har i föreskriftsform förordnat att detta *skall* framgå (FAP 404-1 3 §).

Mot bakgrund av stadgandet i 25 § FuK menar JO att även det förenklade förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB förutsätter att den misstänkte underrättas om misstanken, även om någon formell delgivning inte behöver ske (JO 1997/98 s. 161 och beslut den 19 december 2000, dnr 4614-1999).

Skillnaden mellan de krav som ställs på underrättelser enligt 23 kap. 18 § första stycket RB i förundersökning och kraven enligt 25 § FuK torde vara mycket liten. Även vid den förenklade utredningen måste polismannen av bl.a. rättssäkerhetsskäl anses vara skyldig att uttryckligen ange vad misstanken avser. Följande exempel kan belysa vikten av detta.

En bilist stoppas efter att ha kört för fort. En sådan utredning sker i normalfallet enligt 23 kap. 22 § RB. Om bilisten gjorde sig skyldig till hastighetsöverträdelsen t.ex. utanför ett daghem eller en skola, kan polisen anse honom misstänkt för i första hand vårdslöshet i trafik och i andra hand hastighetsöverträdelse. För att bilisten skall kunna höras på ett meningsfullt sätt och ange en korrekt inställning måste han underrättas om omständigheterna som läggs honom till last och de två alternativa brottsmisstankarna. Bilisten kan mycket väl tänkas erkänna hastighetsöverträdelse och vara beredd att godkänna ett ordnings- eller strafföreläggande för denna förseelse men förneka vårdslöshet i trafik.

Ett annat exempel som är relevant för förenklad brottsutredning är när polisen kallas till en plats där en misstänkt har krossat ett skyltfönster. I lokalen finns en dator väl synlig från fönstret. Polisen kan i detta läge anse att misstanken i första hand avser försök till stöld och i andra hand skadegörelse. Den misstänkte kanske erkänner skadegörelse och är beredd att godkänna ett strafföreläggande för detta men förnekar försök till stöld.

De poliser och åklagare vi har haft kontakt med under arbetet har bl.a. menat att den misstänktes rättssäkerhetsintressen starkt talar för att den misstänkte skall underrättas om misstanken även i en förenklad brottsutredning och att några nackdelar inte uppkommer ur effektivitetssynpunkt med en sådan ordning.

Vi delar den uppfattningen och anser därför att en misstänkt även under en förenklad brottsutredning skall underrättas om misstanken och att samma krav skall gälla i de fallen som vid under-

rättelse under förundersökning enligt 23 kap. 18 § första stycket RB. Vi anser dessutom att underrättelseskyldigheten bör framgå av lag.

Avsikten med det förenklade förfarandet är att det skall användas i situationer då det finns förutsättningar att snabbt komma till ett avslut. Utredningen skall med andra ord vara enkel och inte kräva några mer omfattande utredningsinsatser. I normalfallet kommer en misstänkt i en sådan utredning att höras vid endast ett tillfälle och då även delges misstanken. I en del fall kommer det att ske under primärutredning enligt 23 kap. 3 § tredje stycket RB.

Bestämmelsen om primärutredning är tänkt att möjliggöra för polisen att slutföra utredningen direkt på plats (NJA II 1969 s. 677 ff. och prop. 1994/95:23 s. 76 ff.). Den ger ingen rätt för polisman att använda tvångsmedel, men i övrigt kan han vidta de utredningsåtgärder som är av betydelse. Bestämmelsen ger en uttrycklig rätt för polismannen att hålla förhör. Detta innebär att polismannen kan hålla förhör med den som är skäligen misstänkt för brottet. Att polismannen därvid har behörighet och skyldighet att delge den hörde misstanke om brottet framstår som närmast självklart. En misstänkt person får nämligen under en primärutredning, då bestämmelserna om förundersökning skall tillämpas analogt, inte ha en sämre ställning än under en förundersökning.

Vi hänvisar här till avsnitt 4.5.4 om innehållet i det informationsblad som vi föreslår skall lämnas till den misstänkte under utredningen.

*Sammanfattningsvis* anser vi att när en förenklad brottsutredning har kommit så långt att någon är skäligen misstänkt för brottet, han skall, då han hörs, underrättas om misstanken.

#### 4.5.3 Dokumentation

**Förslag:** Under förenklad brottsutredning får i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar över det väsentliga som har förekommit i utredningen.

En redogörelsen för vad som har kommit fram under förhör bör granskas av den hörde, om det inte är fråga om bötesförseelser.

De grundläggande bestämmelserna om vad ett förundersökningsprotokoll skall innehålla finns i 23 kap. 21 § RB och 20-23 §§ FuK. Protokollet skall bl.a. spegla förundersökningens förlopp, vilka åt-

gärder som har vidtagits, vad som har framkommit i samband med åtgärderna, vem som har fattat olika beslut och grunderna för besluten.

Under utredningen får förhör hållas med alla som antas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen (23 kap. 6 § RB). Det är en medborgerlig skyldighet att stå till förfogande för förhör under en förundersökning. De utsagor som lämnas vid förhören under en förundersökning skall redovisas i protokollet och återges i så nära överensstämmelse som möjligt med det talade ordet. Det krävs dock inte någon ordagrann återgivning annat än då det är särskilt viktigt att det sker. Om flera personer hörs om samma sak är det tillåtet att återge en utsaga genom hänvisning till en tidigare uppteckning. Det är vidare tillåtet att vid själva förhöret göra behövliga anteckningar i konceptform och att därefter skriva rent anteckningarna i protokollform (NJA II 1943 s. 317).

När förhöret har upptecknats skall utsagan läsas upp eller tillfälle på annat sätt ges den som har hörts att granska uppteckningen. Detta gäller varje förhörstillfälle för sig. Som huvudregel skall uppteckningen och granskningen ske innan förhöret avslutats. Det är emellertid i komplicerade ärenden, då förhöret är särskilt omfattande eller behandlar komplicerade sakförhållanden, tillåtet att låta uppteckningen och granskningen anstå en kortare tid. En invändning från den hörde kan resultera i en rättelse i uppteckningen eller, om invändningen inte medför någon rättelse, ett särskilt tillägg till uppteckningen. Efter granskningen och eventuella rättelser får inte längre uppteckningen ändras.

Åklagarutredningen uttalade (SOU 1992:61 s. 382) att möjligheten att begränsa dokumentationen så mycket som möjligt bör uppmärksammas i samtliga ärenden för att skynda på brottsutredningsförfarandet.

Regeringen uttalade sig i prop. 1994/95:23 (s. 82 ff.) om bl.a. hur redovisningen av förhör i protokollet kan begränsas. Redovisningen skall enligt regeringen inte göras mer vidlyftig än vad som behövs för att huvudsyftena med en förundersökning skall kunna uppfyllas. Regeringen gjorde också uttalanden om omfattningen av en förundersökning och framhöll att det inte kan finnas någon mall som kan tillämpas vid samtliga utredningar, men att möjligheten att begränsa dokumentationen för att på det sättet påskynda förfarandet bör uppmärksammas i samtliga ärenden. Uppmärksamheten bör enligt regeringen inriktas på att undersöka om det finns möjlighet att minska redovisningen av vad som framkommit vid utredningsåtgärderna. I den frågan måste det finnas en skillnad mellan



sådan bevisning som tas in i protokollet och presenteras vid huvudförhandlingen i det skick den getts under förundersökningen, t.ex. läkarintyg, och sådan bevisning som skall tas upp direkt vid förhandlingen, exempelvis vittnesberättelser. Regeringen menade också att det finns anledning att anta att förutsättningarna för en begränsning av dokumentationen är störst vid handläggning av relativt okomplicerade ärenden rörande vardagsbrottslighet, t.ex. mindre allvarlig misshandel, stölder, trafiknykterhetsbrott och liknande. När den misstänkte erkänner gärningen eller skuldfrågan på annat sätt är uppenbar bör protokollet enligt regeringen kunna göras mycket kort.

Förhören utgör en viktig del av brottsutredningen. De tjänar olika syften vid olika tidpunkter under förfarandet. I det inledande skedet syftar de framför allt till att få fram information. Det kan vara fråga om helt ny information eller uppgifter som kan bekräfta eller dementera tidigare lämnade uppgifter. Förhören utgör många gånger basen i utredningen och utfallen av förhören är vanligen avgörande för om utredningen skall fortsätta eller avslutas. När utredningen är färdig är förhørsutsagorna ofta avgörande för åklagarens åtalsbeslut. I rätten tjänar de som underlag för bl.a. de förhör som skall hållas och kan även under vissa förutsättningar komma att tjäna som bevis.

Mot bakgrund av detta är det av stor vikt att dokumentationen av en förhørsutsaga är korrekt.

Det har i flera olika sammanhang förts fram att dokumentationen av förhørsutsagor ofta tar mycket tid i anspråk och att detta i många fall upplevs som ett onödigt arbets- och tidskrävande moment.

Som framgår av regeringens uttalanden i prop. 1994/95:23 har en något förändrad syn på dokumentation av utsagor under förundersökning efterlysts som en effektivitetshöjande åtgärd.

Hur utförlig redovisningen av förhørsutsagan bör vara beror på en rad olika faktorer, exempelvis brottets svårighetsgrad och skuldfrågans juridiska komplexitet. Om gärningen är erkänd eller skuldfrågan är på annat sätt uppenbar finns det ofta möjlighet att begränsa redovisningen. Är brottet förnekad och utredningen komplicerad finns det mindre utrymme att göra begränsningar (jfr prop. 1994/95:23 s. 85).

Bakgrunden till de förenklingar av dokumentationsskyldigheten som finns idag vid förundersökningsanteckningar enligt 23 kap. 21 § tredje stycket RB och utredningar enligt 23 kap. 22 § RB är naturligtvis att det i sådana fall sällan är påkallat med en mer utförlig

dokumentation. Även om gärningen inte är erkänd är vanligtvis de faktiska omständigheterna klarlagda. Brottet beivras ofta genom ordningsbot eller strafföreläggande och för det fall ärendet hamnar i domstol finns det sällan skäl att åberopa vad misstänkta och övriga förhörspersoner sagt under utredningen.

Det är uppenbart att det finns effektivitetsvinster att hämta om dokumentationsskyldigheten begränsas. Detta måste givetvis vägas mot andra, minst lika tungt vägande skäl, som rättssäkerhets- och kvalitetsskäl i bl.a. den mening att den misstänkte och hans försvarare skall ha möjlighet att granska de omständigheter och bevis som åberopas mot den misstänkte.

Den förenklade brottsutredningen skall enligt vårt förslag tillämpas vid utredningar av okomplicerade vardagsbrott där det finns förutsättningar att snabbt avsluta utredningen. Det är alltså de från handläggningssynpunkt enkla brotten som kommer att kunna utredas i det förenklade förfarandet.

I sådana ärenden finns det sällan skäl att mer utförligt redovisa hållna förhör. Det räcker i stället i de allra flesta fall med en av förhørsledaren lämnad redogörelse för utsagans väsentliga innehåll för att bl.a. ge tillräckligt underlag för åklagarens åtalsprövning och den misstänkte möjlighet att förbereda sitt försvar.

Vi menar därför att det under den förenklade brottsutredningen är tillräckligt att det förs kortfattade anteckningar över det väsentliga som förekommit i utredningen.

Hur utförliga anteckningarna bör vara får avgöras av förhållandena i varje ärende. Det är givet att anteckningarna bl.a. måste vara så utförliga att de ger tillräckligt tydliga svar på frågorna när, var, hur och varför brottet begicks samt att åklagaren får tillräckligt underlag för sin bedömning. Det kan också bli nödvändigt att anpassa omfattningen av dokumentationen till hur lång tid utredningen kan beräknas ta, eller med andra ord efter hur mycket stöd för minnet som olika personer kan behöva för att kunna genomföra utredningen på ett effektivt sätt. I det avseendet bör hänsyn även tas till åklagarens och en eventuell försvarares möjligheter att sätta sig in i ärendet.

Det kommer i praktiken att uppstå situationer när den misstänkte eller tilltalade ändrar eller tar tillbaka uppgifter och erkännanden. Svårigheter kan då uppkomma för polis och åklagare om dokumentationen är av begränsad omfattning. Med tanke på de nämnda fördelarna från effektivitetssynpunkt får detta accepteras i de begränsade antal fall som det blir frågan om. Det finns i de fallen möjlighet att t.ex. genomföra en förundersökning och att höra po-

lismän och andra som vittnen om vad som yttrades tidigare vid förhör.

Om polismannen upplever ett behov av att dokumentera relativt mycket från ett förhör, kan det vara en indikation på att brottet inte är tillräckligt enkelt att utreda och att den förenklade brottsutredningen bör övergå i en förundersökning.

Det ankommer alltid på den befattningshavare som leder utredningen att bedöma om det är tillräckligt att brottet utreds inom ramen för ett förenklat förfarande. Vid den bedömningen kan frågor om dokumentationen ha betydelse.

En särskild fråga gäller om redogörelsen för förhöret skall granskas av den hörde. Om detta inte sker kan det i många fall vara tveksamt om rättssäkerhetssynpunkterna blir tillräckligt tillgodosedda. Även om förhørsledaren avfattar redogörelsen på sitt tjänsteansvar finns det alltid en risk för missuppfattningar och andra felaktigheter. Att en granskning sker innebär i praktiken inte något annat än att polismannen, innan förhöret avslutas, läser upp för den hörde vad han har skrivit ned i konceptanteckningsform, i primärrapport eller på förhørsblankett.

Vi anser att rättssäkerhetsskäl talar för att redogörelsen bör bli granskad av den hörde. Det skulle för övrigt inte uppkomma särskilt stora tidsvinster med en motsatt ordning. En granskad redogörelse bör vidare, till skillnad från en icke granskad, kunna tillmätas ett visst bevisvärde av domstolen om redogörelsen sedermera åberopas vid huvudförhandling. En granskad redogörelse blir i ett helhetsperspektiv mer användbar i brottmålsprocessen.

Det finns dock i en del situationer, som vid bagatellartade förseelser, ingen anledning att ställa upp ett krav på att redogörelsen för vad som har kommit fram i samband med förhör skall granskas. Som huvudregel bör dock en sådan granskning ske, om det alltså inte är frågan om rena bötesförseelser. Det får ankomma på den enskilde polismannen att avgöra frågan.

Som vi ser det finns inte anledning att befara att förslaget av något annat skäl skulle leda till rättssäkerhetsförluster för enskilda. Redogörelsen måste t.ex. fortfarande vara tillräckligt omfattande för åklagarens ställningstagande i åtalsfrågan. Finner åklagaren att utsagan på någon punkt är ofullständig finns alltid möjlighet att begära kompletterande förhör, eventuellt inom ramen för en förundersökning.

Om en förenklad brottsutredning övergår i en formell förundersökning, bör den dokumentation som har skett på ett förenklat sätt

godtas, även om de dokumentationskrav som gäller under förundersökning inte har iakttagits.

*Sammanfattningsvis* anser vi att det under den förenklade brottsutredningen skall vara tillåtet att i stället för protokoll föra kortfattade anteckningar över det väsentliga som har förekommit i utredningen och att en redogörelse för vad som har kommit fram under förhör som regel bör granskas av den hörde, om det inte är fråga om bötesförelser. Dessutom bör den dokumentation som skett under en förenklad brottsutredning godtas när utredningen övergår i en förundersökning.

#### 4.5.4 Underrättelse om verkställd utredning

**Förslag:** Den misstänkte och hans försvarare skall inte behöva underrättas om den verkställda utredningen i det förenklade förfarandet.

Den misstänkte och hans försvarare skall vid en förenklad brottsutredning ha rätt att

1. på egen begäran ta del av vad som har förekommit vid utredningen,
2. ange den utredning de anser önskvärd,
3. i övrigt anföra vad de anser nödvändigt, och att
4. få förhör eller annan utredning till stånd.

Den misstänkte skall erhålla ett informationsblad under den förenklade brottsutredningen där hans rättigheter i olika avseenden beskrivs.

Den misstänkte och hans försvarare har enligt 23 kap. 18 § första stycket andra och tredje meningarna och andra stycket RB rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid förundersökningen, ange den utredning de anser önskvärd, i övrigt anföra vad de anser nödvändigt och få förhör eller annan utredning till stånd.

Som en effektivitetshämmande faktor under förundersökning nämns ofta underrättelseskyldigheten enligt 23 kap. 18 § första stycket fjärde och femte meningarna RB gentemot den misstänkte och hans försvarare om deras rätt att, innan åtal beslutas, ta del av utredningen i dess helhet. Åtal får inte beslutas förrän de har erhållit en sådan underrättelse och fått skäligen råd för att t.ex. begära komplettering av utredningen.

I motiven till RB anges att det för utredningens fullständighet och objektivitet är av stor vikt att den misstänkte bereds tillfälle att ta del av materialet i utredningen, yttra sig över detsamma samt framföra önskemål om ytterligare utredning. Ordningen är påkallad med hänsyn till att den misstänkte skall kunna avvärja ett obefogat åtal. Syftet med underrättelsen är ytterst att den misstänktes intressen skall tas till vara. Genom att den misstänkte och hans försvarare bereds tillfälle att ta del av utredningen, att yttra sig över materialet samt ange den utredning som de anser bör verkställas, blir förundersökningen mer fullständig. Den kommer då att fylla sin uppgift att förbereda huvudförhandlingen och gör det också möjligt att huvudförhandlingen kan slutföras vid ett och samma rättegångstillfälle (SOU 1926:32 s. 72 och 1938:44 s. 294).

Underrättelsen skall enligt 12 a § FuK delges den misstänkte om det för brottet är föreskrivet svårare straff än fängelse sex månader.

Vanligen får den misstänkte och hans försvarare, i samband med att de underrättas, var sitt exemplar av det preliminära förundersökningsprotokollet (Fitger, Rättegångsbalken, del 2 s. 23:66).

Det har bl.a. vid kontakter med polis och åklagare gjorts klart för oss att bestämmelsen om underrättelse många gånger förorsakar onödiga dröjsmål och hinder i de brottsutredande myndigheternas verksamhet och att den komplicerar förundersökningsförfarandet. Den slutsatsen kom för övrigt Trafikmålskommittén fram till redan i slutet av 1960-talet (SOU 1967:59). Slutsatsen är gällande trots att bestämmelserna medger flera olika sätt på vilka den misstänkte kan underrättas om det preliminära förundersökningsmaterialet. Momentet med underrättelse har i praktiken visat sig både arbets- och tidskrävande. Detta är den ena sidan av saken.

På den andra sidan finns det faktum att underrättelsen har betydelse från rättssäkerhetssynpunkt. Den gagnar den misstänktes möjlighet att på ett effektivt sätt ta till vara sin rätt i olika avseenden. Särskilt har möjligheten att avvärja ett obefogat åtal betonats. Genom bestämmelsen om s.k. slutdelgivning bereds den misstänkte alltid möjlighet att kritiskt granska den utredning som de brottsutredande myndigheterna sammanställt och kan själv begära att kompletterande utredningsåtgärder vidtas eller i övrigt komma med erinringar mot utredningen, om han anser att utredningen på någon punkt brister. Bestämmelsen anses därigenom skapa förutsättningar för att få fram en mer fullständig utredning.

I de utredningar som idag genomförs med stöd av 23 kap. 22 § RB finns inte något krav på underrättelse uppställt. Den ordningen

har, som vi har uppfattat det, inte visat sig vara förenad med några olägenheter från rättssäkerhetssynpunkt.

Genom de intervjuer som har skett med poliser och åklagare under arbetet har det visat sig att det vid vardagsbrott är ytterst sällsynt att den misstänkte i samband med slutdelgivningen har något ytterligare att anföra eller begär att kompletterande utredningsåtgärder skall vidtas.

Det kan finnas flera orsaker till detta.

En orsak skulle kunna vara att den misstänkte, som vid dessa typer av brott sällan biträds av en offentlig försvarare, själv har svårt att ta till vara sin rätt. Denna hypotes vinner emellertid inte stöd av de intervjuer som gjorts med poliser och åklagare, som menar att det inte är någon egentlig skillnad i detta avseende mellan situationen att den misstänkte har en försvarare och att han saknar en sådan.

En annan orsak skulle kunna vara att den misstänkte helt enkelt saknar intresse av att ta del av utredningen.

Ytterligare en orsak skulle kunna vara att det inte finns så mycket att utreda vid dessa enklare vardagsbrott. Skuldfrågan är med andra ord tämligen given och utredningen så komplett den kan bli.

Även regelsystemets utformning kan vara en orsak. Den rad bestämmelser som på olika sätt garanterar den misstänkte rättigheter under förundersökning, kan medföra att de brottsutredande myndigheterna vid mindre tveksamhet hellre "friar" genom att meddela ett avskrivningsbeslut än medverkar till att ett osäkert åtal väcks. Den misstänktes intressen skulle således tillgodoses på ett effektivt sätt av de brottsutredande myndigheterna och resultera i att den misstänkte inte själv ser sig nödsakad att agera på eget initiativ. Det är förhållandevis ovanligt att åklagarens bevisvärdering i efterhand visar sig felaktig så att åtal ogillas.

De två sistnämnda orsakerna kan i vart fall utgöra en delförklaring till varför den misstänkte så sällan utnyttjar sin rätt enligt 23 kap. 18 § RB att begära komplettering.

Av intervjuerna har det även framgått att det är ytterst ovanligt att det som tillkommer genom den misstänktes försorg är av betydelse för åtalsbeslutet.

Oavsett bestämmelsen om slutdelgivning har de brottsutredande myndigheterna en skyldighet att strikt iaktta objektivitetsprincipen. Omständigheter skall beaktas och bevis tas till vara oavsett om de är till den misstänktes för- eller nackdel. Åklagaren får inte besluta att åtal skall väckas eller strafföreläggande utfärdas om inte utredningen är tillfredsställande. Åklagaren har alltså att självstän-

digst pröva underlagets fullständighet. Ett positivt åtalsbeslut (dvs. beslut att väcka åtal) förutsätter i normala fall att åklagaren på objektiva grunder kan förutse att åtalet kommer att leda till en fällande dom (20 kap. 6 § RB). Vid mer komplicerade bedömningar ligger det ofta i åklagarens eget intresse att den misstänkte verkligen tar del av utredningen innan ett beslut i åtalsfrågan fattas, i syfte att undvika ett felaktigt åtalsbeslut. Den misstänkte har dessutom alltid rätt att själv begära att få ta del av materialet. Han har vidare under alla omständigheter möjlighet att framföra sina synpunkter på utredningen och ange den kompletterande utredning som han anser önskvärd, även i samband med att han delgivits stämningen eller strafföreläggandet. Hans rätt att begära kompletterande utredning kvarstår under hela brottmålsprocessen.

Vid bedömningen av vilken vikt bestämmelsen om underrättelseskyldighet i 23 kap. 18 § RB i allmänhet skall tillerkännas från rättssäkerhetssynpunkt bör samtliga ovannämnda faktorer beaktas. Samtliga dessa omständigheter talar enligt vår mening för att bestämmelsens betydelse från rättssäkerhetssynpunkt inte skall överdrivas.

Den omständigheten att en misstänkt inte formellt får del av utredningen innan åtal väcks eller strafföreläggande utfärdas bör i allmänhet inte anses medföra någon nackdel för den misstänkte. Risken för sådana nackdelar och rättsförluster måste bedömas som särskilt liten vid de typer av brott och situationer som det föreslagna förenklade förfarandet kommer att vara tillämpligt på.

Det ankommer alltid på den befattningshavare som leder utredningen att bedöma om det är tillräckligt att brottet utreds inom ramen för förenklad brottsutredning. Vid denna bedömning har frågan om den misstänkte bör underrättas om den slutförda utredningen betydelse. Vi anser alltså att det under den förenklade brottsutredningen inte bör uppställas något krav på slutdelgivning av utredningen.

Givetvis skall den misstänkte och försvararen ändå ha rätt att på egen begäran ta del av vad som har förekommit vid utredningen, ange den utredning de anser önskvärd, anföra vad de anser nödvändigt och få förhör eller annan utredning till stånd. Den misstänktes aktivitet i detta avseende kan komma att leda till att brottet inte längre kan anses vara enkelt att utreda och att den förenklade brottsutredningen därför bör övergå i en förundersökning (jfr prop. 1994/95:23 s. 75).

Skäl för slutdelgivning kan t.ex. föreligga om det efter förhöret med den misstänkte har kommit fram nya omständigheter som kan

förväntas påverka bedömningen i skuldfrågan eller brottets straffvärde i det enskilda fallet. I dessa fall finns det ofta skäl att hålla ett slutförhör med den misstänkte och att konfrontera denne med de nya omständigheterna, något som i och för sig kan göras även inom ramen för förenklad brottsutredning.

För att trots detta minimera risken för att en enskild skall drabbas av nackdelar vid förenklad brottsutredning, finns det anledning att överväga en annan åtgärd som ersättning för slutdelgivningen. Det skulle kunna vara att den utredande polismannen i inledningen av utredningen lämnar ett förtryckt informationsblad till den misstänkte. Där kan förfarandet beskrivas och den misstänkte underrättas om sina rättigheter under utredningen. Detta blir givetvis inte aktuellt när ett föreläggande av ordningsbot utfärdas.

Av ett sådant informationsblad skulle exempelvis följande kunna framgå

- Aktuell brottsmisstanke
- Skillnaden mellan förenklad brottsutredning och förundersökning
- I vilka situationer förenklad brottsutredning används
- Brottsutredande myndighet
- Att myndigheten när som helst under utredningens gång kan besluta att den förenklade brottsutredningen skall övergå i en förundersökning
- Den misstänktes rättigheter under förfarandet
- Den misstänktes rätt att bistås av en försvarare och under vilka förutsättningar en offentlig försvarare kan utses
- Delgivningsfrågor
- Den misstänktes rätt att, på eget initiativ, bl.a. ta del utredningen och begära den kompletterande utredning han anser önskvärd. Det bör framgå att denna rätt kvarstår under hela brottmålsprocessen.

Informationsbladet bör kunna utformas som en standardblankett. Det enda som den utredande polismannen behöver fylla i på blanketten skulle då vara den aktuella brottsmisstanken. Uppgift om att informationsbladet har överlämnats till den misstänkte bör vidare antecknas på lämpligt ställe i utredningen.

Den misstänkte kommer genom denna åtgärd att vinna sådan kunskap om sina rättigheter och om brottmålsprocessen att han i normalfallet får möjlighet att själv ta till vara sin rätt. Han kommer att få informationen i ett läge när han i högsta grad är mottaglig. Risken för missförstånd eller att viktig information till den misstänkte glöms bort elimineras också. Vår bedömning är att åtgärden



inte kommer att innebära något beaktansvärt merarbete för vare sig polismannen eller polismyndigheten.

Vi bedömer att den misstänkte genom detta kommer att bli betydligt mer medveten om sina rättigheter under den förenklade brottsutredningen än vad som är normalt under en förundersökning.

I vissa sällsynta fall kommer den misstänkte att ha svårigheter att hinna ta del av utredningen, begära kompletterande utredningsåtgärder eller komma med yttranden angående utredningen före åtalsbeslutet. I dessa ovanliga fall kommer den misstänkte att få framställa sina invändningar mot utredningen och begära komplettering först efter det att åtal väckts. Ytterst kan det resultera i att åklagaren får lägga ned åtalet. Mot bakgrund av att det endast är i ett mycket litet antal fall som en misstänkt verkligen begär kompletteringar eller gör erinringar mot utredningen samt att den misstänktes aktivitet mycket sällan har visat sig vara av betydelse för åtalsbeslutet, gör vi bedömningen att detta kommer att bli mycket ovanligt. Vi gör även bedömningen att antalet utsatta huvudförhandlingar som måste ställas in på grund av att utredningen måste kompletteras i ett sent skede kommer att bli försumbart.

Det förekommer att den misstänkte erkänner brott först efter det att han har fått del av utredningen. Om kravet på slutdelgivning tas bort finns en viss risk för att åtal kommer att väckas i fall där annars ett strafföreläggande skulle ha kunnat utfärdas. Vi ser dock så stora effektivitetsvinster med den föreslagna ordningen att dessa begränsade antal fall av erkännande i sent skede inte påverkar effektiviteten i stort.

Trafikmålskommittén ansåg att samhällets insatser för att tillgoda den misstänktes anspråk på rättssäkerhet måste variera beroende på brottets svårighetsgrad och att ett effektivt förfarande som främjar snabbare åtalsbeslut och förkortar tiden mellan brott och straff måste vägas mot att någon i ytterst sällsynta fall och vid en högst ordinär brottslighet kan drabbas av ett felaktigt åtal, en felaktighet som i efterhand på ett enkelt sätt kan korrigeras (SOU 1967:59 s. 183 ff.). Vi delar den uppfattningen.

*Sammanfattningsvis* anser vi att den misstänkte och hans försvarare inte skall behöva underrättas om den verkställda utredningen i det förenklade förfarandet. Den misstänkte och hans försvarare skall dock under en förenklad brottsutredning ha rätt att på egen begäran ta del av vad som har förekommit vid utredningen, ange den utredning de anser önskvärd, anföra vad de anser nödvändigt och få förhör eller annan utredning till stånd. Den misstänkte skall

erhålla ett informationsblad under den förenklade brottsutredningen där hans rättigheter i olika avseenden beskrivs.

#### 4.5.5 Utredningens avslutning

**Förslag:** Den förenklade brottsutredningen skall vara avslutad när ett nedläggningsbeslut eller ett s.k. positivt lagföringsbeslut har fattats.

En förundersökning anses som huvudregel avslutad när utredningen har slutdelgivits med stöd av bestämmelserna i 23 kap. 18 § RB. Utgångspunkten är då att ett avskrivningsbeslut skall ha formen av nedläggningsbeslut före slutdelgivningen och ett s.k. negativt åtalsbeslut (beslut att inte väcka åtal) efter den tidpunkten.

Liksom när det gäller förundersökningen måste den förenklade brottsutredningen kunna läggas ned när det inte längre finns skäl att fortsätta utredningen. Polismyndighetens möjlighet att skriva av ärenden bör inte begränsas genom de ändringar vi föreslår.

Därför bör den förenklade brottsutredningen anses avslutad då ett positivt lagföringsbeslut fattas. Det är då polisman utfärdar ett föreläggande av ordningsbot eller då åklagaren beslutar att väcka åtal, att utfärda strafföreläggande eller att meddela åtalsunderlåtelse.

Detta betyder i sin tur att åklagaren i den förenklade brottsutredningen inte kommer att fatta negativa åtalsbeslut utan i stället nedläggningsbeslut, i de fall utredningen har redovisats till honom. Den ordningen innebär inga nackdelar för den enskilde.

#### 4.5.6 Reglering av förfarandet

**Förslag:** Förfarandet vid förenklad brottsutredning skall i stor utsträckning finnas reglerat i författning.

I avsnitt 3.3 nämnde vi som en begränsning i det nuvarande förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB att det inte finns några särskilda bestämmelser i RB om hur en sådan utredning skall handläggas. Frånsett reglerna om dokumentation i 24 och 25 §§ FuK är den brottsutredande myndigheten i stort sett hänvisad till att använda reglerna om förundersökning analogt. Detta leder till praktiska problem vid tillämpningen.

Att reglerna på området är klara och tydliga är viktigt både från rättssäkerhets- och effektivitetssynpunkt. Därför bör förfarandet i stor utsträckning finnas reglerat i författning. Detta hindrar dock inte att andra än de bestämmelser som uttryckligen anges tillämpas analogt om förutsättningar för det föreligger, främst med hänsyn till den enskildes rättssäkerhetsintressen.

#### 4.6 Tullverkets och skattemyndighetens brottsutredningsverksamhet

**Förslag:** Tullverket och skattemyndigheten skall ha möjlighet att utreda brott genom förenklad brottsutredning.

##### 4.6.1 Tullverket

Enligt 19 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling får Tullverket fatta beslut om att inleda förundersökning enligt 23 kap. RB när det gäller vissa smugglingsbrott. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledare har enligt RB gäller i sådana fall Tullverket. Åklagare måste dock inträda som förundersökningsledare vid samma situationer som enligt 23 kap. 3 § första stycket RB. När förundersökning leds av åklagare får han anlita biträde av Tullverket (jfr 23 kap. 3 § andra stycket RB).

Innan förundersökning har hunnit inledas får tjänsteman vid Tullverket och Kustbevakningen vidta förstahandsåtgärder enligt 23 kap. 3 § tredje stycket RB. Det är också tillåtet för dessa tjänstemän att ta med den som skall höras till förhör (jfr 23 kap. 8 § RB). Tullverket kan också besluta om vissa tvångsmedel, som gripande, beslag, husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Enligt 2 § ordningsbetskungörelsen får en tulltjänsteman i vissa fall utfärda föreläggande av ordningsbot.

Som nämntes hänvisas i fråga om Tullverkets befogenheter och skyldigheter till vad som gäller enligt RB om undersökningsledare. Genom 23 kap. 24 § RB enligt vilken regeringen får utfärda föreskrifter om bl.a. undersökningsledares verksamhet, blir FuK tillämplig i Tullverkets brottsutredningsverksamhet. Detta innebär även följande (prop. 1999/2000:124 s. 158 f.).

Tullverket har befogenhet att lägga ned förundersökningen (23 kap. 4 § andra stycket och 4 a § RB), hålla förhör med var och en som kan antas lämna upplysningar av betydelse för utredningen (23

kap. 6 § RB), hämta någon till förhör (23 kap. 7 § RB), hålla kvar någon för förhör (23 kap. 9 § RB), inhämta yttrande från sakkunnig (23 kap. 14 § RB), ansöka om kvarstad och interimistiskt ta lös egendom i förvar (26 kap. 2 och 3 §§ RB), ta egendom i beslag (27 kap. 4 § RB) och besluta om husrannsakan (28 kap. 4 § RB).

Likasa framgår av hänvisningen att under förundersökningen har Tullverket skyldighet att iaktta de begränsningar och åligganden som gäller för undersökningsledare. Det kan gälla exempelvis att anmäla behov av offentlig försvarare (23 kap. 5 § RB), ombesörja förhörsvittne (23 kap. 10 § RB) m.m. Vid förundersökningen skall protokoll föras (23 kap. 21 § första stycket RB).

I praktiken är tillämpningsområdet för Tullverkets befogenheter begränsade. Det följer av bestämmelsen om att åklagaren i angivna fall skall ta över ledningen av förundersökningen, av 3 § LUL om skyldighet för åklagaren att i visst fall vara förundersökningsledare och av 32 § lagen om straff för smuggling som begränsar Tullverkets egen åtalsrätt till att gälla bötesmål.

När det gäller vårt uppdrag rörande den brottsutredande verksamheten anger direktiven att även Tullverkets verksamhet skall inbegripas i övervägandena.

Som framgick tidigare är den rättsliga regleringen rörande polisens och Tullverkets brottsutredningsverksamhet till stor del lika. Tullverket får exempelvis inleda förundersökning enligt 23 kap. RB och leda utredningen på samma sätt som polisen. Tullverket biträder i annat fall åklagaren vid förundersökningarna. Tulltjänstemän får vidta förstahandsåtgärder, ta med personer till förhör och besluta om t.ex. olika tvångsmedel, ordningsbot och åtal samt föra talan i domstol i egenskap av åklagare (s.k. tullåklagare).

Enligt Tullverkets årsredovisning för år 2000 (s. 43) upptäckte verket drygt 13 000 brott under året. Omkring 4 500 förelägganden av ordningsbot och 3 000 strafförelägganden utfärdades under samma tid avseende brott som Tullverket utredde.

Det saknas enligt vår mening skäl att skilja mellan polisens och Tullverkets formella möjligheter att utreda brott genom förenklad brottsutredning. Vad som har nämnts tidigare om bl.a. effekter av ordningen, tillämpningsområdet och handläggningen gäller i stort även för Tullverkets del och upprepas inte här. Det kan dock nämnas att fördelarna för Tullverket bör bli särskilt tydliga med anledning av förslaget i avsnitt 5 att vissa tvångsmedel, exempelvis beslag, skall bli möjliga att använda under utredningen.

#### 4.6.2 Skattemyndigheten

För skattemyndighetens del gäller enligt lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar (prop. 1997/98:10) att åklagare som leder förundersökning enligt 23 kap. RB får anlita biträde av myndigheten vid utredning av viss ekonomisk brottslighet. Åklagaren får begära biträde av skattemyndigheten också i fråga om utredning av brott innan förundersökning har inletts. Skattemyndigheten får även utreda brottslighet enligt 23 kap. 22 § RB utan att biträde har begärts av åklagare, om den misstänkte har fyllt tjugoett år och kan antas erkänna gärningen. Skattemyndigheten får dock inte verkställa beslut om tvångsmedel.

Även skattemyndighetens brottsutredningsverksamhet skall enligt direktiven inbegripas i våra överväganden.

Riksskatteverket anger i verksamhetsberättelsen för år 2000 (s. 10) att den ökade satsningen på skattebrottsenheterna har resulterat i att åklagarmyndigheterna numera lämnar över väsentligt fler förundersökningsuppdrag än vad som tidigare skedde och att 463 förundersökningar avslutades under år 2000 jämfört med 258 året före.

Enligt uppgift till oss genomför skattemyndigheten i dagsläget inga brottsutredningar enligt 23 kap. 22 § RB. Eftersom möjligheten att genomföra sådana utredningar ändå formellt finns, bör ordningen med förenklad brottsutredning finnas kvar även enligt lagen om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar. De begränsningar som gäller i övrigt enligt den lagen bör fortsätta att gälla, dvs. den misstänkte skall ha fyllt tjugoett år och skall antas komma att erkänna gärningen.

#### 4.7 Följdändringar

I en mängd författningar finns begreppet förundersökning infört. En del av dessa reglerar förundersökning på sådant sätt att följdändringar måste göras med hänsyn till vårt förslag om förenklad brottsutredning. Det handlar om ett flertal situationer där utredningar enligt 23 kap. 22 § RB måste omfattas av samma reglering som förundersökningar. Vi hänvisar i den delen till författningsförslagen och författningskommentaren.

I andra författningar behövs inga ändringar. Det gäller t.ex. när begreppet förundersökning används som hänvisning till brottsutredningsförfarandet i ett annat land och när den aktuella typen av

brott inte kommer att omfattas av tillämpningsområdet för 23 kap. 22 § RB. Det sistnämnda kan bero på att brottet inte har den karaktären att utredningen kan eller bör ske inom ramen för förenklad brottsutredning eller att förundersökningsförfarandet av andra skäl bör tillämpas. Sådana stadganden begränsar på ett naturligt sätt tillämpningsområdet för förenklad brottsutredning. Det kan också nämnas att i vissa andra författningar är skrivningarna redan sådana att bestämmelserna kommer att omfatta även utredningar enligt 23 kap. 22 § RB. Inte heller i de fallen behövs därför några ändringar.



## 5 Tvångsmedel

### 5.1 Inledning

**Förslag:** Vissa tvångsmedel skall vara tillättna att använda inom ramen för förenklad brottsutredning.

Grunderna för användning av de enskilda tvångsmedlen under en förenklad brottsutredning skall vara desamma som vid förundersökning.

Dokumentationsskyldigheten och begränsningen av beslutsbehörigheten rörande tvångsmedelsbeslut skall vara desamma vid de båda förfarandena.

En begränsning i tillämpningen av det nuvarande förfarandet enligt 23 kap. 22 § RB är att det inte finns möjlighet att använda tvångsmedel enligt 24-28 kap. RB inom ramen för detta. I de bestämmelserna regleras bl.a. beslag, husrannsakan och kroppsvisitation.

JO tog senast upp frågan i ett beslut från den 19 december 2000, dnr 4614-1999 (se även JO:s beslut från den 31 augusti 2001, dnr 275-2000). Ärendet avsåg handläggningen hos polisen i ett ärende enligt 23 kap. 22 § RB som rörde brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål. Den aktuella kniven hade tagits i beslag. JO hänvisade i sin bedömning bl.a. till 23 kap. 16 § RB. I den bestämmelsen anges att "om användande av tvångsmedel under förundersökning gälle vad i 24-28 kap. stadgas". JO:s slutsats i ärendet var att straffprocessuella tvångsmedel enligt de kapitlen inte lagligen kan användas i utredningar som genomförs med tillämpning av 23 kap. 22 § RB. Om en straffprocessuell tvångsätgärd enligt 24-28 kap. RB vidtas innebär det att en förundersökning skall anses inledd i och med åtgärden, om inte en sådan inletts tidigare.



De brottsutredande myndigheterna har påtalat för oss, att begränsningen vad gäller användningen av tvångsmedel under en utredning enligt 23 kap. 22 § RB ofta leder till omotiverade effektivitetsförluster.

Vi instämmer i den bedömningen och erinrar om en av utgångspunkterna för vårt förslag om förenklad brottsutredning, nämligen att brott skall utredas inom ramen för det förfarande (en förundersökning eller en förenklad brottsutredning) som utredningen motiverar. Med andra ord skall de brottsutredande myndigheterna inte alls i samma utsträckning som idag av formella skäl vara tvingade att använda förundersökningsförfarandet, om det alltså inte finns sakliga skäl för detta.

Från polis- och åklagarhåll har det framförts att vissa tvångsmedel bör kunna bli tillämpliga även under en förenklad brottsutredning.

Behovet av att kunna använda tvångsmedel under en förenklad brottsutredning kommer att öka med vårt förslag om ett utvidgat tillämpningsområde för ett sådant förenklat förfarande. För att detta skall bli så effektivt som möjligt är det vår bedömning att vissa tvångsmedel måste kunna användas inom ramen för en sådan utredning. Som vi har utformat förslaget kan vi inte se att det innebär rättssäkerhetsförluster för enskilda. Tvärtom innebär detta att de positiva effekter vi tidigare nämnt uppkommer i än högre grad. Det gäller bl.a. förkortade genomströmningstider och därigenom en i stort förbättrad rättssäkerhet.

De straffprocessuella tvångsmedlen enligt 24-28 kap. RB innebär intrång i den enskildes rättssfär på områden som omfattas av skyddet för den enskildes grundläggande fri- och rättigheter enligt 2 kap. regeringsformen och enligt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna med tilläggsprotokoll. Vid all tvångsmedelsanvändning anses fyra allmänna principer gälla även utan uttryckligt författningsstöd. Dessa är legalitets-, ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna. De som kanske är mest intressanta i detta sammanhang är de två sistnämnda. Proportionalitetsprincipen innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet skall stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda tvångsmedel bara när det finns ett påtagligt behov och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig.

Principerna skall självfallet tillämpas även vid tvångsmedelsanvändning i en förenklad brottsutredning.

Det måste betonas att utgångspunkterna för vårt förslag i denna del innebär dels att grunderna för tvångsmedelsanvändning under en förenklad brottsutredning inte skall vara annorlunda än vid förundersökning, dels att dokumentationsskyldigheten rörande tvångsmedelsbeslut och begränsningen av beslutsbehörigheten skall vara desamma vid de båda förfarandena. Det måste därför alltid framgå bl.a. vem som har fattat beslutet och grunden för detta. Det misstänkte skall alltså inte försättas i ett sämre läge bara för att tvångsätgärden har vidtagits inom ramen för den förenklade utredningsformen.

## 5.2 Tvångsätgärder för förhör

**Förslag:** Den enskilde skall ha samma skyldighet under en förenklad brottsutredning som under förundersökning att följa med till förhör och stanna kvar för förhör.

Under en förenklad brottsutredning skall det finnas samma möjlighet för polisen som under förundersökning att använda åtgärderna hämtning och medtagande till förhör.

Under en förundersökning får förhör hållas med var och en som antas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen (23 kap. 6 § RB). Den som skall höras skall i god tid kallas till förhöret, om det inte är olämpligt. Även i övrigt skall som huvudregel tiden och platsen för förhöret bestämmas så att det medför minsta olägenhet för den som skall höras (5 § FuK). För att säkerställa att förhör kan hållas finns möjlighet att tillgripa vissa tvångsmedel. Hämtning och medtagande till förhör samt kvarstannande för förhör utgör sådana tvångsmedel (se t.ex. JO 1982/83 s. 55 och JO 1992/93 s. 119).

### *Hämtning till förhör*

Den som har kallats till förhör under förundersökning och utan giltig orsak underlåter att inställa sig kan hämtas till förhöret (23 kap. 7 § första stycket RB). Med giltig orsak menas sådana omständigheter som kan utgöra laga förfall enligt 32 kap. 8 § RB, t.ex. sjukdom. En förutsättning för att hämtning skall kunna ske är att väglängden mellan den plats som har utsatts för förhöret och den plats där den som skall höras har sin bostad eller uppehåll sig när

han mottog kallelsen inte är längre än femtio kilometer. Brottets svårighetsgrad har ingen betydelse.

En kallelse till förhör på längre avstånd än att hämtning får ske förutsätter att den kallade infinner sig frivilligt. Vägsträckan är alltså avgörande för om någon är skyldig att inställa sig till förhör och om en reaktion på uteblivande kan komma i fråga. Kallelse till förhör på längre avstånd än femtio kilometer bör normalt inte förekomma. Om en kallelse ändå utfärdas i ett sådant fall, bör den som kallas upplysas om att han inte är skyldig att inställa sig till förhöret (Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 23:35).

I vissa fall kan hämtning ske trots att den som skall höras inte har fått någon kallelse (23 kap. 7 § andra stycket RB). Det krävs att personen finns högst femtio kilometer från den plats där förhör skall hållas, att förundersökningen avser ett brott som kan ge fängelse och att det skäligen kan befaras att den som skall höras inte skulle komma till förhöret eller skulle försvåra utredningen genom att t.ex. undanröja bevis.

Hämtning av någon som inte är misstänkt för brott bör enligt 6 § FuK ske endast när skäl av särskild vikt föreligger. Det kan exempelvis vara att ett vittne måste inställa sig för konfrontation eller att det annars är särskilt bråttom. Hämtning kan bara ske om förhör skall äga rum i anledning av ansvarsfrågan. Det är alltså inte tillåtet att hämta när förhöret behövs för utredning om enskilt anspråk eller för att få fram upplysningar om var en känd misstänkt person uppehåller sig. Förhørsledaren skall underställa undersökningsledaren frågan om hämtning men har i vissa fall själv rätt att fatta beslut (6 § FuK). Det har ifrågasatts om en polisman har rätt att besluta om hämtning i de fall när en förundersökning inte har hunnit inledas och polismannen själv inte har behörighet att inleda en sådan. Enligt Fitger (Rättegångsbalken 2, s. 23:39) talar mycket för att polismannen har en sådan behörighet.

Vi har i vårt betänkande SOU 2001:59 lagt fram vissa förslag rörande den brottsutredande verksamheten. Det rör dels en möjlighet att kalla personer som skall höras under en förundersökning vid äventyr av vite, dels att femtiokilometersgränsen vid hämtning till förhör utökas till ett hundra kilometer och att hämtning skall få ske även vid längre avstånd om det är av synnerlig vikt för utredningen att förhöret äger rum.

### *Skyldighet att medfölja och medtagande till förhör*

Den som befinner sig på en brottsplats är skyldig att enligt 23 kap. 8 § första stycket RB på tillsägelse av polisman följa med till förhör som hålls omedelbart därefter. Om personen vägrar utan giltig orsak, får polismannen ta med honom till förhöret. Det förutsätter att förhöret inte hålls på något längre avstånd från brottsplatsen och att personen inte har lämnat sina uppgifter redan på platsen. Den person det gäller måste först ges tillfälle att frivilligt följa med till förhör innan tvångsåtgärd tillgrips (Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 23:40). Bestämmelsen tar enbart sikte på området alldeles intill brottsplatsen (JO 1969 s. 91 och JO 1985/86 s. 112). Polisen måste komma till platsen i nära anslutning till att brottet har begåtts (prop. 1990/91:129 s. 12). I annat fall blir reglerna om hämtning till förhör enligt 23 kap. 7 § RB tillämpliga. JO har menat att den omständigheten att mer än tio minuter förflutit efter det att ett ofredande ägt rum medförde att bestämmelsen inte var tillämplig. JO har även ansett att personer som iaktogs tvärs över gatan räknat från en butik där inbrottsförsök gjorts omkring 15 minuter tidigare inte kunde sägas ha varit på brottsplatsen (se Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 23:40).

Skyldigheten att medfölja och rätten att ta med någon till förhör gäller enligt 23 kap. 8 § andra stycket RB i vissa fall även om den lokala anknytningen till brottsplatsen inte är så stark. Inte heller behöver den tidsmässiga anknytningen till brottet vara lika stark. Det förutsätter att personen befinner sig inom ett område i anslutning till en plats där ett brott nyligen har förövats och att det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år för brottet eller att det är fråga om försök till sådant brott. Medtagande till förhör kan då ske inom hela kvarter och stadsdelar omkring en brottsplats och inom ännu större områden i glesbygd. Det tidsmässiga sambandet kan uppgå till flera timmar beroende på omständigheterna (NJA II 1991 s. 228 ff.).

Medtagande till förhör kan ske även om förundersökning inte har hunnit inledas och innebär inte i sig att förundersökning skall anses inledd (23 kap. 8 § tredje stycket RB).

### *Kvarstannande för förhör*

Den som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre tid än sex timmar. Den som kan misstänkas för

brottet måste stanna i ytterligare upp till sex timmar, om det är av synnerlig vikt att förhöret fortsätter (23 kap. 9 § första stycket RB). Tidsfristerna reglerar inte hur lång tid själva förhöret får pågå utan den totala tid personen kan hållas kvar. Tiden räknas från det att den som skall höras har anlänt till förhørslokalen. Regeln gäller även för det fall ett gripande har skett enligt 24 kap. 7 § RB. Tiden börjar i de fallen att räknas från det att anhållningsförhöret enligt 24 kap. 8 § RB inleds. Det är möjligt att strax före det att tolv timmar har gått genomföra ett s.k. skrivbordsgripande och därefter hålla kvar den misstänkte till dess att ett anhållningsbeslut har hunnit fattas. (Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 23:41 och 24:36 samt JO 1954 s. 209). Det är inte tillåtet att hålla kvar personen för ytterligare förhör om tiden för kvarstannande har gått ut. Det går heller inte att kräva att personen inställer sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter, om det inte finns synnerliga skäl (23 kap. 9 § tredje stycket RB). Kvarstannande för förhör kan aldrig användas som ersättning för en mer ingripande tvångsåtgärd, t.ex. gripande och anhållande.

Den som är misstänkt för brott får under den tid han är skyldig att stanna kvar tas i förvar, alltså placeras i arrest eller på annat sätt låsas in om det är nödvändigt, t.ex. när det finns risk för att personen avviker, stör ordningen eller försvårar utredningen genom att tala med andra (23 kap. 9 § fjärde stycket RB).

#### *Våra överväganden*

Det är givet att 23 kap. 6 § RB även skall vara tillämplig under en förenklad brottsutredning. Förhör bör alltså få hållas med var och en som antas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen.

Som har framgått på flera ställen är den förenklade brottsutredningen huvudsakligen tänkt för fall där utredningen kan färdigställas genom begränsade utredningsinsatser, helst på platsen för ett ingripande. Det kommer i de fallen mer sällan att bli aktuellt att, som under en förundersökning, kalla den som skall höras till förhör (jfr 5 § FuK). I stället kommer förhören i många fall att klaras av i nära anslutning till brottet, polisens ingripande eller anmälningsupptagningen. Kompletterande förhör kan dock behöva hållas därefter.

Det är helt nödvändigt att polisen under den förenklade brottsutredningen har samma möjlighet som under förundersökning att

tillgripa tvångsåtgärder enligt 23 kap. RB för att förhör skall kunna genomföras. Det saknas alltså skäl för att införa andra former av begränsningar i möjligheten att ordna förhör under den förenklade brottsutredningen än vad som gäller under förundersökningen. Detta gäller särskilt som en förenklad brottsutredning snabbt kan övergå i en förundersökning om förhållandena kräver detta. Sådana begränsningar är inte nödvändiga av rättssäkerhetsskäl utan skulle enbart hindra effektiviteten i brottsutredningsförfarandet. Det kan i sammanhanget nämnas att tvångsåtgärder säkerligen kommer att tillgripas i en mindre andel fall vid förenklade brottsutredningar än vid förundersökningar, att medtagande till förhör enligt dagens ordning får ske redan innan en förundersökning har hunnit inledas, dvs. under en primärutredning, och att mycket talar för att den ordningen gäller även beträffande hämtning till förhör (23 kap. 3 § tredje stycket, 7 § och 8 § tredje stycket RB).

Vi föreslår därför att den som skall höras skall ha samma skyldighet under en förenklad brottsutredning som under förundersökning att följa med till förhör och stanna kvar för förhör (23 kap. 8 och 9 §§ RB). Den misstänkte kan enligt den sist angivna bestämmelsen även tas i förvar i vissa fall under den tid han är skyldig att stanna kvar. Under en förenklad brottsutredning bör det dessutom finnas samma möjlighet som under förundersökning att använda åtgärderna hämtning och medtagande till förhör (23 kap. 7 och 8 §§ RB).

### 5.3 Gripande

<p><b>Förslag:</b> Gripande skall kunna användas inom ramen för en förenklad brottsutredning, om förutsättningarna enligt 23 kap. 22 § RB i övrigt är uppfyllda.</p>
--

#### *Nuvarande bestämmelser*

I 24 kap. RB regleras frihetsberövande som straffprocessuellt tvångsmedel. Den som är på sannolika skäl eller i vissa fall skäligen misstänkt för brott får under de närmare förutsättningar som anges i 24 kap. 1-4 §§ häktas av rätten.

Om det finns skäl att häkta den misstänkte, får åklagare enligt 24 kap. 6 § RB anhålla honom.

Om det finns skäl att anhålla den misstänkte, får en polisman i brådskande fall gripa honom även utan föregående anhållningsbeslut. Det framgår av 24 kap. 7 § första stycket RB. Andra stycket i den bestämmelsen reglerar det s.k. envarsgripandet. Var och en får gripa någon som har begått brott som kan ge fängelse när personen påträffas på bar gärning eller flyende fot. Ett envarsgripande enligt den bestämmelsen kan inte verkställas av polisman. Envarsgripandet utgör inte myndighetsutövning och innebär inte i sig att förundersökning inleds innan personen har överlämnats till polisman.

I 24 kap. 8 § RB finns bl.a. bestämmelser om det s.k. anhållningsförhöret. Om anhållningsbeslutet har meddelats i den misstänktes frånvaro, skall han enligt första stycket förhöras av polis eller åklagare så snart beslutet har verkställts. Åklagaren skall också underrättas om frihetsberövandet. Efter förhöret skall åklagaren omedelbart besluta om den misstänkte skall förbli anhållen.

Av bestämmelsens andra stycke framgår att den som har gripits så snart som möjligt skall förhöras av polis eller åklagare. Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet skall det enligt samma bestämmelse skyndsamt anmälas till honom. Åklagare har därefter att omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas eller om beslutet om gripande skall hävas. Beslutet måste fattas före utgången av den tid under vilken den misstänkte är skyldig att stanna kvar för förhör enligt 23 kap. 9 § RB, alltså tolv timmar (JO 1954 s. 209).

Även polisen har i vissa fall rätt att häva ett beslut om gripande. Om detta finns bestämmelser i 24 kap. 8 § tredje stycket RB. Rätten för polis att häva beslut om gripande infördes i RB år 1997 och motiverades av flera skäl, bl.a. att frihetsberövandet inte får fördröjas på grund av administrativa åtgärder utan måste hävas så snart det inte längre behövs (se prop. 1996/97:175 s. 54 ff.).

Polismyndigheten får häva ett beslut om gripande innan åklagaren har blivit underrättad om gripandet om det är uppenbart att det inte finns skäl för ett fortsatt frihetsberövande. Beslutet får också hävas av den polisman som har fattat beslutet om gripande om det sker i omedelbar anslutning till själva gripandet. Hävande kan ske både i det fallet att gripandet var ogrundat från början och när det har framkommit omständigheter som gör att det senare bedöms som ogrundat.

Rätten för polisen att häva ett gripande gäller även i det fallet att det redan har hållits en anhållningsförhör. Den äldre ordningen enligt vilken t.ex. ett vakthavande befäl kan rubricera om ett gripande

till ett omhändertagande vid avrapporteringen anses gälla fortfarande (se Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 24:37).

Den som grips eller anhålls skall enligt 24 kap. 9 § RB få besked om det brott som han är misstänkt för och grunden för frihetsberövandet. En gripen skall vidare i normala fall tas i förvar, dvs. han skall placeras i arrest eller på annat sätt låsas in (24 kap. 22 § RB). Gripandet skall enligt 27 § polislagen dokumenteras (se även FAP 100-2).

Om det inte längre finns skäl för ett anhållningsbeslut, skall åklagaren enligt 24 kap. 10 § RB omedelbart häva detta. I annat fall skall åklagaren inom viss tid göra en framställning hos rätten om häktning av den anhållne (24 kap. 11 § RB). För en sådan framställning finns särskilda tidsfrister stadgade.

### *Våra överväganden*

Vårt förslag om förenklad brottsutredning innebär bl.a. att utredningar om brott där gärningen är erkänd och brott med upp till tre års fängelse i straffskalan kan handläggas i den ordningen, allt under förutsättning att brottet är enkelt att utreda. Det innebär bl.a. att i sig häktningsgrundande brott får utredas i det förfarandet. Därmed kommer den ordningen även att omfatta brott som polisman kan gripa en misstänkt för, om förutsättningarna för detta är uppfyllda i övrigt.

Att en misstänkt person grips innebär inte med automatik att utredningen till sin karaktär inte passar för förenklad brottsutredning. Trots tvångsåtgärden kan det vara så att det är fråga om ett vardagsbrott som är enkelt att utreda och där utgången är tämligen given. De faktiska omständigheterna kan vara lättutredda och skuldfrågan juridiskt enkel. Med andra ord kan förutsättningarna för att genomföra en förenklad brottsutredning vara uppfyllda även om ett gripande har skett.

Vi menar att gripande skall kunna användas inom ramen för en förenklad brottsutredning, om förutsättningarna för att få använda den utredningsformen är uppfyllda enligt 23 kap. 22 § RB. Om gripandet ersätts med ett anhållningsbeslut bör brottet därefter inte längre få utredas i förenklad form. Om gripandet däremot hävs av åklagaren, polismyndigheten eller polismannen bör det finnas möjlighet att även fortsättningsvis utreda en kvarstående brottsmisstanke i det förenklade förfarandet. Om anhållningsbeslutet hävs av rätten eller åklagaren bör det finnas möjlighet att besluta att förun-



dersökningen skall övergå i en förenklad brottsutredning, om förutsättningarna är uppfyllda enligt 23 kap. 22 § RB.

#### 5.4 Beslag

**Förslag:** Det skall vara tillåtet att använda beslag inom ramen för en förenklad brottsutredning, om förutsättningarna enligt 23 kap. 22 § RB i övrigt är uppfyllda.

Polisman som verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot skall anmäla beslaget i efterhand hos polismyndigheten.

##### *Nuvarande bestämmelser*

Bestämmelserna om beslag finns i 27 kap. RB. För att beslag skall få ske måste något av följande fall föreligga. Föremålet skall skäligen kunna antas ha betydelse för utredning om brott, vara någon avhänt genom brott eller vara förverkat på grund av brott (27 kap. 1 § RB).

Beslag får användas oberoende av brottets beskaffenhet. Att föremålet ägs eller innehas av annan än den misstänkte hindrar inte ett beslag. Beslag förutsätter inte att någon kan misstänkas för brottet. I 27 kap. 2 och 3 §§ RB finns särskilda regler om beslag av skriftliga handlingar.

En polisman får enligt 27 kap. 4 § RB ta sådana föremål i beslag som han påträffar då han med laga rätt utför en annan tvångsåtgärd, som gripande, husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. I andra fall får föremål inte tas i beslag utan föregående beslut av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Är det fara i dröjsmål får dock åtgärden vidtas av en polisman även utan sådant beslut, om det inte är frågan om vissa skriftliga försändelser.

När polismannen har verkställt ett beslag utan föregående beslut av undersökningsledaren eller åklagaren, skall han skyndsamt anmäla detta till någon av dessa, som omedelbart skall pröva om beslaget skall bestå (27 kap. 4 § tredje stycket RB). Även rätten får förordna om beslag på föremål som antingen uppvisas vid rätten eller annars är tillgängligt för beslag (27 kap. 5 § första stycket RB).

Om ett beslag har verkställts utan rättens förordnande kan enligt 27 kap. 6 § RB den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslutet.

Ett beslag hävs av rätten eller, när beslaget inte har meddelats eller fastställts av rätten, av undersökningsledaren eller åklagaren (27 kap. 8 § tredje stycket RB).

Ett beslut om beslag torde anses innebära en rätt att även undersöka föremålet. Om undersökningen emellertid omfattar utrymmen som det i normala fall krävs ett beslut om husrannsakan för att man skall få tillgång till att undersöka, måste beslagsbeslutet kompletteras med ett beslut om husrannsakan. Om exempelvis en bil tas i beslag, krävs det ett beslut om husrannsakan för att bilens innanmäte skall få undersökas (SOU 1995:47 s. 351).

Enligt 27 kap. 13 § RB skall det föras protokoll över ett beslag. Protokollet behöver inte föras särskilt utan det är tillräckligt att anteckningar angående beslaget görs i förundersökningsprotokollet eller i ett protokoll över husrannsakan. I protokollet skall det beslagtagna godset och ändamålet med beslaget beskrivas.

I praktiken förekommer det att polisen återlämnar t.ex. ett stulet föremål till målsäganden utan att först ta det i beslag. Sådant informellt förfarande anses accepterat om det är uppenbart vem som har rätt till egendomen och om det går att återställa egendomen omedelbart till målsäganden. Vidare anses det krävas att det är gärningsmannen som innehar egendomen och som tas på bar gärning eller flyende fot av polisen. Gärningsmannen får inte heller göra gällande att han har någon rätt till egendomen (JO 1974 s. 78 och 88, JO 1977/78 s. 128 samt SOU 1995:47 s. 395).

### *Våra överväganden*

De brottsutredande myndigheterna har framfört att det största behovet av att kunna använda straffprocessuella tvångsmedel under en förenklad brottsutredning avser beslag. Det gäller inte minst mot bakgrund av möjligheten enligt 48 kap. 2 § RB att i ett föreläggande av ordningsbot och strafföreläggande besluta om förverkande av egendom. Vi kan se att en möjlighet att använda beslag under förenklade brottsutredningar på ett tydligt sätt skulle innebära att effektiviteten ökade i brottsutredningsförfarandet. En sådan ordning inger inte heller några farhågor från rättssäkerhetssynpunkt.

Vi har övervägt om det finns anledning att, utöver de allmänna begränsningarna i 23 kap. 22 § RB om när förenklad brottsutredning får genomföras, ställa upp ytterligare begränsningar för användning av beslag i den utredningsformen. En sådan begränsning skulle kunna knytas till ändamålet med beslagsätgården.

Beslag får verkställas för tre olika syften. För det första för att få fram bevis eller annan information om ett visst brott, s.k. bevisbeslag. För det andra i syfte att återställa egendom som har berövats någon genom brott, s.k. återställandebeslag. Beslag får för det tredje verkställas i syfte att säkerställa förverkande av ett föremål på grund av brott, s.k. förverkandebeslag.

Bevisbeslaget leder oftast till att någon ytterligare utredningsåtgärd behöver vidtas från polisens sida. Exempelvis måste det beslagtagna godset undersökas och analyseras, slagningar göras mot polisens anmälnings- och godsregister och förhör hållas med målsägande och vittnen.

Återställandebeslaget är inte en åtgärd som företas i syfte att utreda misstanke om brott, utan har närmast till syfte att säkra målsägandes anspråk (jfr JO:s beslut den 31 augusti 2001, dnr 275-2000).

Förverkandebeslaget kan ses som en form av ett interimistiskt beslut till ett senare beslut om förverkande. Förverkande av egendom är en särskild rättsverkan av brott och kan enligt 36 kap. brottsbalken omfatta antingen ett föremål, s.k. sakförverkande, eller värdet av viss egendom, s.k. värdeförverkande. Det är endast sakförverkande som kan säkerställas genom beslag, medan värdeförverkande kan säkerställas genom kvarstad. Förverkandereglerna utgår ifrån att det föremål som avses är förverkat omedelbart i samband med att brottet begås. Det rena förverkandebeslaget görs enbart i syfte att kunna genomföra ett i lag föreskrivet förverkande. Tvångsåtgärden påkallar inte i sig några ytterligare utredningsåtgärder från polisens sida.

I praktiken tjänar beslaget ofta flera samtidiga syften. Kniven tas i beslag i anledning av misstanke om brott mot t.ex. knivlagen dels därför att den tjänar som bevis, dels därför att den är förverkad genom brottet. De tillgripna smyckena som återfunnits i den misstänktes bostad tas i beslag dels därför att de tjänar som bevis, dels därför att de skall återställas till ägaren.

Det kommer att finnas ett praktiskt behov av att använda samtliga tre fall av beslag i en förenklad brottsutredning. En inskränkning utifrån ändamålet med beslaget skulle medföra en risk för att förfarandet inte skulle kunna användas i ändamålsenlig omfattning. Det är därför inte lämpligt med en sådan begränsning.

Vi har även övervägt om det finns anledning att införa någon begränsning med tanke på från vem beslaget sker. Ett beslag får verkställas oavsett vem som äger föremålet. Att föremålet ägs eller

innehas av annan än den misstänkte medför inget hinder mot åtgärden.

Det finns inte heller i detta avseende anledning att införa någon begränsning. En sådan skulle försvåra tillämpningen av det förenklade förfarandet. Den som drabbas av beslaget har möjlighet att enligt vanliga bestämmelser begära rättens prövning av åtgärden (27 kap. 6 § RB).

Undersökningsledaren eller åklagaren skall enligt 27 kap. 4 § tredje stycket RB omedelbart underrättas om de beslag som polisman verkställt på eget initiativ och pröva om beslaget skall bestå. Ett felaktigt beslut kan således snabbt repareras genom att det beslagtagna föremålet återställs till den från vilken det togs.

Vi menar att det även i en förenklad brottsutredning skall finnas en sådan anmälningsskyldighet. Det motiveras huvudsakligen av rättssäkerhetsskäl. Den drabbade skall inte komma i en sämre ställning av det skälet att brottsutredningen handläggs som förenklad brottsutredning i stället för som förundersökning.

I de fall polisman förelägger förverkande av beslagtagen egendom i ett av honom utfärdat föreläggande av ordningsbot, kommer beslaget inte att överprövas av annan befattningshavare. Departementschefen konstaterade i samband med att möjligheterna till förverkande vid föreläggande av ordningsbot infördes år 1968 (NJA II 1968 s. 749) att de förverkandefrågor som blir aktuella i samband med föreläggande av ordningsbot regelmässigt är enkla att bedöma, vilket också gäller de tillhörande beslagsfrågorna.

Vi föreslår därför att polismannen i dessa fall i efterhand skall anmäla beslaget hos polismyndigheten. Förslaget överensstämmer i denna del med den reglering som redan finns i 2 § 2 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

## 5.5 Husrannsakan och annan undersökning

<p><b>Förslag:</b> Det skall vara tillåtet att använda husrannsakan och annan undersökning (28 kap. 10 § RB) inom ramen för en förenklad brottsutredning, om förutsättningarna enligt 23 kap. 22 § RB i övrigt är uppfyllda.</p>
--

*Nuvarande bestämmelser*

Bestämmelser om husrannsakan i brottsutredande syfte finns i 28 kap. RB. Husrannsakan innefattar en undersökning av hus, rum eller annat slutet förvaringsställe. Med hus avses inte bara bostadshus utan även andra byggnader, såsom ekonomi- och uthusbyggnader samt fabriker och magasin. Begreppet rum omfattar förutom bostadsrum även kontors- och lagerlokaler och till slutet förvaringsställe räknas t.ex. en stängd bil och ett kassafack i en bank (SOU 1938:44 s. 328).

Husrannsakan kan vara reell eller personell.

Reell husrannsakan får enligt 28 kap. 1 § RB företas för eftersökande av föremål som är underkastade beslag eller för utrönande av omständigheter som kan få betydelse för utredningen av ett brott. För sådan husrannsakan fordras att det finns anledning att anta att ett brott har förövats på vilket fängelse kan följa. Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan företas i tre särskilda fall, nämligen om brottet har förövats hos honom, den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att tro att åtgärden kommer att leda till att föremål underkastade beslag anträffas eller att man får fram annan utredning om brottet.

Personell husrannsakan får enligt 28 kap. 2 och 2 a §§ RB företas då polis eftersöker en person oavsett brottets svårighetsgrad. Syftet skall vara att eftersöka den som skall gripas, anhållas eller häktas, hämtas till förhör, inställas vid rätten eller underkastas kroppsvisitation eller kroppsbesiktning. Husrannsakan får också genomföras för att söka en tilltalad för delgivning av stämning eller kallelse till förhandling i vissa fall. Husrannsakan får genomföras hos den som eftersöks. Den får även genomföras hos annan under förutsättning att det finns synnerlig anledning att anta att den sökte uppehåller sig där. I vissa fall av särskilt allvarlig brottslighet gäller särskilda regler för personell husrannsakan.

I 28 kap. 3 § första stycket RB finns en särskild regel om husrannsakan i bl.a. "lägenhet som är tillgänglig för allmänheten", t.ex. butiker, restauranger, kaféer samt teater- och biograflokaler. I sådana utrymmen får husrannsakan företas utan speciella villkor men endast för de ändamål som sägs i 28 kap. 1 och 2 §§ RB. För samma ändamål får husrannsakan enligt bestämmelsens andra och tredje stycke i vissa fall företas i en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet och i

utrymmen och fordon som finns i omedelbar anslutning till en sådan lokal.

Enligt 28 kap. 10 § RB får det för samma ändamål som följer av 28 kap. 1 och 2 §§ RB företas annan undersökning på andra ställen än som avses i 28 kap. 1 § RB, även om ett sådant ställe inte är tillgängligt för allmänheten. Åtgärden är inte att betrakta som en husrannsakan och undersökningen får avse t.ex. gårdsplaner, fabriksområden, brädgårdar och byggnadsplatser (Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 28:22 b)

Förordnande om husrannsakan meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten (28 kap. 4 § första stycket RB). Förordnande för delgivning skall alltid meddelas av rätten. Rätten bör också enligt bestämmelsen förordna om husrannsakan när den kan antas bli av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet för den hos vilken åtgärden vidtas. Vid fara i dröjsmål får polisman enligt 28 kap. 5 § RB företa husrannsakan även utan beslut från behörig befattningshavare. Enligt 28 kap. 9 § RB skall det föras protokoll över husrannsakan där bl.a. ändamålet med åtgärden skall anges.

Beslut om annan undersökning enligt 28 kap. 10 § RB meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller av polisman.

### *Våra överväganden*

Liksom när det gäller exempelvis beslag har det framförts till oss att det bör finnas en möjlighet att använda husrannsakan under en förenklad brottsutredning. Vi kan beträffande husrannsakan se att den tvångsåtgärden inte behövs i samma utsträckning som beslag men kan ändå konstatera att det finns ett behov av att kunna förordna om detta även i det förenklade förfarandet, bl.a. just för att beslag skall få användas. Behovet finns såväl vad gäller den reella som den personella husrannsakan.

Vi har, liksom när det gäller frågan om beslag, övervägt om det finns anledning att, utöver de allmänna förutsättningarna i 23 kap. 22 § RB om när förenklad brottsutredning får genomföras, ställa upp ytterligare begränsningar för att använda husrannsakan eller annan undersökning inom den formen för brottsutredning. Vi har i den frågan kommit till samma slutsats som beträffande beslag, nämligen att begränsningar i någon form skulle kunna försvåra tillämpningen på ett sådant sätt att det inte finns tillräcklig anledning att införa några sådana. I stället bör de allmänna förutsättningarna

enligt 23 kap. 22 § RB på ett naturligt sätt begränsa tillämpningen av bestämmelserna om husrannsakan och annan undersökning under en sådan utredning. Användningsområdet kan förutses i första hand inskränka sig till husrannsakan på platsen för ett ingripande, t.ex. i en bil, och i ytterst begränsad utsträckning i en misstänkts bostad. Det är givet att om den enskildes rättssäkerhet kräver det, t.ex. när åtgärden kan förväntas bli av mer ingripande karaktär, skall husrannsakan företas inom ramen för en förundersökning.

## 5.6 Kroppsvisitation och kroppsbesiktning

**Förslag:** Det skall vara tillåtet att använda kroppsvisitation och kroppsbesiktning inom ramen för en förenklad brottsutredning, om förutsättningarna enligt 23 kap. 22 § RB i övrigt är uppfyllda.

### *Nuvarande bestämmelser*

I 28 kap. RB finns reglerna om kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Kroppsvisitation innefattar undersökning såväl av person som av egendom som han bär på sig eller har med sig (28 kap. 11 § RB). En förutsättning för kroppsvisitation är att det förekommer anledning att anta att det har begåtts brott på vilket det kan följa fängelse. Kroppsvisitation får företas för eftersökande av föremål som är underkastade beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för brottet. På annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisitation ske, om det finns synnerlig anledning att anta att det kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller att det annars är av betydelse för utredningen.

En tumregel för gränsdragningen mellan kroppsvisitation och husrannsakan anses vara att egendom som kan transporteras med handkraft kan bli föremål för kroppsvisitation medan större saker som förflyttas med maskinkraft får undersökas enligt reglerna om husrannsakan.

Med kroppsbesiktning avses en undersökning av kroppens yttre och inre, tagande av prov från människokroppen och undersökningar av olika kroppsprodukter som åtkommits genom provtagning (28 kap. 12 § RB).

En förutsättning för kroppsbesiktning är att det förekommer anledning att anta att det har begåtts brott på vilket det kan följa fängelse. Kroppsbesiktning får genomföras för samma ändamål som för kroppsvisitation. Om annan än den misstänkte samtycker till kroppsbesiktning kan en sådan genomföras. I annat fall kan han inte tvingas till detta.

Själva kroppen får undersökas genom såväl en ytlig okulär besiktning som en ingående undersökning av kroppens inre. Alla typer av provtagningar faller under begreppet kroppsbesiktning, t.ex. undersökningar av blod, urin, saliv, hår och hud. En kroppsbesiktning får inte utföras så att den undersökte riskerar framtida ohälsa och skada.

Den som skall kroppsbesiktigas får hållas kvar för ändamålet i upp till sex timmar eller, vid synnerliga skäl, i ytterligare sex timmar. Tiden för transporter av den som skall kroppsbesiktigas räknas in i denna tid.

Vissa undersökningar finns särskilt reglerade. Det gäller t.ex. i lagen (1988:1473) om undersökning beträffande HIV-smitta i brottmål och lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov.

Beslut om kroppsvisitation och kroppsbesiktning fattas, liksom vid husrannsakan, av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Vid fara i dröjsmål får kroppsvisitation även beslutas av polisman (27 kap. 4 och 13 §§ RB). Det skall föras protokoll över en genomförd kroppsvisitation eller kroppsbesiktning.

### *Våra överväganden*

Det har från polis- och åklagarhåll framförts till oss att det är mycket viktigt av effektivitetsskäl att det införs en möjlighet att använda kroppsvisitation och kroppsbesiktning under en förenklad brottsutredning, särskilt som beslag skall få användas. Vi instämmer i den bedömningen och ser ett behov av att kunna använda dessa tvångsmedel vid många av de brottstyper som kan komma att handläggas enligt 23 kap. 22 § RB.

Vi kan inte heller i dessa fall se att det krävs andra författningsmässiga begränsningar för att få besluta om tvångsmedlen under en förenklad brottsutredning än de förutsättningar som gäller enligt 23 kap. 22 § RB för att genomföra utredningen i sig. Även här kommer de förutsättningarna att på ett naturligt sätt begränsa tillämpningen av tvångsmedelsbestämmelserna under en förenklad brottsutredning. Om den misstänktes rättssäkerhetsintressen krä-



ver det, t.ex. om undersökningen är särskilt ingripande, skall kroppsvsitation och kroppsbisiktning alltid genomföras inom ramen för en förundersökning.

## 5.7 Vissa andra tvångsmedel

**Förslag:** Inom ramen för en förenklad brottsutredning skall det inte vara tillåtet att använda häktning, anhållande, reseförbud, anmälningsskyldighet, kvarstad, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning.

Bestämmelserna om straffprocessuella tvångsmedel i 24-28 kap. RB reglerar även andra tvångsmedel än de som har behandlats tidigare. Bestämmelser om hemlig kameraövervakning finns i lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.

### *Reseförbud och anmälningsskyldighet*

Den som är misstänkt för ett brott kan enligt vissa förutsättningar meddelas reseförbud eller anmälningsskyldighet (25 kap. RB). Reseförbud innebär ett förbud för den misstänkte att lämna en anvisad vistelseort. Anmälningsskyldighet innebär en skyldighet för den misstänkte att på vissa angivna tidpunkter anmäla sig hos en anvisad polismyndighet. Både åklagaren och rätten kan besluta om tvångsåtgärderna, som kan kombineras och användas istället för anhållande och häktning i fall där syftet med en sådan åtgärd kan tillgodoses genom reseförbud eller anmälningsskyldighet.

### *Kvarstad*

För kvarstad krävs dels att någon är skäligen misstänkt för brott, dels att det skäligen kan befaras att han genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller på annat sätt kommer att undandra sig att betala viss penningprestation som kan antas komma att ådömas honom på grund av brott. Beslut om kvarstad meddelas av rätten. Undersökningsledaren eller åklagaren får fatta beslut om provisoriskt omhändertagande i avvaktan på ett sådant beslut. Polisman får vid fara i dröjsmål ta lös egendom i förvar. Polis mannen skall därefter omedelbart anmäla åtgärden hos under-

sökningsledaren eller åklagaren, som skall pröva, om egendomen skall vara kvar i förvar eller om förvaret skall hävas (26 kap. 1-3 §§ RB).

### *Hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning*

Hemlig teleavlyssning innebär att ett telemeddelande, som befordras till eller från t.ex. ett telefonnummer, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet.

Med hemlig teleövervakning förstås att uppgifter i hemlighet hämtas in om telemeddelande som expedierats eller beställts till eller från en viss teledress eller att sådant meddelande hindras att nå fram.

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda kameror eller liknande utrustningar används för personövervakning i förundersökning utan att upplysning om övervakningen lämnas till den övervakade.

För tvångsmedlen gäller att förundersökningen skall avse brott av viss svårighetsgrad. Som ytterligare förutsättningar gäller att någon skall vara skäligen misstänkt för brottet och att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Det är rätten som på ansökan av åklagare beslutar om tvångsåtgärderna (27 kap. 18-21 §§ RB och 1-4 §§ lagen om hemlig kameraövervakning).

### *Våra överväganden*

Den förenklade brottsutredningen är tänkt att användas vid vardagsbrott som är enkla att utreda och där utgången är tämligen given. De faktiska omständigheterna skall vara lättutredda och skuldfrågan juridiskt enkel. Det förenklade förfarandet passar därför inte för handläggning av ärenden där det krävs mer vidlyftig utredning för att bevisa den misstänktes skuld eller för att klarlägga de faktiska omständigheterna vid brottet. Ett exempel på en situation som kan indikera att ärendet är av sådan komplexitet att det bl.a. av rättssäkerhetsskäl bör utredas i en förundersökning, kan vara att domstolen behöver kopplas in för ett beslut om tvångsmedel (se avsnitt 4.4).

Det finns bl.a. mot den bakgrunden inte skäl att överväga om frihetsberövande i form av häktning och anhållande skall få användas inom ramen för en förenklad brottsutredning. Vi drar samma slutsats beträffande reseförbud och anmälningsskyldighet, kvarstad samt hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning. Dessa tvångsmedel bör med andra ord inte kunna användas inom ramen för en förenklad brottsutredning.

## 6 Förslagets ekonomiska effekter m.m.

Förslaget om förenklad brottsutredning innebär inga organisatoriska förändringar eller liknande. Detta betyder att kostnaderna för att genomföra förslaget kan hållas låga. Det rör sig i första hand om vissa utbildningsinsatser. Vi bedömer att något behov av resursförstärkningar för detta inte föreligger.

Förslaget kommer att öka bl.a. effektiviteten i rättväsendets arbete och leda till att fler brott kan utredas och beivras. De vinster som rättväsendet kan göra genom reformen kommer i första hand att uppstå på detta sätt och inte genom några kostnadsbesparingar i egentlig mening.

Förslagets betydelse för brottslighet och brottsförebyggande arbete har redovisats på andra ställen i betänkandet.



## 7 Ikraftträdande m.m.

Reformen med förenklade brottsutredningar torde inte kräva några nämnvärda förberedelser annat än viss begränsad utbildning och information till i första hand åklagare och polismän. En lämplig tidpunkt för ikraftträdandet kan vara den 1 januari 2003.

Vi har övervägt om det finns anledning att införa övergångsbestämmelser. Det har skett särskilt mot bakgrund av att en inledd förundersökning skall kunna övergå i en förenklad brottsutredning. Vi har kommit fram till att det inte finns behov av några sådana begränsningar. Förundersökning som pågår kan nämligen efter ikraftträdandet utan stöd av sådana bestämmelser övergå i en förenklad brottsutredning.



## 8 Författningskommentar

### 8.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

#### 19 kap. 12 §

*Vad som sägs i detta kapitel skall tillämpas även i fråga om domstolarnas befattning med förundersökning, förenklad brottsutredning och användande av tvångsmedel. En sådan fråga får tas upp även av rätten i en annan ort än som följer av reglerna i detta kapitel, om beslut i frågan bör fattas utan dröjsmål.*

Ett tillägg har gjorts i bestämmelsen. I 19 kap. RB finns regler om domstolarnas lokala kompetens i brottmål. Bestämmelsen i 12 § reglerar vilken domstol som är behörig att besluta om åtgärder under förundersökningsstadiet. Tillägget i paragrafen innebär att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in vid sidan om förundersökning. Det kan inträffa att rätten även under en förenklad brottsutredning behöver ta ställning till olika frågor som inte samtidigt är förknippade med tvångsmedel (jfr t.ex. hänvisningen till 23 kap. 19 § RB i 23 kap. 22 a § RB).

#### 21 kap. 8 §

*Försvaren får under förundersökning, förenklad brottsutredning och målets behandling vid rätten göra framställning och vidta åtgärd, som behövs för att ta till vara den misstänktes rätt. Om målet fullföljs, får försvaren också biträda honom i högre rätt.*

Bestämmelsen behandlar försvararens behörighet att handla i processen. Som vi anger i avsnitt 4.4.3 kan det förhållandet att frågan om offentlig försvarare blir aktuell att överväga under den förenk-



lade brottsutredningen indikera att ärendet är av sådan karaktär att förundersökning bör inledas. Detta behöver dock inte alltid vara fallet. Bestämmelsen i 21 kap. 8 § RB gäller för såväl privat som offentlig försvarare. Behörigheten skall gälla även under brottsutredning som genomförs enligt 23 kap. 22 § RB. Därför har uttrycket förenklad brottsutredning lagts till.

I övrigt har en viss språklig justering skett.

## **Om förundersökning och förenklad brottsutredning**

### **23 kap. 1 §**

*Förundersökning skall inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats.*

*Förundersökning behöver dock inte inledas, om det är uppenbart att brottet inte går att utreda. Att förundersökning kan ersättas av förenklad brottsutredning framgår av 22 och 22 e §§. Att förundersökning inte heller behöver inledas i vissa andra fall följer av 4 a och 22 f §§.*

*Om det krävs angivelse för att brottet skall höra under allmänt åtal, får förundersökning trots det inledas utan angivelse, om det innebär fara att avvakta en angivelse. I så fall skall målsäganden underrättas snarast. Om denne då inte anger brottet till åtal, skall förundersökningen läggas ned.*

Paragrafen innehåller den grundläggande bestämmelsen om förundersökning i brottmål. En förundersökning skall enligt första stycket inledas så snart det finns anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats.

Undantag från skyldigheten att inleda förundersökning finns angivet i *andra stycket*. Stycket har ändrats mot bakgrund av vårt förslag om förenklad brottsutredning. Dessutom har uttrycket förenklad brottsutredning förts in i rubriken till 23 kap. RB.

### **23 kap. 21 §**

*Vid förundersökningen skall protokoll föras över vad därvid förekommit av betydelse för utredningen.*

*Sedan en utsaga av en misstänkt eller någon annan har upptecknats skall utsagan läsas upp eller tillfälle på annat sätt ges den som har hörts att granska uppteckningen. Han skall också tillfrågas om han har nå-*

*got att invända mot innehållet. Uppteckning och granskning skall ske innan förhöret avslutas eller, om förhöret är särskilt omfattande eller behandlar komplicerade sakförhållanden, så snart som möjligt därefter. En invändning som inte medför någon ändring skall antecknas. Efter granskningen får uppteckningen inte ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna.*

*Så snart åtal ha beslutats, har den misstänkte eller hans försvarare rätt att på begäran få en avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen. Har offentlig försvarare förordnats för den misstänkte, skall en avskrift utan särskild begäran lämnas eller sändas till försvararen.*

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.4.3.

Paragrafen behandlar dokumentationsskyldighet under en förundersökning. Ändringen innebär att det tidigare tredje stycket har tagits bort. I detta föreskrevs att förundersökningsprotokoll i mindre mål, dvs. bötesfall där förundersökningen var av mindre omfattning, kunde ersättas av kortfattade anteckningar över det väsentliga som förekommit vid förundersökningen.

Sådana fall där förundersökningsanteckningar hittills har använts kommer till stor del att i fortsättningen kunna handläggas som förenklade brottsutredningar. I de fallen får kortfattade anteckningar föras i stället för protokoll (se 23 kap. 22 d § RB). Bl.a. därför saknas tillräckliga skäl för att behålla ordningen med förundersökningsanteckningar.

### **23 kap. 22 §**

*En förenklad brottsutredning får inledas i stället för en förundersökning, om det finns anledning att anta att brottet kommer att bli enkelt att utreda. Detta gäller dock bara*

- 1. om den misstänkte har erkänt gärningen och det inte finns anledning att anta att erkännandet är oriktigt, eller*
- 2. om det för brottet inte är föreskrivet svårare straff än fängelse tre år.*

*Första stycket gäller inte, om den misstänkte var under arton år när brottet begicks och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader.*

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.4.

*Första stycket i paragrafen anger tillämpningsområdet för förenklad brottsutredning. Som framgår av ordalydelsen är tillämp-*

ningen fakultativ. Det blir upp till polismyndigheten eller åklagaren att bedöma om en förenklad brottsutredning skall inledas i stället för en förundersökning.

Nu anges som en allmän förutsättning för en utredning enligt 23 kap. 22 § RB att det skall finnas tillräckliga skäl för åtal. Uttryckssättet innebär en onödig begränsning av tillämpningsområdet både i tid och rum. Den föreslagna bestämmelsen anger istället att brottet skall vara enkelt att utreda. På så sätt markeras att en förenklad brottsutredning kan genomföras även om utredningen helt eller delvis måste ske vid annan tidpunkt än vid ingripandet och/eller på annan plats än brottsplatsen, t.ex. efter en skriftlig polisanmälan.

När det gäller beskaffenheten hos det brott som skall kunna utredas inom ramen för den förenklade brottsutredningen finns det anledning att skilja mellan situationerna att den misstänkte har erkänt gärningen och andra fall.

I det fallet att den misstänkte har erkänt och det inte finns anledning att anta att erkännandet är oriktigt begränsas tillämpningsområdet inte av hänvisning till straffskala eller liknande. Dock kommer alltid den allmänna förutsättningen att brottet skall vara enkelt att utreda att innebära en begränsning av vilka brott som kommer att utredas enligt den föreslagna bestämmelsen.

I andra fall, t.ex. när den misstänkte förnekar brott eller om det finns anledning att anta att erkännandet är oriktigt, begränsas tillämpningsområdet till brott med högst tre års fängelse i straffskalan. Detta täcker in de vardagsbrott som blir aktuella att utreda i den ordningen, t.ex. olika stöldbrott, skadegörelse, trafikbrott och narkotikabrott.

En grundläggande utgångspunkt för förslaget är att brott skall utredas inom det förfarande som utredningen motiverar. Det finns därför alltid under förfarandet möjlighet att besluta att den förenklade brottsutredningen skall övergå i en förundersökning (se 23 kap. 22 e § RB). Det bör påpekas att när den misstänktes rättssäkerhetsintressen kräver det skall brottet alltid utredas inom ramen för en förundersökning.

Av *andra stycket* följer att det skall vara tillåtet att genomföra en förenklad brottsutredning när den misstänkte var under arton år när brottet begicks om det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse sex månader för brottet. Med tanke på att många av bestämmelserna i LUL inte uteslutande tar sikte på den situationen att förundersökning genomförs, kommer många av bestämmelserna i

den lagen att behöva tillämpas även under en förenklad brottsutredning som inte bara avser bagatellartade brott.

Möjligheten att underlåta förundersökning vid rättegångsförseelser, brott inför rätten och vid utvidgning av åtal, vilket tidigare fanns reglerat i 23 kap. 22 § RB, återfinns numera i 23 kap. 22 f § RB.

### **23 kap. 22 a §**

*Bestämmelserna om förundersökning i 2-12 §§, 14 § första stycket, 17 §, 18 § andra stycket, 19 och 20 §§, 21 § tredje stycket och 23 § gäller också i en förenklad brottsutredning.*

*Hänvisningen i första stycket till 3 § gäller inte om polisman utfärdar ett föreläggande av ordningsbot enligt 48 kap.*

Den föreslagna bestämmelsen är ny.

Första stycket i paragrafen hänvisar till olika bestämmelser om förundersökning i 23 kap. RB. De reglerna skall tillämpas även under en förenklad brottsutredning enligt 23 kap. 22 § RB. Frånsett reglerna om dokumentation i 24 och 25 §§ FuK fanns tidigare inga uttryckliga regler om handläggningen av utredningar enligt 23 kap. 22 § RB. I stället var tillämparen hänvisad till analogier med förundersökningsreglerna.

Hänvisningen till 2 och 4 §§ (första stycket) innebär att förundersökningens syften och principerna för utredningar skall tillämpas även under en förenklad brottsutredning.

Hänvisningen till 3 § innebär bl.a. att beslut att inleda en förenklad brottsutredning skall fattas av polismyndigheten eller åklagaren. Den ordning som enligt bestämmelsen gäller för förundersökning om förhållandet mellan polis och åklagare kommer genom hänvisningen att tillämpas även vid förenklad brottsutredning. I de fallen polismannen genomför en primärutredning enligt 23 kap. 3 § tredje stycket RB blir den ett "förstadium" även till förenklad brottsutredning.

Hänvisningen till 4 § (andra stycket) och 4 a §§ innebär att de förutsättningar som gäller för att bl.a. lägga ned en förundersökning även gäller en förenklad brottsutredning. I övrigt avslutas den förenklade brottsutredningen genom ett positivt lagföringsbeslut, dvs. beslut om föreläggande av ordningsbot eller om åtal, strafföreläggande och åtalsunderlåtelse.

Hänvisningen till 5 § innebär att den misstänktes behov av offentlig försvarare och målsägandes behov av målsägandebiträde

skall bevakas även under den förenklade brottsutredningen. Uppkommer ett sådant behov kan detta innebära att ärendet är av mer komplex natur och att utredningen lämpligen bör ske i form av förundersökning.

Hänvisningen till 6 § innebär att förhör får hållas med envar även under en förenklad brottsutredning. Samma skyldighet som under en förundersökning att stå till förfogande för förhör gäller därmed.

Hänvisningen till 7 och 8 §§ innebär att reglerna om hämtning och om skyldighet att medfölja samt om medtagande till förhör blir tillämpliga även under en förenklad brottsutredning. Enligt 23 kap. 8 § tredje stycket RB kan bl.a. medtagande ske även innan en förundersökning hunnit inledas. Den ordningen kommer att gälla även innan förenklad brottsutredning har hunnit inledas.

Hänvisningen till 9 § innebär att det blir möjligt för polisen att hålla kvar den som skall höras under viss tid för att genomföra förhör och att i vissa fall ta den misstänkte i förvar under den tiden.

Hänvisningen till 10-12 §§ innebär att samma regler gäller under den förenklade brottsutredningen som under förundersökning vad gäller bl.a. närvaro vid förhör och förhörsmetoder.

Hänvisningen till 14 § första stycket innebär bl.a. att yttrande från sakkunnig kan inhämtas under en förenklad brottsutredning.

Hänvisningen till 17 § innebär att polisen får begära biträde av annan polismyndighet i vissa fall under en förenklad brottsutredning.

Hänvisningen till 18 § andra stycket innebär att under den förenklade brottsutredningen skall förhör eller annan utredning äga rum på begäran av den misstänkte eller hans försvarare, om detta kan antas vara av betydelse för utredningen (se även förslaget till 23 kap. 22 c § RB).

Hänvisningen till 19 § innebär att rätten kan pröva en anmälan av den misstänkte om brister i den förenklade brottsutredningen och om behövliga kompletteringar.

Hänvisningen till 20 § innebär att åklagaren skall besluta i åtalsfrågan då den förenklade brottsutredningen avslutas.

Hänvisningen till 21 § tredje stycket innebär bl.a. att den misstänkte och hans försvarare har rätt att få avskrift av utredningen sedan åtal har beslutats. Den bestämmelsen fanns tidigare i 21 § fjärde stycket.

Hänvisningen till 23 § innebär att en kompletterande utredning efter att åtal är väckt kan ske i form av en förenklad brottsutredning, om brottet har utretts i den formen tidigare.

Det bör också nämnas att det kan finnas anledning att vid särskilda tillfällen tillämpa även andra bestämmelser under handläggningen än de nu nämnda. I så fall får det bli fråga om en analog tillämpning med utgångspunkt främst i den enskildes krav på rättssäkerhet.

Genom vårt förslag om förenklad brottsutredning har vi formaliserat det förenklade utredningsförfarandet på ett sätt som inte var fallet tidigare. Även fortsättningsvis skall ett föreläggande av ordningsbot föregås av en förenklad utredning. Vårt förslag innebär dock att vissa regler om förenklad brottsutredning måste undantas för det fall ett föreläggande av ordningsbot utfärdas. Vi föreslår därför i *andra stycket* att hänvisningen i bestämmelsens första stycke till 3 § inte skall gälla när en polisman utfärdar ett föreläggande av ordningsbot enligt 48 kap. RB. Det kommer bl.a. att medföra att polismyndighet eller åklagare inte behöver fatta beslut i sådana fall om att inleda en förenklad brottsutredning.

I vårt betänkande SOU 2001:59 föreslog vi tre nya paragrafer i 23 kap. RB av följande lydelse.

*23 kap. 6 a §*

*Den som skall höras under förundersökningen får vid vite kallas att infinna sig vid förhöret.*

*Vitesföreläggande enligt första stycket får användas bara om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Föreläggande får aldrig ske om förhöret avses ske per telefon eller om kallelsen till förhör avser längre avstånd än att hämtning får ske enligt 7 §.*

*Beslut om vitesföreläggande enligt första stycket meddelas av undersökningsledaren eller av någon annan som får leda förhöret.*

*23 kap. 6 b §*

*Uteblir den som har kallats enligt 6 a § får nytt vite föreläggas, om förhöret äger rum en senare dag.*

*23 kap. 6 c §*

*Frågor om utdömande av vite som har förelagts med stöd av 6 a § prövas av tingsrätten i den ort där vitet har utfärdats. Ansökan görs av den myndighet som har beslutat om föreläggandet.*

De föreslagna bestämmelserna i 23 kap. 6 a-c §§ RB skall kunna tillämpas även under en förenklad brottsutredning.

**23 kap. 22 b §**

*Bestämmelserna om användning av gripande, beslag, husrannsakan eller annan undersökning, kroppsvisitation och kroppsbesiktning vid en förundersökning tillämpas också vid en förenklad brottsutredning.*

*En polisman, som verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, skall där-  
efter anmäla beslaget hos polismyndigheten.*

Den föreslagna bestämmelsen är ny och behandlas i avsnitt 5.

Under en förundersökning får enligt 23 kap. 16 § RB användas straffprocessuella tvångsmedel som avses i 24-28 kap. RB. Motsatsvis innebär det att man vid en förenklad brottsutredning inte generellt får använda sådana tvångsmedel. I förevarande paragraf anges emellertid fall då vissa tvångsmedel får användas vid en förenklad brottsutredning enligt 23 kap. 22 § RB. I de flesta fall kommer den förenklade utredningsformen inte att innebära någon risk för att den enskildes rättssäkerhetsintressen blir äventyrade. Skulle bedömningen göras att så bli fallet måste tvångsmedelsanvändningen ske inom ramen för en förundersökning. De allmänna principerna om tvångsmedelsanvändning, exempelvis proportionalitetsprincipen, måste givetvis iakttas även under en förenklad brottsutredning.

Förslaget innebär att det skall vara möjligt att använda gripande, beslag, husrannsakan eller annan undersökning (28 kap. 10 § RB), kroppsvisitation och kroppsbesiktning under en utredning enligt 23 kap. 22 § RB. Detta innebär att de allmänna förutsättningarna för att utreda brottet i den formen måste vara uppfyllda för att tvångsmedelsanvändningen skall vara tillåten.

Grunderna för tvångsmedelsanvändningen skall vara desamma under förenklad brottsutredning som under förundersökning. De skall i det sammanhanget nämnas att möjligheten för polis och åklagare att använda sig av tvångsmedlen finns reglerad inte bara i RB utan även i mängd andra författningar. Även i övrigt skall bestämmelserna om tvångsmedlen i tillämpliga delar gälla under en förenklad brottsutredning, exempelvis reglerna om dokumentation av tvångsmedelsanvändningen.

De befogenheter och skyldigheter, t.ex. att fatta beslut och att pröva om beslag skall bestå, som tillkommer exempelvis polisman och undersökningsledare vid förundersökning gäller även under utredning enligt 23 kap. 22 § RB. Polisman som verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i före-

läggande av ordningsbot, skall anmäla beslaget hos polismyndigheten.

### **23 kap. 22 c §**

*Då den förenklade brottsutredningen har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, skall han, då han hörs, underrättas om misstanken.*

*Den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, på egen begäran ta del av vad som har förekommit vid denna och att ange den utredning de anser önskvärd samt i övrigt anföra vad de anser nödvändigt.*

Den föreslagna bestämmelsen är ny och behandlas i avsnitt 4.5.2 och 4.5.4.

När förundersökning genomförs finns ett krav i 23 kap. 18 § första stycket första meningen RB på att den som är skäligen misstänkt för brott skall underrättas om misstanken när han hörs. Den misstänkte har därefter vissa rättigheter som misstänkt. Någon sådan formell underrättelseskyldighet har hittills inte funnits när utredningen har bedrivits i förenklad form enligt 23 kap. 22 § RB. I praktiken har den ordning som gällt inneburit ett krav på underrättelse även i dessa fall.

Vi föreslår att underrättelseskyldigheten skall finnas även under en förenklad brottsutredning och har tagit in den skyldigheten i bestämmelsens *första stycke*.

I *andra stycket* finns regler om den misstänktes insyn i och inflytande över den förenklade brottsutredningen. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i huvudsak vad som gäller vid förundersökning enligt 23 kap. 18 § första stycket andra och tredje meningarna RB. Dessutom skall förhör eller annan utredning äga rum på begäran av den misstänkte eller försvararen, om detta kan antas vara av betydelse för utredningen (jfr hänvisningen i 23 kap. 22 a § RB till 23 kap. 18 § andra stycket RB).

### **23 kap. 22 d §**

*Vid en förenklad brottsutredning får i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar över det väsentliga som har förekommit i utredningen.*

Den föreslagna bestämmelsen är ny och behandlas i avsnitt 4.5.3.



Under förundersökning finns ett relativt långtgående krav på dokumentation i förundersökningsprotokoll av vad som förekommer av betydelse under utredningen (se 23 kap. 21 § RB och 20-23 §§ FuK). Under en utredning enligt nuvarande 23 kap. 22 § RB är kravet däremot inte lika långtgående.

Dokumentationskravet under förundersökning har många gånger ansetts vara allt för långtgående och leda till onödigt arbete och tidsspillan. De ärenden som kommer att handläggas inom ramen för förenklad brottsutredning är av den karaktären att dokumentationskravet inte behöver vara lika omfattande som under en förundersökning. Givetvis måste frågan om vad som är tillräcklig dokumentation anpassas till förhållandena i varje ärende. För dokumentation av tvångsmedel under en förenklad brottsutredning gäller samma krav som under förundersökning.

### **23 kap. 22 e §**

*Polismyndigheten eller åklagaren får, när det finns skäl för det, besluta att en förenklad brottsutredning skall övergå i en förundersökning eller att en förundersökning skall övergå i en förenklad brottsutredning.*

Bestämmelsen är ny och behandlas i avsnitt 4.4.3.

En förenklad brottsutredning skall när som helst under utredningens gång kunna övergå i en förundersökning. Detta blir aktuellt t.ex. om bedömningen görs att brottet inte kommer att bli enkelt att utreda. När en förundersökning har inletts och det senare visar sig att brottet är så enkelt att utreda att förutsättningarna för att genomföra en förenklad brottsutredning föreligger, skall polismyndigheten eller åklagaren också kunna besluta att förundersökningen skall övergå i en förenklad brottsutredning. Vi förutsätter att det sistnämnda kommer att ske i begränsad omfattning.

### **23 kap. 22 f §**

*Förundersökning eller förenklad brottsutredning behöver inte genomföras, om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett sådant brott som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket.*

*Åklagaren får utvidga ett väckt åtal utan att förundersökning eller förenklad brottsutredning enligt detta kapitel har ägt rum.*

Den föreslagna bestämmelsen är ny men motsvarar i huvudsak vad som tidigare gällde enligt 23 kap. 22 § första och andra styckena RB.

*Första stycket* innebär att förundersökning inte behöver genomföras för förseelser i rättegång och för brott inför rätten, under förutsättning att det ändå finns tillräckliga skäl för åtal.

*Andra stycket* tillåter att förundersökning underläts när åklagaren vill utvidga ett väckt åtal.

Inte heller i fortsättningen skall det i dessa fall behöva inledas en förundersökning. Det framgår också av bestämmelsen att det inte behövs en förenklad brottsutredning. Liksom för närvarande skall det vara tillåtet med en mer formlös utredning i de fallen.

### **23 kap. 24 §**

*Närmare föreskrifter om undersökningsledares verksamhet, om underrättelse enligt 18 § första stycket fjärde meningen, om protokoll och anteckningar vid förundersökning och om förenklad brottsutredning meddelas av regeringen.*

Bestämmelsen ger regeringen rätt att meddela närmare föreskrifter om förundersökning i vissa avseenden. De föreskrifterna finns i FuK. Ett tillägg har gjorts som innebär att regeringen får meddela föreskrifter även om utredningar som genomförs enligt 23 kap. 22 § RB (se förslaget till ändring av FuK).

Vad som sägs om anteckningar i första meningen kan syfta på annat än förundersökningsanteckningar enligt 23 kap. 21 § tredje stycket i nuvarande lydelse. Därför har det begreppet fått stå kvar i paragrafens första mening även om ordningen med förundersökningsanteckningar avskaffas (jfr 23 kap. 21 § RB).

### **31 kap. 12 §**

*Om det i lag eller författning finns avvikande bestämmelser om kostnader i rättegång, gäller de bestämmelserna. Bestämmelserna i detta kapitel om förundersökning tillämpas också vid förenklad brottsutredning.*

Bestämmelserna i 31 kap. RB om rättegångskostnad i brottmål innehåller regler om bl.a. kostnader under förundersökningsförandet (se 31 kap. 2, 8 och 9 §§ RB). De reglerna skall ha motsva-

rande tillämpning även vid förenklade brottsutredningar. Detta föreskrivs i en ny mening i 31 kap. 12 § RB.

I övrigt har bestämmelsen justerats språkligt.

#### **45 kap. 7 §**

*När en förundersökning eller en förenklad brottsutredning har ägt rum i målet, skall åklagaren, då åtalet väcks eller så snart som möjligt därefter, till rätten ge in utskrift av protokoll eller anteckningar från utredningen samt de skriftliga handlingar och föremål som han vill åberopa som bevis. Sådant som inte rör åtalet, bör dock inte ges in.*

#### **45 kap. 11 §**

*Om förundersökningen eller den förenklade brottsutredningen behöver kompletteras eller förundersökning genomförs för att målet skall kunna slutföras i ett sammanhang vid huvudförhandlingen, får rätten meddela åklagaren föreläggande om det.*

I 45 kap. RB finns bestämmelser om det inledande skedet av en brottmålsrättegång i tingsrätt. I 45 kap. 7 och 11 §§ RB finns regler om vad åklagaren skall ge in till rätten när åtal väcks och om rättens möjlighet att förelägga åklagaren att genomföra kompletteringar i vissa avseenden. I bestämmelserna har tillägg gjorts så att de gäller även vid förenklad brottsutredning.

I övrigt har 45 kap. 11 § RB justerats språkligt.

#### **48 kap. 12 §**

*Ett godkännande är utan verkan om det sker sedan åklagaren har*

- 1. utfärdat stämning, stämningsansökan eller ett nytt strafföreläggande,*
- 2. beslutat att inte väcka åtal för brottet, eller*
- 3. beslutat att lägga ned eller inte inleda en förundersökning eller en förenklad brottsutredning.*

Ett tillägg har gjorts i bestämmelsen. Tillägget innebär att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in i tredje punkten vid sidan av förundersökning.

## 8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

### 11 §

*Den som här i riket är åtalad för annat brott, för vilket är stadgat fängelse, eller som enligt dom mot honom skall undergå fängelse eller eljest omhändertagas på anstalt, må ej utlämnas så länge hindret består. Samma lag vare, om förundersökning eller förenklad brottsutredning inlett för brott som nyss nämnts.*

*Utan hinder av vad i första stycket sägs må utlämning äga rum för rättegång om den gärning som avses med den främmande statens begäran, på villkor att den utlämnade senare överlämnas till svensk myndighet enligt vad regeringen bestämmer.*

Ett tillägg har gjorts i 11 § första stycket lagen om utlämning för brott. Tillägget innebär att även en förenklad brottsutredning, vid sidan om förundersökning, hindrar en utlämning på det sätt som närmare uttrycks i bestämmelsen.

## 8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

### 2 §

*Angående beslag av egendom som avses i 1 § skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:*

*1. Beslagtagen egendom må bevisligen förstöras om dess värde är ringa eller egendomens förstörande eljest måste anses försvarligt. I annat fall må egendomen försälgas, spritdrycker, vin, starköl och öl till den som är berättigad att tillverka eller att bedriva partihandel med sådana varor enligt alkohollagen (1994:1738) och annan egendom på sätt som med hänsyn till egendomens beskaffenhet finnes lämpligt. Belopp, som erhållits vid försäljning av beslagtagen egendom, tillfaller kronan.*

*Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.*

*Går beslag åter och är egendomen jämlikt denna paragraf förstörd eller såld, skall ersättning av allmänna medel utgå med belopp, som motsvarar egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller eljest finnes skäligt. Beslut om ersättning meddelas av åklagaren. Är den*

*som drabbats av beslaget missnöjd med beslut om ersättning, äge han inom en månad från det han erhöll del av beslutet påkalla rättens prövning därav. Ansökan härom göres vid den domstol, som ägt upp-taga fråga om beslagets bestånd. Ersättning utbetalas av länsstyrelsen efter framställning av åklagaren.*

*2. Om polisman verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, skall anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten.*

*3. I fråga om sådana drycker som avses i 1 § tredje stycket och som förtärs eller förvaras i strid med villkor enligt 2 kap. 16 § andra stycket första meningen eller med 2 kap. 18 § eller med 4 kap. 4 § ordningslagen (1993:1617) eller med 25 a § järnvägssäkerhetslagen (1990:1157) har den som tjänstgör som ordningsvakt vid en allmän sammankomst eller offentlig tillställning eller inom ett trafikföretags område eller dess färdmedel eller som befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg samma rätt att ta egendomen i beslag som enligt rättegångsbalken tillkommer en polisman.*

*Ordningvakt eller befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg som har verkställt beslag skall skyndsamt anmäla detta till polismyndigheten och överlämna den beslagtagna egendomen.*

En ändring har gjorts i 2 § 1 andra stycket lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Ändringen innebär att en tidigare skrivning om att polismyndigheten får fatta beslut om förstörande och försäljning när utredningen sker enligt 23 kap. 22 § RB har utgått. Detta har skett med anledning av den föreslagna nya lydelsen av den bestämmelsen och av 23 kap. 22 a § RB, som hänvisar till bl.a. 23 kap. 3 § RB angående undersökningsledarskapet. Det är därför tillräckligt med den lydelse stycket har efter ändringen, nämligen att sådana beslut fattas av undersökningsledaren eller åklagaren.

#### **8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge**

##### **6 §**

*Den som här i riket är åtalad för annat brott, för vilket är stadgat fängelse i två år eller däröver, eller som enligt dom mot honom skall*

*undergå fängelse eller eljest omhändertagas på anstalt, må ej utlämnas så länge hindret består. Samma lag vare, om förundersökning eller förenklad brottsutredning inletts för brott som nyss nämnts.*

*Utän hinder av vad i första stycket sägs må utlämning äga rum för rättegång om den gärning som avses med den främmande statens begäran, på villkor att den utlämnade senare överlämnas till svensk myndighet.*

Ett tillägg har gjorts i 6 § första stycket lagen om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge. Tillägget innebär att även en förenklad brottsutredning, vid sidan om förundersökning, hindrar en utlämning på det sätt som närmare uttrycks i bestämmelsen.

## **8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:120) om straff i vissa fall för oriktigt ursprungsintyg m.m.**

### **5 §**

*Regeringen meddelar närmare föreskrifter om förundersökning och förenklad brottsutredning rörande brott mot denna lag.*

I 3 § lagen om straff i vissa fall för oriktigt ursprungsintyg m.m. finns en hänvisning till bl.a. 19 § lagen om straff för smuggling. Enligt den bestämmelsen (se avsnitt 8.19) har Tullverket möjlighet att utreda brott inom ramen för förenklad brottsutredning. Den ordningen blir därför tillämplig även enligt den nu aktuella lagen. Regeringens möjlighet att meddela föreskrifter enligt 5 § skall därför inte vara begränsad till enbart förundersökning utan skall även gälla föreskrifter om förenklad brottsutredning. Ett tillägg har därför gjorts i bestämmelsen.

## **8.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom**

### **6 §**

*Framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås*

1. om gärning som påföljden avser utgör politiskt eller militärt brott,
2. om det finnes grundad anledning antaga att domen föranletts eller den däri bestämda påföljden skärpts av hänsyn till ras, religion, nationalitet eller politisk åsikt,
3. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning eller förenklad brottsutredning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen ej skall väckas eller fullföljas,
4. om gärning som påföljden avser icke har begåtts i den stat där påföljden bestämts,
5. om påföljden ej kan verkställas här i landet,
6. om det kan antagas att påföljden kan verkställas i den främmande staten,
7. om den dömda vid tiden för brottet ej fyllt femton år,
8. om en tillämpning av 35 kap. 7-9 §§ eller 36 kap. 15 § brottsbalken skulle innebära att påföljden bortfallit.

*Har i den främmande staten vidtagits åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för bortfallande av påföljd uppskjutes, skall åtgärden ha samma verkan här i landet vid tillämpning av första stycket 8.*

Ett tillägg har gjorts i 6 § första stycket 3 lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Vid sidan om förundersökning har uttrycket förenklad brottsutredning förts in. Detta har skett för att det även i de fall där brottsutredningen sker enligt 23 kap. 22 § RB kan finnas skäl att avslå en framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom.

## **8.7 Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413)**

### **14 §**

*Om allmänt åtal har väckts, skall ansökan om brottsskadeersättning göras inom två år från det att dom eller slutligt beslut har vunnit laga kraft. Har allmänt åtal inte väckts men förundersökning eller förenklad brottsutredning inletts, skall ansökan göras inom två år från det att utredningen lagts ned eller avslutats. I övriga fall skall ansökan göras inom två år från det att brottet begicks.*

*Om det finns synnerliga skäl kan en ansökan prövas även om den har kommit in för sent.*

*Ansökan prövas endast om brottet har anmälts till åklagare eller polismyndighet eller om sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts.*

*I fråga om preskription av en fordran på brottsskadeersättning gäller vad som föreskrivs i 3 § preskriptionslagen (1981:130) om preskription av en fordran på skadestånd i anledning av brott.*

Ett tillägg har gjorts i 14 § första stycket brottsskadelagen. Även i de fall brottet har utretts inom ramen för förenklad brottsutredning skall det vara möjligt att erhålla brottsskadeersättning. Vid sidan om förundersökning har därför uttrycken förenklad brottsutredning respektive utredning förts in i bestämmelsen.

## **8.8 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)**

### **9 kap. 18 §**

*Sekretessen enligt 17 § första stycket gäller inte*

- 1. beslut huruvida åtal skall väckas och beslut om att förundersökning eller förenklad brottsutredning inte skall inledas eller läggas ned,*
- 2. uppgift i ärende om strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot,*
- 3. uppgift som avser omhändertagande enligt 13 § andra stycket polislagen (1984:387).*

*Sekretessen enligt 17 § första stycket upphör att gälla, om uppgiften lämnas till domstol med anledning av åtal, såvida inte sekretess för uppgiften skall gälla hos domstolen enligt 16 §, eller uppgiften uppenbarligen saknar betydelse i målet eller finns i handling som har erhållits från annan myndighet där sekretess gäller för uppgiften.*

Ett tillägg har gjorts i 9 kap. 18 § sekretesslagen. Tillägget finns i första stycket 1 och innebär att sekretessen enligt 9 kap. 17 § sekretesslagen om enskilda personliga och ekonomiska förhållanden i vissa fall, inte gäller beslut om att inte inleda eller lägga ned en förenklad brottsutredning. Ordningen överensstämmer på det sättet med vad som gäller vid förundersökning.



**14 kap. 2 §**

*Sekretess hindrar inte att uppgift i annat fall än som avses i 1 § lämnas till myndighet, om uppgiften behövs där för*

- 1. förundersökning, rättegång, ärende om disciplinansvar eller skiljande från anställning eller annat jämförbart rättsligt förfarande vid myndigheten mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften förekommer,*
- 2. omprövning av beslut eller åtgärd av den myndighet där uppgiften förekommer, eller*
- 3. tillsyn över eller revision hos den myndighet där uppgiften förekommer.*

*Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål eller förenklad brottsutredning.*

*Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilds telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemanget skall hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.*

*Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.*

*För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1-6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första eller andra stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.*

*Tredje och fjärde styckena gäller inte uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 9 § första stycket.*

*Sekretess enligt 7 kap. 1 § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild, som inte fyllt arton år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården*

*och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.*

Bestämmelsen i 14 kap. 2 § sekretesslagen tar upp vissa begränsningar i sekretessen. I *andra stycket* anges att sekretess inte hindrar att uppgifter i vissa fall lämnas av sakkunnig till myndighet som bedriver förundersökning i brottmål. Ett tillägg har gjorts i bestämmelsen så att den gäller även vid förenklad brottsutredning.

## **8.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning**

### **7 §**

*Vid förundersökning eller förenklad brottsutredning rörande brott mot de föreskrifter som avses i 1 § får åklagaren eller, om polismyndighet bedriver utredningen, denna anlita biträde av kustbevakningen samt uppdra åt kustbevakningstjänsteman att vidta de särskilda åtgärder som behövs för utredningen, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.*

Lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning tillämpas när Kustbevakningen bedriver övervakning i syfte att hindra brott mot föreskrifter om gäller t.ex. skyddsobjekt, jakt, fiske och trafikregler för sjötrafiken. Enligt lagen har tjänsteman vid Kustbevakningen bl.a. rätt att hålla förhör, ta med personer till förhör och företa husrannsakan (1 och 2 §§). I 7 § har ett tillägg gjorts så att åklagare eller polismyndighet får anlita biträde av Kustbevakningen även vid förenklad brottsutredning rörande brott som lagen omfattar.

## 8.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:821) om transport av farligt gods

### 16 a §

*Vid förundersökning eller förenklad brottsutredning rörande brott som anges i 16 § första eller andra stycket får åklagare eller polismyndighet som leder utredningen begära hjälp av Tullverket samt ge en tulltjänsteman i uppdrag att genomföra en viss åtgärd under utredningen, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.*

*Om det finns anledning att anta att brott enligt första stycket har förövats, har en tulltjänsteman samma befogenhet som tillkommer polisman att hålla förhör och vidta andra åtgärder enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken.*

*En tulltjänsteman får företa tvångsåtgärder vid brott mot denna lag i samma utsträckning som gäller för polisman enligt 23 kap. 8 § samt 24 och 26-28 kap. rättegångsbalken.*

I 16 a § lagen om transport av farligt gods regleras bl.a. möjligheten för åklagare och polismyndighet att begära biträde av Tullverket vid brott mot lagen. Sådana brott kan utredas inom ramen för förenklad brottsutredning. Paragrafen har anpassats till detta bl.a. genom att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in i *första stycket*.

I *andra stycket* hänvisades tidigare till 23 kap. 3 § fjärde stycket RB. Hänvisningen är numera felaktig och skall rätteligen avse tredje stycket. Paragrafen har ändrats i enlighet med detta.

## 8.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde

### 1 §

*När förundersökning eller förenklad brottsutredning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om*

- 1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,*
- 2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens per-*

*sonliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,*

*3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.*

*Målsägandebiträde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.*

I 1 § lagen om målsägandebiträde har uttrycket förenklad brottsutredning lagts till för att göra lagen tillämplig även på situationer när utredningen bedrivs i den formen. Som vi nämner i avsnitt 4.4.3 kan den omständigheten att det blir aktuellt att överväga ett beslut om förordnande av målsägandebiträde indikera att ärendet är av den karaktären att brottet bör utredas i förundersökningens form. Vi förutsätter därför att det kommer att bli mycket sällsynt att ett målsägandebiträde förordnas under en förenklad brottsutredning. Möjligheten till detta skall dock finnas.

## **8.12 Förslaget till lag om ändring i säkerhetsskyddslagen (1996:627)**

### **12 §**

*Med registerkontroll avses att uppgifter hämtas från ett register som omfattas av lagen (1998:620) om belastningsregister, lagen (1998:621) om misstankeregister eller polisdatalagen (1998:622). Med registerkontroll avses också att sådana personuppgifter hämtas som Rikspolisstyrelsen eller Säkerhetspolisen behandlar utan att det ingår i ett sådant register som avses i första stycket. Med registerkontroll avses dock inte att uppgifter hämtas från en förundersökning, en förenklad brottsutredning eller särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet.*

Ett tillägg har gjorts i 12 § säkerhetsskyddslagen. Tillägget innebär att det inte anses som en registerkontroll att hämta uppgifter från en förenklad brottsutredning. Ordningen överensstämmer på det sättet med vad som gäller för uppgifter från förundersökning.

## 8.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar

### 3 §

*Skattemyndigheten får, utan att biträde begärs av åklagare, utreda sådan brottslighet som anges i 1 § första stycket genom förenklad brottsutredning enligt 23 kap. 22 §, 22 a §, 22 c och d §§ rättegångsbalken.*

*Första stycket gäller endast om den misstänkte fyllt tjuogoett år och kan antas erkänna gärningen.*

### 4 §

*Skattemyndigheterna får i fråga om brott som avses i 1 § första stycket bedriva*

*1. spaning och*

*2. verksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klargöra om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning eller förenklad brottsutredning enligt 23 kap. rättegångsbalken.*

*Skattemyndigheterna skall verka för att förebygga brottslighet som avses i 1 § första stycket.*

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 4.6.2.

Skattemyndigheten har sedan lagen om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar trädde i kraft haft formell möjlighet att utreda brott enligt 23 kap. 22 § RB. Den ordningen skall fortsätta att gälla. Bestämmelsen i 3 § har ändrats så att det blir möjligt. De gällande begränsningarna för skattemyndighetens utredningar har samlats i andra stycket, dvs. den misstänkte skall ha fyllt tjuogoett år och skall antas komma att erkänna gärningen. I 4 § första stycket 2 har uttrycket förenklad brottsutredning förts in.

## 8.14 Förslaget till lag om ändring i yrkestrafiklagen (1998:490)

### Biträde vid förundersökning m.m.

#### 6 kap. 8 §

*Vid förundersökning eller förenklad brottsutredning som gäller brott enligt 1 § får åklagare eller polismyndighet som leder utredningen begära hjälp av Tullmyndighet samt ge tulltjänsteman i uppdrag att genomföra en viss åtgärd under utredningen, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.*

*Om det finns anledning att anta att brott enligt första stycket har förövats, har en tulltjänsteman samma befogenhet som tillkommer polisman att hålla förhör och vidta andra åtgärder enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken.*

I 6 kap. 8 § yrkestrafiklagen regleras bl.a. möjligheten för åklagare och polismyndighet att begära biträde av Tullverket vid brott mot lagen. Sådana brott kan utredas inom ramen för förenklad brottsutredning. Paragrafen har anpassats till detta bl.a. genom att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in i *första stycket*. Dessutom har rubriken närmast före bestämmelsen justerats.

## 8.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

#### 2 §

*Belastningsregistret skall föras för att ge information om sådana belastningsuppgifter som behövs i verksamhet hos*

- 1. polis-, skatte- och tullmyndigheter för att förebygga, upptäcka och utreda brott,*
- 2. åklagarmyndigheter för beslut om förundersökning, förenklad brottsutredning och åtal samt för utfärdande av strafföreläggande,*
- 3. allmänna domstolar för straffmätning och val av påföljd och*
- 4. polismyndigheter och andra myndigheter vid sådan lämplighetsprövning, tillståndsprövning eller annan prövning som anges i författning.*

*Registret får användas också för att till enskild lämna uppgifter som är av särskild betydelse i dennes verksamhet.*

Tillägg har gjorts i 2 § lagen om belastningsregister. Tillägget innebär att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in vid sidan om förundersökning i första stycket 2. Ett av belastningsregistrets syften är att ge information om sådana uppgifter som behövs hos åklagare för beslut om bl.a. förundersökning och förenklad brottsutredning.

## 8.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

### 2 §

*Misstankeregistret skall föras för att underlätta tillgången till sådana uppgifter om skäligen misstanke om brott som behövs i verksamhet hos*

- 1. polis-, skatte- och tullmyndigheter för att samordna förundersökningar eller förenklade brottsutredningar mot en person och för att förebygga, upptäcka och utreda brott,*
- 2. åklagarmyndigheter för beslut om förundersökning, förenklad brottsutredning och åtal och*
- 3. polismyndigheter och andra myndigheter vid sådan lämplighetsprövning, tillståndsprövning eller annan prövning som anges i författning.*

*Registret får användas också för att till enskild lämna uppgifter som är av särskild betydelse i dennes verksamhet.*

### 3 §

*Registret skall innehålla uppgifter om den som har fyllt femton år och som enligt undersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för*

- 1. brott mot brottsbalken,*
- 2. annat brott för vilket svårare straff än böter är föreskrivet eller*
- 3. sådant utomlands begånget brott som enligt svensk lag motsvarar brott enligt 1 eller 2, under förutsättning att frågan om lagföring för brottet skall avgöras i Sverige.*

*Registret skall även innehålla uppgifter om den mot vilken allmän åklagare har inlett utredning i mål om förvandling av böter och om den som har begärts utlämnad för brott.*

*Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att registreringen skall begränsas på visst sätt.*

**13 §**

*En uppgift i registret skall gallras*

1. om en förundersökning eller en förenklad brottsutredning har avslutats utan att åtal väckts med anledning av misstanken,
2. om åtal som har väckts med anledning av misstanken har lagts ned,
3. om domstol har meddelat dom eller beslut som vunnit laga kraft med anledning av misstanken eller den misstänkte har godkänt straffföreläggande som har utfärdats i anledning av misstanken eller
4. när en begäran om utlämning har avgjorts.

*Vad som sägs i första stycket skall i tillämpliga delar gälla även uppgifter om talan om förvandling av böter.*

Tillägg har gjorts i 2, 3 och 13 §§ lagen om misstankeregister. Tilläggen innebär bl.a. att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in för att göra bestämmelserna tillämpliga även vid utredningar enligt 23 kap. 22 § RB.

**8.17 Förslaget till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)****3 §**

*I denna lag avses med*

*underrättelseverksamhet: polisverksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning eller förenklad brottsutredning enligt 23 kap. rättegångsbalken,*

*kriminalunderrättelseverksamhet: annan underrättelseverksamhet än den som bedrivs av Säkerhetspolisen,*

*allvarlig brottslig verksamhet: verksamhet som innefattar brott för vilket är föreskrivet fängelse i två år eller däröver,*

*särskild undersökning: en undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet som innebär insamling, bearbetning och analys av uppgifter i syfte att ge underlag för beslut om förundersökning eller om särskilda åtgärder för att förebygga, förhindra eller upptäcka brott,*

*DNA-analys: varje förfarande som kan användas för analys av deoxyribonukleinsyra.*

*De begrepp som i övrigt används i denna lag har samma betydelse som i personuppgiftslagen (1998:204).*



**10 §**

*Om en förundersökning eller en förenklad brottsutredning mot en person har lagts ned på grund av bristande bevisning får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast under förutsättning att*

- 1. den misstänkte enligt undersökningsledarens bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och*
- 2. uppgifterna behövs för att utredningen skall kunna tas upp på nytt.*

**11 §**

*Om åtal mot en person har lagts ned eller om denne genom lagakraftvunnen dom har frikänts får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast*

- 1. om förundersökningen eller den förenklade brottsutredningen tas upp på nytt eller*
- 2. för prövning av ett särskilt rättsmedel enligt 58 kap. rättegångsbalken.*

**13 §**

*Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras om inte annat anges i denna lag. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning eller en förenklad brottsutredning.*

*Regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, får meddela föreskrifter om att uppgifter får bevaras för historiska, statistiska och vetenskapliga ändamål.*

**22 §**

*Uppgifter om resultat av DNA-analyser får behandlas endast för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning av brott. Rikspolisstyrelsen får föra register (DNA-register och spårregister) i enlighet med 23-27 §§ över de uppgifter som behandlas.*

*Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar, förenklade brottsutredningar och särskilda undersökningar.*

**29 §**

*För att underlätta identifiering av personer i samband med brott får Rikspolisstyrelsen behandla uppgifter i fingeravtrycks- och signalementsregister. Ett sådant register får användas för identifiering av okända personer även i andra fall.*

*Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar, förenklade brottsutredningar och särskilda undersökningar.*

**31 §**

*Uppgifter i fingeravtrycks- eller signalementsregister om en misstänkt person skall gallras när förundersökning, förenklad brottsutredning eller åtal mot personen läggs ned eller när åtal ogillas. Uppgifterna får dock bevaras längre om andra uppgifter om den registrerade skall behandlas med stöd av 10 eller 11 §. När dessa uppgifter gallras skall även uppgifter i fingeravtrycks- och signalementsregister gallras.*

*Om den registrerade döms skall uppgifterna i registret gallras senast vid den tidpunkt då uppgifterna gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.*

*Regeringen får meddela föreskrifter om gallring av uppgifter om den som har lämnat fingeravtryck enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll.*

Tillägg har gjorts i polisdatalagen. Tilläggen innebär bl.a. att uttrycket förenklad brottsutredning eller liknande uttryck har förts in i 3, 10, 11, 13, 22, 29 och 31 §§ för att göra bestämmelserna tillämpliga även vid utredningar enligt 23 kap. 22 § RB.

**8.18 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar****2 §**

*I denna lag avses med*

*underrättelseverksamhet: skattemyndighetens verksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och*

*som inte utgör förundersökning eller förenklad brottsutredning enligt 23 kap. rättegångsbalken,*

*allvarlig brottslig verksamhet: verksamhet som innefattar brott för vilket är föreskrivet fängelse i två år eller däröver,*

*särskild undersökning: en undersökning i underrättelseverksamhet som innebär insamling, bearbetning och analys av uppgifter i syfte att ge underlag för beslut om förundersökning eller om särskilda åtgärder för att förebygga, förhindra eller upptäcka brott.*

*De begrepp som används i personuppgiftslagen (1998:204) har motsvarande betydelse vid tillämpningen av denna lag.*

### **13 §**

*Om en förundersökning eller en förenklad brottsutredning avseende brott som anges i 1 § lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar har lagts ned på grund av bristande bevisning får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast om*

- 1. den misstänkte enligt undersökningsledarens eller skattemyndighetens bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och*
- 2. uppgifterna behövs för att utredningen skall kunna tas upp på nytt.*

### **14 §**

*Om åtal mot en person har lagts ned eller om denne genom lagakraftvunnen dom har frikänts får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast*

- 1. om förundersökningen eller den förenklade brottsutredningen tas upp på nytt eller*
- 2. för prövning av särskilt rättsmedel enligt 58 kap. rättegångsbalken.*

### **15 §**

*Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras om inte annat anges i andra-fjärde styckena. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning eller en förenklad brottsutredning.*

*Uppgifter som behandlas enligt 11 § skall gallras senast ett år efter det att beslutet om behandlingen av personuppgifter fattades. Om det är av särskild betydelse för att den särskilda undersökningen skall kunna avslutas får dock uppgifterna behandlas under längre tid.*

*Uppgifter i ett underrättelseregister om en registrerad person skall gallras senast tre år efter det att uppgifter om att denne skäligen kan*

*misstänkas för att ha utövat eller komma att utöva allvarlig brottslig verksamhet senast infördes. Om en särskild undersökning som rör en registrerad person har inletts, behöver uppgifterna dock inte gallras förrän undersökningen har avslutats.*

*Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att uppgifter får bevaras för historiska, statistiska eller vetenskapliga ändamål.*

Enligt 2 § lagen om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar får skattemyndigheter biträda åklagare vid utredning av vissa brott och, enligt 3 § den lagen, även genomföra utredningar enligt 23 kap. 22 § RB utan att biträde har begärts av åklagare vid förundersökning.

Tillägg har gjorts i lagen om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar. Tilläggen innebär bl.a. att uttrycket förenklad brottsutredning eller liknande uttryck har förts in i 2 och 13–15 §§ för att göra bestämmelserna tillämpliga även vid utredningar enligt 23 kap. 22 § RB.

## **8.19 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling**

### **19 §**

*Tullverket får fatta beslut om att inleda förundersökning eller förenklad brottsutredning enligt 23 kap. rättegångsbalken angående brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i sådant fall Tullverket. Tullverket skall förordna särskilda befattningshavare i verket att fullgöra verkets uppgifter. Vad som föreskrivs i 23 kap. 22 a § andra stycket, 22 b § andra stycket och 22 e § om polismyndighet och polisman gäller även för Tullverket och tjänsteman vid Tullverket.*

*Är saken inte av enkel beskaffenhet, skall ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren skall även annars överta ledningen, när detta är påkallat av särskilda skäl.*

*När en förundersökning leds av en åklagare, får åklagaren anlita biträde av Tullverket. Åklagaren får också uppdra åt tjänstemän vid verket att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.*

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.6.1.

Genom paragrafen ges Tullverket rätt att inleda och bedriva förundersökning. Vidare regleras åklagarens skyldighet att ta över ledningen av förundersökningen. Bestämmelsen innebär inte någon begränsning av polisens befogenhet att utreda sådan brottslighet som det här är fråga om (prop. 1999/2000:124 s. 157 f.).

I *första stycket* har uttrycket förenklad brottsutredning lagts till för att även Tullverket skall ha möjlighet att utreda brott i den formen. Dessutom har sista meningen lagts till. Genom den får Tullverket och tjänsteman vid Tullverket samma befogenheter och skyldigheter som polismyndighet och polisman att bl.a. anmäla beslag efter föreläggande av ordningsbot och besluta om övergång av förundersökning till förenklad brottsutredning eller tvärtom.

## 20 §

*Innan förundersökning eller förenklad brottsutredning har hunnit inleda, får en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen i enlighet med vad som föreskrivs i 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen av brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket. Vidtagna åtgärder skall så snart som möjligt anmälas för den som har rätt att leda förundersökning rörande brottet.*

*Vad som föreskrivs i 23 kap. 8 § rättegångsbalken om befogenhet för polisman att ålägga någon att följa med till förhör och att ta med någon till förhör gäller även för tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen vid utredning av brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket.*

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.6.1.

I *första stycket* finns bestämmelsen som ger tjänstemän inte bara vid Tullverket utan även vid Kustbevakningen rätt att vidta förstahandsåtgärder innan en förundersökning har hunnit inledas. Samma behörighet skall gälla även innan en förenklad brottsutredning har inletts.

## 8.20 Förslaget till lag om ändring i lagen (2001:85) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet

### 2 §

*I denna lag avses med*

*underrättelseverksamhet: verksamhet inom Tullverket som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökning eller förenklad brottsutredning enligt 23 kap. rättegångsbalken eller lagen (2000:1225) om straff för smuggling,*

*allvarlig brottslig verksamhet: verksamhet som innefattar brott för vilket är föreskrivet fängelse i två år eller däröver och som Tullverket enligt lag eller förordning har befogenhet att ingripa mot,*

*särskild undersökning: en undersökning i underrättelseverksamhet som innebär insamling, bearbetning och analys av uppgifter i syfte att ge underlag för beslut om förundersökning eller om särskilda åtgärder för att förebygga, förhindra eller upptäcka brott.*

*I övrigt har begrepp som används i denna lag den betydelse som anges i personuppgiftslagen (1998:204).*

### 20 §

*Om en förundersökning eller en förenklad brottsutredning mot en person har lagts ned på grund av bristande bevisning, får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast om*

- 1. den misstänkte enligt undersökningsledarens eller Tullverkets bedömning fortfarande är skäligen misstänkt för brottet och*
- 2. uppgifterna behövs för att utredningen skall kunna tas upp på nytt.*

### 21 §

*Om åtal mot en person har lagts ned eller om denne genom lagakraftvunnen dom har frikänts, får uppgifter om brottsmisstanken behandlas för annat ändamål än arkivering endast*

- 1. om förundersökningen eller den förenklade brottsutredningen tas upp på nytt eller*
- 2. för prövning av särskilt rättsmedel enligt 58 kap. rättegångsbalken.*

**22 §**

*Uppgifter som inte längre behövs för sitt ändamål skall gallras, om inte annat anges i andra-fjärde styckena. Detta gäller dock inte uppgifter i en förundersökning eller en förenklad brottsutredning.*

*Uppgifter i ett underrättsregister om en registrerad person skall gallras senast tre år efter det att registret senast tillfördes uppgifter om att personen skäligen kan misstänkas för att ha utövat eller kunna komma att utöva allvarlig brottslig verksamhet. Om en särskild undersökning av den registrerade personen har inletts, behöver uppgifterna dock inte gallras förrän undersökningen har avslutats.*

*Uppgifter som behandlas enligt 18 § skall gallras senast ett år efter det att beslutet om behandlingen av personuppgifter fattades. Om det är av särskild betydelse för att den särskilda undersökningen skall kunna avslutas, får uppgifterna dock behandlas under längre tid.*

*Uppgifterna i ett spaningsregister skall gallras senast när*

- 1. misstanke som antecknats inte längre finns mot den registrerade eller*
- 2. domstol har meddelat dom eller beslut som har vunnit laga kraft eller strafföreläggande har godkänts med anledning av misstanken och det inte finns någon misstanke mot den registrerade om annat brott som får föras in i registret.*

Tillägg har gjorts i lagen om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet. Tilläggen innebär bl.a. att uttrycket förenklad brottsutredning eller liknande uttryck har förts in i 2 och 20-22 §§ för att göra bestämmelserna tillämpliga även vid utredningar enligt 23 kap. 22 § RB.

## **8.21 Förslaget till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948)**

### **Förenklad brottsutredning**

**24 §**

*Vad som är föreskrivet om protokoll gäller även för kortfattade anteckningar vid förenklad brottsutredning. Utsaga av person som hörts under utredningen behöver inte återges på något annat sätt än som en av förhørsledaren lämnad redogörelse för utsagans väsentliga innehåll.*

*Redogörelsen bör vara granskad av den hörde, om det för brottet är föreskrivet annat straff än penningböter.*

*Om en förenklad brottsutredning har övergått i en förundersökning, skall de åtgärder som har vidtagits under utredningen godtas, även om de krav på dokumentation som föreskrivs vid förundersökning inte har iakttagits.*

*Under en förenklad brottsutredning skall den misstänkte erhålla skriftlig information om utredningsförfarandet. Det gäller dock inte i de fall där polisman utfärdar ett föreläggande av ordningsbot enligt bestämmelserna i 48 kap. rättegångsbalken.*

I 24 § FuK fanns tidigare regler för förundersökningsanteckningar enligt 23 kap. 21 § tredje stycket RB. Förslaget om förenklad brottsutredning innebär att det saknas skäl att behålla ordningen med sådana anteckningar. I stället skall paragrafen, liksom 25 § FuK, innehålla regler om förenklad brottsutredning. För att tydliggöra detta har en rubrik förts in närmast före 24 §.

*Första stycket* innehåller bestämmelser om de kortfattade anteckningar som enligt 23 kap. 22 d § RB får föras vid förenklad brottsutredning. Den föreslagna bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.5.3. Liksom tidigare var fallet för förundersökningsanteckningar och de anteckningar som skulle föras under en utredning enligt 23 kap. 22 § RB skall reglerna om förundersökningsprotokoll gälla även vid förenklade brottsutredningar. Det är tillräckligt att utsagan återges genom en av förhørsledaren lämnad redogörelse för utsagans väsentliga innehåll. Till skillnad mot vad som tidigare gällde bör dock den redogörelsen granskas av den hörde, om det för brottet är föreskrivet annat straff än penningböter.

*Andra stycket* innehåller en övergångsregel för det fall en förenklad brottsutredning övergår i en formell förundersökning. I sådana fall måste den dokumentation som har skett på ett förenklat sätt godtas, även om de dokumentationskrav som gäller under förundersökning inte har iakttagits. Frågan tas upp i avsnitt 4.4.3.

*Tredje stycket* behandlar frågan om information till den misstänkte under den förenklade brottsutredningen om utredningsförfarandet som sådant. Frågorna tas upp i avsnitt 4.5.4. Den misstänkte och hans försvarare skall inte underrättas om den verkställda brottsutredningen i det förenklade förfarandet (jfr 23 kap. 22 c § RB). För att minimera risken för att en enskild av det skälet skall drabbas av nackdelar vid förenklad brottsutredning skall den misstänkte erhålla skriftlig information om förfarandet, förutom i de fall där föreläggande av ordningsbot utfärdas. Informationen



kommer i många fall att ges i form av en standardblankett, där polismannen även kan fylla i den aktuella brottsmisstanken.

Om en förundersökning övergår i en förenklad brottsutredning bör information av det slag som nu har berörts lämnas i anslutning till övergången.

## 25 §

*Vad som är föreskrivet om förundersökning i denna kungörelse gäller även vid förenklad brottsutredning. Ett beslut om övergång enligt 23 kap. 22 e § rättegångsbalken skall dokumenteras enligt 1 a § första stycket.*

*Närmare föreskrifter om förenklad brottsutredning meddelas av Rikspolisstyrelsen efter samråd med Riksåklagaren.*

*Första stycket hänvisar till reglerna om förundersökning i FuK i den omfattning de kan tillämpas under en förenklad brottsutredning. Många av de bestämmelserna har tillämpats även vid 23 kap. 22 § RB enligt den gamla ordningen. Det har då skett analogt. För att göra regleringen mer tydlig anges ordningen numera uttryckligen i 25 § FuK. Ett beslut att låta en förenklad brottsutredning övergå i en förundersökning eller en förundersökning i en förenklad brottsutredning skall dokumenteras enligt 1 a § första stycket FuK på samma sätt som inledandet av en förundersökning eller en förenklad brottsutredning.*

*Andra stycket innebär att RPS efter samråd med RÅ får utfärda föreskrifter om förenklad brottsutredning. Den ordningen motsvarar vad som tidigare gällde.*

## 8.22 Förslaget till förordning om ändring i kungörelsen (1969:590) om ersättning vid förundersökning i brottmål

### 1 §

*Den som hörs under förundersökning i brottmål, förenklad brottsutredning eller enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken kan erhålla ersättning av allmänna medel enligt förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m.*

**3 §**

*Beslut över begäran om ersättning meddelas av polismyndigheten. Om förundersökningen eller den förenklade brottsutredningen ledes av åklagaren, får även han meddela sådant beslut.*

*Talan mot beslut som avses i första stycket föres hos länsstyrelsen genom besvär inom två veckor från den dag då den hörde fick del av beslutet.*

*Mot länsstyrelsens beslut får talan ej föras.*

Tillägg har gjorts i 1 och 3 §§ kungörelsen om ersättning vid förundersökning i brottmål. Tilläggen innebär att det för den hörde blir möjligt att erhålla ersättning även i de fall utredningen har skett i form av förenklad brottsutredning.

**8.23 Förslaget till förordning om ändring i förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m.****6 §**

*Resersättning, traktamente och ersättning för tidsspillan får tillerkännas*

*1. vittne,*

*2. sådan sakkunnig vid allmän domstol som inte har utsetts av rätten,*

*3. målsägande som skall höras i brottmål i anledning av åklagarens talan,*

*4. vårdnadshavare eller annan som skall höras enligt 26 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och vårdnadshavare som skall höras enligt 21 kap. 1 § rättegångsbalken,*

*5. den som förordnats till särskild personutredare enligt 3 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. och som skall höras vid allmän domstol,*

*6. förtroendeman enligt 4 § lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m. som skall höras vid allmän domstol,*

*7. den som skall höras under förundersökning i brottmål, förenklad brottsutredning eller enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken,*

*8. den som, utan att vara part, skall höras enligt utlänningslagen (1989:529) eller lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll,*

*9. den som, utan att vara part, skall höras enligt lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m.,*

10. den som skall höras enligt 13 § lagen (1976:839) om Statens va-nämnd,
11. den som, utan att vara part, skall höras enligt lagen (1973:188) om arrende- och hyresnämnder,
12. den som medverkar vid en utredning enligt 6 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde, 17 § rättshjälpslagen (1996:1619) eller 4 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde,
13. den som, utan att vara sökande, på kallelse av inskrivningsmyn-dighet har inställt sig för att höras vid lagfartssammanträde eller sam-manträde enligt 19 kap. 10 § jordabalken,
14. den som, utan att vara sökande, på kallelse av sjöfartsregistret har inställt sig för att höras vid sammanträde enligt 2 kap. 21 § sjölagen (1994:1009),
15. den som, utan att vara part, skall höras under utredning som avses i 9 § andra stycket lagen (1976:206) om felparkeringsavgift,
16. den som, utan att vara part, skall höras inför Jämställdhetsnämnden enligt jämställdhetslagen (1991:433),
17. tredje man som skall höras inför kronofogdemyndigheten enligt 2 kap. 11 § utsökningbalken.

*Ersättning till vittne lämnas även i fall som avses i 36 kap. 8 § rättegångsbalken.*

Ett tillägg har gjorts i 6 § första stycket 7 förordningen om ersätt-ning av allmänna medel till vittnen, m.m. Vid sidan om bl.a. förun-dersökning har uttrycket förenklad brottsutredning förts in. Detta har skett för att det även i de fall där brottsutredningen sker enligt 23 kap. 22 § RB kan finnas skäl att tillerkänna den som har hörts reseersättning, traktamente och ersättning för tidsspillan.

## 8.24 Förslaget till förordning om ändring i åklagarförordningen (1996:205)

### 16 §

*Endast överåklagare, biträdande överåklagare, statsåklagare, chefs-åklagare och biträdande chefsåklagare får*

1. besluta om åtalsunderlåtelse enligt 20 kap. 7 § andra stycket rätte-gångsbalken och om återkallelse av sådan åtalsunderlåtelse,
2. besluta att inte inleda eller att lägga ned en förundersökning eller en förenklad brottsutredning i sådana fall som avses i 23 kap. 4 a § första stycket 1 rättegångsbalken, och

### 3. utföra åklagarens uppgifter i fråga om bevistalan.

Ett tillägg har gjorts i 16 § 2 åklagarförordningen. Tillägget innebär att beslut att inte inleda eller att lägga ned en förenklad brottsutredning i särskilt fall endast får fattas av vissa angivna befattningshavare. Ordningen överensstämmer på det sättet med vad som gäller vid beslut rörande förundersökning.

## 8.25 Förslaget till förordning om ändring i förordningen (1996:730) med instruktion för Registernämnden

### 1 §

*Registernämnden har till uppgift att i ärenden om registerkontroll enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627) pröva frågor om utlämnande av*

- 1. uppgifter från register som omfattas av lagen (1998:620) om belastningsregister,*

- 2. uppgifter från register som omfattas av lagen (1998:621) om misstankeregister,*

- 3. uppgifter från register som omfattas av polisdatalagen (1998:622), eller*

- 4. övriga uppgifter som Rikspolisstyrelsen eller Säkerhetspolisen behandlar enligt polisdatalagen om de inte ingår i en förundersökning, förenklad brottsutredning eller särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet.*

*Nämnden skall pröva frågor om utlämnande av uppgifter även i sådana fall som avses i 10 § förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m.*

*Nämnden skall vidare granska Säkerhetspolisens behandling av uppgifter enligt polisdatalagen (1998:622), särskilt med avseende på 5 § polisdatalagen.*

Ett tillägg har gjorts i 1 § 4 förordningen med instruktion för Registernämnden. Tillägget innebär att det i Registernämndens uppgifter i ärenden om registerkontroll inte ingår att lämna ut vissa uppgifter som ingår i en förenklad brottsutredning. Ordningen överensstämmer på det sättet med vad som gäller för uppgifter i en förundersökning.

## 8.26 Förslaget till förordning om ändring i körkortsförordningen (1998:980)

### 7 kap. 8 §

*En domstol skall omedelbart sända en kopia av domen eller beslutet till länsstyrelsen i de fall som avses i 4 §.*

*Har någon åtalats för ett brott som avses i 4 § och har beslut meddelats om återkallelse tills vidare eller omhändertagande, skall tingsrätten, om åtalet läggs ned eller rätten frikänner den tilltalade, omedelbart underrätta länsstyrelsen om det. Har det efter återkallelse eller omhändertagande beslutats att förundersökning eller förenklad brottsutredning skall läggas ned eller att åtal inte skall väckas, skall den som meddelat beslutet omedelbart underrätta länsstyrelsen om det.*

*Kopior och underrättelser enligt första och andra styckena skall sändas till länsstyrelsen. Underrättelserna skall innehålla uppgift om personnummer eller samordningsnummer.*

Ett tillägg har gjorts i 7 kap. 8 § körkortsförordningen. Tillägget finns i andra stycket och innebär att länsstyrelsen skall underrättas om att en förenklad brottsutredning har lagts ned efter det att återkallelse eller omhändertagande har beslutats. På så sätt överensstämmer ordningen med vad som gäller vid förundersökning.

## 8.27 Förslaget till förordning om ändring i polisförordningen (1998:1558)

### 5 kap. 6 §

*Ett ärende skall överlämnas till åklagare för prövning om förundersökning eller förenklad brottsutredning skall inledas eller inte, om det genom en anmälan eller på något annat sätt har uppstått fråga om att en anställd inom polisen har gjort sig skyldig till något brott som inte har samband med arbetet. Ärendet behöver inte överlämnas, om polismyndigheten beslutar att inleda förundersökning eller förenklad brottsutredning.*

*Beslut att lägga ned en sådan förundersökning eller förenklad brottsutredning skall fattas av åklagare.*

Tillägg har gjorts i 5 kap. 6 § polisförordningen. Tilläggen innebär att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in för att göra bestämmelsen tillämplig även på utredningar enligt 23 kap. 22 § RB.

## 8.28 Förslaget till förordning om ändring i polisdataförordningen (1999:81)

### 2 §

*Automatiserad behandling av personuppgifter som ger upplysning om att en person är dömd eller misstänkt för brott skall anmälas för förhandskontroll till Datainspektionen tre veckor i förväg.*

*Första stycket gäller inte om behandlingen utförs*

- 1. i en polismyndighets diarium över inkomna ärenden,*
- 2. till följd av en polismyndighets skyldighet enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen att lämna ut en allmän handling,*
- 3. till följd av bestämmelserna i arkivlagen (1990:782) eller arkivförordningen (1991:446),*
- 4. enligt förordningen (1970:517) om rättsväsendets informationssystem,*
- 5. enligt de särskilda föreskrifterna om register i 17-36 §§ polisdata-lagen (1998:622),*
- 6. i en förundersökning, förenklad brottsutredning eller i en särskild undersökning i kriminalunderrättelseverksamhet,*
- 7. i ett ärende som rör en enskild person hos en polismyndighet,*
- 8. hos Säkerhetspolisen, eller*
- 9. i löpande text och endast avser enstaka personuppgifter.*

Tillägg har gjorts i polisdataförordningen. Tillägget innebär att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in i 2 § andra stycket 6 för att den bestämmelsen även skall omfatta förenklad brottsutredning.

## 8.29 Förslaget till förordning om ändring i förordningen (1999:105) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar

### 2 §

*Automatiserad behandling av personuppgifter som ger upplysning om att en person är dömd eller misstänkt för brott skall anmälas för förhandskontroll till Datainspektionen tre veckor innan behandlingen påbörjas.*

*Första stycket gäller inte om behandlingen utförs*

- 1. i en skattemyndighets diarium över inkomna ärenden,*
- 2. till följd av en skattemyndighets skyldighet enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen att lämna ut en allmän handling,*
- 3. till följd av bestämmelserna i arkivlagen (1990:782) eller arkivförordningen (1991:446),*
- 4. i en förundersökning eller en förenklad brottsutredning, i en särskild undersökning i underrättelseverksamhet eller i underrättelseregister,*
- 5. för hantering av ärenden i samband med förundersökning och förenklad brottsutredning,*
- 6. i ett ärende som rör en enskild person hos en skattemyndighet eller*
- 7. i löpande text och endast avser enstaka personuppgifter.*

Tillägg har gjorts i förordningen om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar. Tillägget innebär att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in i 2 § andra stycket 4 för att den bestämmelsen även skall omfatta förenklad brottsutredning. Det uttrycket finns sedan tidigare i 2 § andra stycket 5.

## 8.30 Förslaget till förordning om ändring i förordningen (2000:388) om internationellt polisiärt samarbete

### 1 §

*Rikspolisstyrelsen, en polismyndighet eller Kustbevakningen skall samråda med den berörda polismyndigheten eller åklagaren innan den fattar beslut om samtycke till gränsöverskridande övervakning in i Sverige om det pågår en förundersökning eller en förenklad brottsut-*

*redning i Sverige avseende den person som är föremål för övervakningen.*

*Rikspolisstyrelsen, en polismyndighet eller Kustbevakningen skall vidare samråda med Försvarmakten innan den beslutar om samtycke till gränsöverskridande övervakning enligt 4 § första stycket eller gränsöverskridande förföljande enligt 5 § första stycket lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete om de utländska tjänstemännen använder statsfartyg eller statsluftfartyg.*

*När Rikspolisstyrelsen eller en polismyndighet tar emot en anmälan om gränsöverskridande övervakning enligt 4 § andra stycket eller en begäran om gränsöverskridande förföljande enligt 5 § andra stycket samma lag, skall myndigheten genast underrätta Försvarmakten om de utländska tjänstemännen använder statsfartyg eller statsluftfartyg.*

I 1 § första stycket förordningen om internationellt polisiärt samarbete har uttrycket förenklad brottsutredning lagts till för att göra paragrafen tillämplig även på situationer då det pågår en utredning enligt 23 kap. 22 § RB.

### **8.31 Förslaget till förordning om ändring i förordningen (2000:1222) om internationellt tullsamarbete**

#### **4 §**

*Pågår en förundersökning eller en förenklad brottsutredning i Sverige avseende en person som är föremål för gränsöverskridande övervakning eller gränsöverskridande förföljande enligt 3 kap. 1 respektive 2 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete, skall Tullverket eller annan behörig svensk myndighet samråda med undersökningsledaren eller polismyndigheten innan beslut fattas om samtycke till övervakning eller förföljande in i Sverige.*

*Tullverket eller annan behörig svensk myndighet skall vidare samråda med Försvarmakten innan beslut fattas om samtycke till gränsöverskridande övervakning eller gränsöverskridande förföljande enligt 3 kap. 1 respektive 2 § lagen om internationellt tullsamarbete, om de utländska tjänstemännen använder statsfartyg eller statsluftfartyg.*

*När Tullverket eller annan behörig myndighet tar emot en anmälan om gränsöverskridande övervakning eller begäran om gränsöverskridande förföljande enligt 3 kap. 1 § andra stycket respektive 2 § andra stycket lagen om internationellt tullsamarbete, skall myndigheten ge-*



*nast underrätta Försvarmakten, om de utländska tjänstemännen använder statsfartyg eller statsluftfartyg.*

I 4 § första stycket förordningen om internationellt tullsamarbete har bl.a. uttrycket förenklad brottsutredning lagts till för att göra paragrafen tillämplig även på situationer då det pågår en utredning enligt 23 kap. 22 § RB.

### **8.32 Förslaget till förordning om ändring i förordningen (2001:88) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet**

#### **2 §**

*Automatiserad behandling av personuppgifter som ger upplysning om att en person är dömd eller misstänkt för brott skall anmälas för förhandskontroll till Datainspektionen tre veckor innan behandlingen skall utföras.*

*Första stycket gäller inte om behandlingen utförs*

- 1. i Tullverkets diarium över inkomna ärenden,*
- 2. till följd av Tullverkets skyldighet enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen att lämna ut en allmän handling,*
- 3. till följd av bestämmelserna i arkivlagen (1990:728) eller arkivförordningen (1970:446),*
- 4. i spaningsregistret, i en förundersökning eller en förenklad brottsutredning, i en särskild undersökning i underrättelseverksamhet eller i underrättelseregister,*
- 5. för hantering av ärenden i samband med förundersökning och annan brottsutredning,*
- 6. i ett ärende som rör en enskild person hos Tullverket,*
- 7. i löpande text och endast avser enstaka personuppgifter.*

Tillägg har gjorts i förordningen om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet. Tillägget innebär att uttrycket förenklad brottsutredning har förts in i 2 § andra stycket 4 för att den bestämmelsen även skall omfatta utredningar enligt 23 kap. 22 § RB.

# Bilaga 1, Dir 2000:90

## **Sammanfattning av uppdraget**

En beredning tillkallas med uppgift att verka för rättsväsendets utveckling. En huvuduppgift för beredningen blir att undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet öka effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete. När det gäller lagföringen av brott skall beredningen särskilt undersöka möjligheterna att förkorta den genomsnittliga genomströmningstiden från brottsanmälan till dom och straffverkställighet. Beredningen skall också särskilt överväga på vilket sätt brottsutredningsverksamheten kan förbättras. Beredningen skall vidare uppmärksamma frågor om myndigheters lokalisering. I beredningens uppgift skall även ingå att överväga frågor om utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet inom rättsväsendet. Beredningens överväganden bör kunna leda till förslag som kan komma att innefatta allt från författningsändringar till ändringar av såväl administrativ som organisatorisk karaktär.

Beredningens arbete skall ske i nära samverkan med berörda myndigheter inom rättsväsendet och därvid ta hänsyn till det utvecklingsarbete som pågår. Detta utgör en fortsättning på och ett komplement till det arbete som redan inletts mellan företrädare för myndigheterna inom rättsväsendet och Regeringskansliet.

Delbetänkanden skall presenteras av beredningen efter hand som olika frågor behandlas.

Beredningen skall senast före utgången av år 2003 redovisa det vid detta tillfälle aktuella läget inom rättsväsendet för de frågor som ankommer på beredningen samt en plan för det fortsatta arbetet.

## Bakgrund

Målet för rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet (prop. 2000/2001:1, utgiftsområde 4, avsnitt 4.3.1, bet. 2000/01:JuU1). Här ligger bl.a. krav på att brott skall klaras upp samt leda till lagföring så snabbt och effektivt som möjligt utan att rättssäkerhetskraven åsidosätts. I syfte att uppnå detta har ett omfattande utvecklingsarbete bedrivits inom rättsväsendet under senare år. Sverige har vid en internationell jämförelse kommit långt i arbetet med att skapa ett rättsväsende som svarar mot högt ställda krav på snabbhet, effektivitet och rättssäkerhet. Samarbetet mellan rättsväsendets olika myndigheter utvecklas positivt. Samverkan är etablerad i många olika former och på flera nivåer.

Denna positiva utveckling till trots har ibland frågor av t.ex. administrativ, organisatorisk och författningsmässig karaktär betraktats utan tillräcklig samordning. Processer som hänför sig till gränssnitten mellan myndigheterna förtjänar således att ägnas ytterligare uppmärksamhet. En utvecklad och djupgående myndighetssamverkan som ett sätt att uppnå bl.a. en ökad snabbhet och effektivitet bör ha förutsättningar att få större genomslag. Samverkan skall ske med respekt för den grundläggande rollfördelningen mellan rättsväsendets myndigheter. Denna rollfördelning utgör ytterst en garanti för den demokratiska rättsstaten. I detta sammanhang måste främst domstolarnas och domarnas oberoende och särskilda roll framhållas.

En utgångspunkt bör kunna vara att en ökad samverkan myndigheter emellan samt en helhetssyn på rättsväsendet och ett flödesorienterat tänkesätt kan bidra till ökad effektivitet, snabbhet och rättssäkerhet. Det bör också bidra till att allmänheten uppfattar myndigheterna som mera tillgängliga och att stärka uppfattningen om en bra information och ett positivt bemötande.

## Behov av en reformering

### *Allmänna utgångspunkter*

Det fortsatta reformarbetet bör liksom hittills utgå från ett medborgarperspektiv och en helhetssyn på verksamheten inom rättsväsendet (jfr prop. 2000/2001:1, utgiftsområde 4, avsnitt 4.4.1). Medborgarperspektivet innebär att det alltid är nyttan för den enskilde medborgaren av tillänkta förändringar och reformer som

skall stå i fokus. Helhetssynen innebär bl.a. att konsekvenserna för samtliga myndigheter av tilltänkta reformer och förändringar måste beaktas. Hinder av administrativ, organisatorisk och författningmässig art som motverkar en snabb, effektiv och rättssäker hantering inom rättsväsendet bör identifieras och – i den mån det är möjligt och önskvärt – undanröjas. En långtgående myndighets-samverkan – med fortsatt bibehållen respekt för den grundläggande rollfördelningen – skall eftersträvas. Rättskedjeperspektivet, där samverkan och sambanden mellan myndigheterna poängteras, tillsammans med medborgarperspektivet skall således utgöra ledstjärnor i arbetet.

När det gäller innebörden av uttrycket rättsväsendet skall framhållas att i detta sammanhang avses – om inte annat uttryckligen anges – myndigheter som omfattas av politikområdet rättsväsendet.

I det följande redovisas ett antal områden där det bör finnas utrymme för förändringar av olika slag. För närvarande intar därvid frågor om minskade genomströmningstider i brottmål, den brottsutredande verksamheten, myndigheters lokalisering, utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet en central plats. I ett senare skede kan det också bli aktuellt att mera direkt inrikta sig mot andra frågor, t.ex. sådana som rör tvistemål och förvaltningsmål. Regeringen återkommer i så fall till dessa frågor. Här skall framhållas att det arbete med att utveckla och reformera rättsväsendet som nu och i framtiden bedrivs av rättsväsendets myndigheter och av regering och riksdag inte får hämmas av den tillkallade beredningens uppdrag. Det är tvärtom viktigt att detta reformarbete fortsätter med oförminskad kraft. Ett exempel på vad som pågår inom detta område är reformeringen av tingsrättsorganisationen.

De frågor som behandlas i det följande hör nära samman med och går delvis in i varandra. Så torde t.ex. en väl fungerande brottsutredningsverksamhet vara en förutsättning för ett snabbare flöde genom brottmålskedjan. Myndigheters lokalisering bör även ha betydelse för en effektiv och snabb hantering etc.

### *Minskade genomströmningstider i brottmål*

En huvuduppgift i ett framtida reformarbete är att se över rättsväsendets hantering av brottmål för att undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet förkorta de totala genomströmningstiderna.

Det kan här vara relevant att återge viss statistik som rör genomströmningstider i brottmål.

Antalet till polisen inkomna ärenden utgjorde ca 1 160 000 år 1997, 1 170 000 år 1998 och 1 164 000 år 1999. De balanserade ärendena minskade med drygt 23 000 ärenden eller med 12 procent mellan 1997 och 1998 samt med 2 procent mellan 1998 och 1999 (se prop. 2000/2001:1, utgiftsområde 4, avsnitt 4.6.1 samt prop. 1999/2000:1, utgiftsområde 4, avsnitt 4.3.4). Trots de minskade balanserna ökade andelen balanserade ärenden som var äldre än tolv månader från 22 procent vid utgången av år 1997 till 24 procent vid utgången av år 1998. Vid utgången av år 1999 hade denna andel dock minskat till 19 procent. Genomströmningstiderna blev under perioden 1997–1999 längre inom nästan samtliga områden. Inom närpolisen har dock den genomsnittliga handläggningstiden inte ökat nämnvärt. Vid utgången av år 1999 var den 67 dagar. Antalet ärenden som redovisats till åklagare minskade från 192 482 ärenden år 1997 till 185 430 ärenden år 1998. År 1999 minskade antalet ytterligare till 168 228 ärenden.

Ur polisens årsredovisning för 1999 framgår att den genomsnittliga genomströmningstiden nu är för t.ex. våldsbrottsärenden 143 dagar, narkotikabrottsärenden 81 dagar och tillgrepps- och skadegörelsebrott 24 dagar.

Det finns naturligtvis flera förklaringar till de ökande genomströmningstiderna. Så förlänger, statistiskt sett, t.ex. avarbetningar av balanser av äldre mål den genomsnittliga genomströmningstiden för nya mål/ärenden.

Runt om i landet pågår nu en rad försöksprojekt som syftar till att, inom ramen för gällande regelverk, förkorta de totala genomströmningstiderna från brottsanmälan till dom. De första projekten startade för ca ett och ett halvt år sedan i Handen och i Jönköping. Ett av flera medel som man i projekten har använt för att minska genomströmningstiderna har varit att öka parallelliteten i handläggningen. Det innebär att nästa led i kedjan påbörjar handläggningen innan det tidigare ledet är helt klart med sin del. Man har också – i detaljerna – sett över rollfördelningen mellan framför allt polis och åklagare men även mellan åklagare och tingsrätt. En positiv effekt – vid sidan av minskade genomströmningstider – av det utökade samarbetet på dessa orter uppges för t.ex. domstolarnas del ha varit att antalet inställda huvudförhandlingar har minskat.

Det finns inte några givna svar på frågan hur brottmålsprocessen kan effektiviseras och förbättras. En författningsöversyn i syfte att skapa ett permanent snabbt förfarande i brottmål bör dock kunna

övervägas. För att nämna några exempel skulle det inom ramen för en sådan översyn kunna vara aktuellt att t.ex. se över rollfördelningen inom brottnålskedjan men också att överväga att införa särskilda tidsfrister för olika led i brottnålsprocessen. Frågan om tidsfrister är emellertid komplicerad, bl.a. eftersom detta skulle komma att innebära en ytterligare prioritering av vissa brottnåls vid sidan av de prioriteringar som redan finns. Samtidigt måste också beaktas att ett snabbförfarande inte får leda till sämre rättssäkerhet för den som är berörd av brottsutredningen.

Det kan också finnas anledning att överväga vilken omfattning som brottsutredningarna måste ha i olika situationer. Det är möjligt att förenklingar kan genomföras i detta avseende som i kombination med andra åtgärder kan leda till en snabbare genomströmning. Även frågor om dokumentationskraven under en förundersökning kan vara aktuella att överväga i detta sammanhang.

Det finns naturligtvis även andra åtgärder än en författningsöversyn som kan vara aktuella. Det kan t.ex. gälla allt från att se över administrativa rutiner till frågan om harmonisering av organisationer.

En särskild fråga när det gäller att förkorta genomströmningstiderna är möjligheterna att utnyttja modern teknik. Den moderna tekniken bör i långt större utsträckning än i dag kunna bidra till att stödja brottnålsprocessen och därigenom också medverka till att förkorta genomströmningstiderna i rättsväsendet. Inom detta område bör det således finnas utrymme för förändringar av olika slag.

#### *Den brottsutredande verksamheten m.m.*

Hantering av brottnåls intar en central plats inom rättsväsendet. I brottnålskedjan intar brottsutredningarna hos polisen en särställning. Frågan om hur denna utredningsverksamhet skall kunna ytterligare förbättras bör också hamna i fokus i det fortsatta reformarbetet.

Brottsutredningar bedrivs i dag inom polisen på olika nivåer, nämligen hos närpolisen samt vid kriminal- och länskriminalavdelningar. Viss brottsutredande verksamhet bedrivs centralt vid Rikspolisstyrelsen hos Rikskriminalpolisen och Säkerhetspolisen. Även i den lokala polisens utryckningsverksamhet bedrivs brottsutredning i form av s.k. förstahandsåtgärder.

För närvarande arbetar cirka 30 procent av landets 16 200 poliser med brottsutredningar. Av dessa beräknas ca 1 200 vara närpoli-

ser medan 3 700 arbetar vid kriminal- och länskriminalavdelningarna (Polisväsendets budgetunderlag för åren 2001–2003, avsnitt 7.3).

En stor del av landets brottsutredningar avseende ekonomisk brottslighet bedrivs av poliser som är inkommenderade att tjänstgöra vid Ekobrottsmyndigheten. Ekobrottsmyndigheten – som är en åklagarmyndighet – inrättades den 1 januari 1998. Inrättandet av Ekobrottsmyndigheten har inneburit att två av länkarna i den s.k. brottmålskedjan i viktiga avseenden har kommit närmare varandra med betydande effektivitetsvinster som följd. Vid myndigheten arbetar åklagare, poliser och även andra specialister i nära samverkan med varandra. Under år 1999 tjänstgjorde i genomsnitt 387 personer vid Ekobrottsmyndigheten. Av dessa var 194 anställda vid myndigheten. Övriga 193 var poliser.

Även vid skattemyndigheterna bedrivs idag brottsutredande verksamhet. Denna verksamhet utförs vid skattebrottsenheterna, som inrättades under år 1998. Enheterna har bedrivit operativ verksamhet med inriktning på skatte- och bokföringsbrott sedan våren 1999. Under år 2000 tjänstgjorde ca 100 personer vid skattebrottsenheterna och en ytterligare utbyggnad planeras. Enheterna har inneburit ett resurstillskott för utredning av ekonomisk brottslighet.

Tullverket har ansvaret för utredning av alla smugglingsbrott. Brottsutredningarna verkställs av särskilda tullkriminalenheter inom verket. Enheterna är organisatoriskt åtskilda från den fiskala verksamheten. Personalen vid tullkriminalenheterna är tulltjänstemän som har fått kompletterande utbildning för handläggning av brottsutredningar. Under år 2000 tjänstgjorde ca 94 personer vid enheterna.

Uppklaringsprocenten för samtliga brott år 1998 var 27 procent. Samma år uppgick uppklaringsprocenten för brott mot brottsbalken till 20 procent. Andelen uppklarade brott har minskat successivt, främst sedan början av 1980-talet. Det har dock skett en tydlig förbättring under de senaste två åren (uppgifterna är hämtade ur Brottsförebyggande rådets kriminalstatistik och Brottsförebyggande rådets tidskrift, APROPÅ nr 2/2000 s. 30 f).

Det totala antalet ärenden som redovisades från polisen till åklagare minskade med 9 procent mellan åren 1998 och 1999. Betydande minskningar i denna del gällde för tillgrepps- och skadegörelsebrott, våldsbrott, övriga brott och ekobrott (uppgifterna är hämtade ur Polisens årsredovisning för 1999). Endast 14 procent av polisens ärenden överlämnas nu till åklagare mot 26 procent vid mitten av 1990-talet. Drygt en miljon ärenden lades ned eller skrevs av un-

der år 1998 på grund av att spaningsuppslag saknades eller spaningarna inte gett något resultat (uppgifterna är hämtade ur den s.k. SAMRED-rapporten 991011 från Justitiedepartementet).

Under senare tid har det, från olika håll, framförts vissa synpunkter när det gäller den brottsutredande verksamheten.

Riksåklagaren har konstaterat att möjligheten att klara upp ett brott väsentligt har minskat under hela 1990-talet. Riksåklagaren framhåller att det inom hela åklagarorganisationen finns en oro för att polisens resurser för den brottsutredande verksamheten inte tillgodoser de krav som måste ställas på en av de kanske viktigaste funktionerna i ett rättssamhälle, nämligen att de brott som har begåtts skall klaras upp och leda till lagföring. Det gäller en oro för såväl kvalitet som kvantitet. Riksåklagaren har från åklagarväsendet inhämtat att kvalitén på polisutredningarna ofta inte uppnår en godtagbar nivå och att det i mycket stor utsträckning krävs kompletteringar av utredningarna såväl vad gäller rena formella krav som mer materiellt inriktade uppgifter. Riksåklagaren uppger också att många åklagare upplever att de får "kämpa om utredningsmän" och att det blir allt svårare att driva utredningar med de krav som nu gäller i fråga om förbättrad lagföring och kortare handläggningstider (uppgifterna är hämtade ur Riksåklagarens budgetunderlag för år 2001).

Granskningskommissionen i anledning av brottsutredningen efter mordet på Olof Palme har i sitt betänkande pekat på brister och oklarheter i brottsutredningssystemet (SOU 1999:88). I betänkandet behandlas således frågor om bl.a. ansvars- eller rollfördelningen mellan polis och åklagare samt förundersökningsledarskapets innebörd.

När det gäller frågan hur utredningsverksamheten hos polisen bör vara organiserad har riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen uttalat att regeringen bör se över denna fråga och vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma en specialisering av utredningsverksamheten inom närpolisen (bet. 1999/2000:JuU11, rskr. 1999/2000:211).

Rikspolisstyrelsen har uppgett att den brottsutredande verksamheten, till följd av resursläget, inte är helt tillfredsställande (Polisväsendets budgetunderlag för åren 2001–2003, avsnitt 6.4). Rikspolisstyrelsen har dock framhållit att en av orsakerna till att antalet ärenden som redovisats till åklagare har minskat är de nya reglerna om ledningen av förundersökningen i brottmål, det s.k. fördelningscirkuläret. Dessa har inneburit att polisen har fått större möjligheter att på egen hand slutföra handläggningen av vissa ärenden.



Även förändringar i antalet till polisen inkomna ärenden har lyfts fram när det gäller antalet ärenden som redovisas till åklagare (uppgifterna är hämtade ur Polisens årsredovisning för år 1999).

Det pågår arbete inom såväl polis- som åklagarväsendena för att förbättra den brottsutredande verksamheten. Samtidigt finns det skäl att i det fortsatta utvecklingsarbetet fokusera än mer på denna verksamhet. Det finns naturligtvis inget enkelt svar på frågan hur det går att uppnå en bättre fungerande sådan verksamhet. Ett brett angreppssätt bör därför anläggas där såväl ny lagstiftning som administrativa och organisatoriska förändringar övervägs. Även frågor om rollfördelning, utveckling av arbetsmetoder, möjlighet att utnyttja modern teknik, utbildning och kompetensutveckling samt rekrytering bör kunna övervägas i detta sammanhang. Samarbete och samverkan inom rättsväsendet bör utgöra ledstjärnor i arbetet.

Vad gäller rättsväsendets och särskilt polisens arbetsmetoder finns det anledning att överväga om det behövs författningsändringar som kan förbättra möjligheterna att förhindra, avslöja, utreda eller lagföra brott. Inte minst gäller det brott av organiserad eller annan allvarlig karaktär. I det sammanhanget kan det t.ex. finnas anledning att överväga frågor om tvångsmedel.

#### *Utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet*

Vid sidan av de reformer som rör redovisade områden kan sägas ligga frågor om utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet inom rättsväsendet. När det gäller den framtida utvecklingen bör dock på nytt framhållas att frågorna hör ihop på ett eller annat sätt. Frågor som rör utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet bör således kunna vara aktuella även vid överväganden som gäller t.ex. minskade genomströmningstider i brottmål och den brottsutredande verksamheten.

Brottsutvecklingen har inneburit att det ställs allt större krav när det gäller kompetens, skicklighet och effektivitet. Rättsväsendets myndigheter utvecklar också fortlöpande sin verksamhet för att kunna möta dessa krav. Här redovisas i korthet vad som pågår på detta område inom polis-, åklagar- och domstolsväsendena.

Polisutbildningen har genomgått stora förändringar under de senaste åren. Den nya grundutbildningen startade i januari 1998 vid Polishögskolan i Solna. Ett nytt antagningssystem tillämpas och utbildningen bygger på en ny metodik. Umeå universitet har fått ansvaret att vid sidan av Polishögskolan bedriva grundutbildning för poliser. Inom Rikspolisstyrelsen övervägs nu om utbildningen

också skall förläggas till ytterligare någon eller några orter i de södra delarna av landet.

Polismyndigheterna har utarbetat chefsförsörjningsprogram och planer för kompetensförsörjning. Flera myndigheter har ett samarbete i dessa frågor med universitet och högskolor. Ledarskapscentrum vid Polishögskolan har tillkommit för att stödja polismyndigheterna i deras arbete med chefsförsörjning och chefsutveckling. Polishögskolan erbjuder vidareutbildning till samtliga polismyndigheter och flera av utbildningarna är öppna för civilanställd personal och deltagare från övriga rättsväsendet.

Även åklagarväsendet utvecklar fortlöpande sin verksamhet för att kunna möta de krav som ställs på en modern organisation inom rättsväsendet. Inom åklagarväsendet genomförs därför betydande utbildningsåtgärder för åklagarna. Det finns numera ett stort antal åklagare med specialistkompetens på de kriminalpolitiskt prioriterade områdena. Under år 2000 har alla specialiståklagare påbörjat en 3-årig högre åklagarutbildning som bl.a. tar sikte på olika brottstyper, t.ex. gränsöverskridande grov brottslighet, grova vålds- och narkotikabrott samt grova sexualbrott mot barn. Dessutom får samtliga åklagare som genomgått grundkursen för åklagare fortlöpande vidareutbildning varje år. Under 1999 ökade antalet utbildningsdagar från 4 till 17. Utvecklingen inom åklagarväsendet har fört med sig att det numera finns goda möjligheter till individuell utveckling och verksamhetsanpassad kompetens för åklagarna.

Inom domstolsväsendet genomförs nu utbildningsåtgärder i enlighet med en av Domstolsverket tillsammans med domstolarna utarbetad plan för domstolsanställda. Genom denna nya utbildningsplan kommer antalet kurser att utökas för samtliga personal-kategorier. Utbildningsinsatser för icke ordinarie domare kommer sannolikt att utökas ytterligare till följd av det uppdrag som regeringen lämnade till Domstolsverket i regleringsbrevet för år 2000 avseende utformningen av domarutbildningen. Ordinarie domare kommer under de första anställningsåren att kallas till sammanlagt fem veckors obligatorisk utbildning. Samtliga domare kommer fortsättningsvis att kallas till en veckas återkommande utbildning vart tredje år. I övrigt erbjuds ett omfattande utbud av fördjupningskurser och specialkurser i olika ämnen. Samarbetet med universitet och högskolor kommer att utökas. Enligt utbildningsplanen kommer även övrig personal att kallas till baskurser, grundkurser, påbyggnadskurser och återkommande utbildning.

När det gäller domarutbildningen har regeringen fattat beslut om att den praktiska tjänstgöringen i underrätt skall förlängas från

ett till två år. Regeringen har dessutom för avsikt att i särskild ordning se över domarutbildningen i ett bredare perspektiv (se regeringens skrivelse [1999/2000:106] Reformeringen av domstolsväsendet – en handlingsplan).

Här kan också nämnas den högre utbildning i tillämpad kriminologi som Brottsförebyggande rådet bedriver tillsammans med kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet. Utbildningen, som startade vårterminen 1999, ger 40 universitetspoäng och vänder sig till all personal inom rättsväsendet. Hittills har 110 personer antagits till utbildningen.

Det finns även i fortsättningen skäl att följa det arbete som pågår – i detta sammanhang – för att förvissa sig om att utvecklingen sker samordnat och med en helhetssyn för ögonen. Ett reformbehov inom nu aktuellt område kan handla om allt från gemensam utbildning och utbytestjänstgöring till behörighetskrav för de olika yrkesbanorna och arbetsuppgifter inom ramen för dem.

### *Lokaliseringsfrågor*

En annan fråga gäller myndigheters lokalisering. Vid överväganden om myndigheters lokalisering innebär det anlagda helhetsperspektivet att myndigheternas planering av var viss verksamhet skall lokaliseras måste samordnas. Om t.ex. kriminalvården planerar var häkten skall lokaliseras får detta konsekvenser även för polisen när det gäller t.ex. lokalisering av arrester. Å andra sidan är kriminalvårdens transportorganisation beroende av var tingsrätterna är lokaliserade. Även åklagarna är beroende av och tjänar på korta avstånd till tingsrätterna etc.

Medborgarperspektivet innebär i detta sammanhang att det inte skall vara orimliga geografiska avstånd mellan medborgarna och rättsväsendets myndigheter. Å andra sidan bör man beakta att myndigheternas verksamhet ställer olika krav på närhet. Detta förhållande leder till att vissa av rättsväsendets myndigheter bör finnas lokaliserade till många orter över hela landet.

De omorganisationer av framför allt polis- och åklagarväsendena som ägt rum under senare år har på många orter fått till följd att de geografiska avstånden mellan utredningspersonalen och åklagarna har ökat. Det har framförts att det i sin tur har inneburit försämringar när det gäller det faktiska utredningsarbetet och samarbetet mellan polis och åklagare. Det finns nu skäl att överväga vilka åtgärder som skulle kunna vidtas för att i möjligaste mån överbrygga de hinder som uppstått genom organisationsförändringarna.

Här kan nämnas att i det arbete som nu pågår i särskild ordning med att reformera tingsrättsorganisationen utgör bl.a. den geografiska samordningen med rättsväsendets övriga myndigheter en viktig komponent.

Även för övriga delar av rättsväsendet och alldeles oavsett om organisationsförändringar har ägt rum finns det skäl att ägna lokaliseringsfrågor särskild uppmärksamhet. En fråga som bör vara aktuell att överväga i detta sammanhang är om det finns behov av ett särskilt "samordningsforum" för lokaliseringsfrågor inom hela rättsväsendet. Vid ett sådant forum skulle myndigheterna ha att t.ex. presentera sina såväl kortsiktiga som långsiktiga planer i lokaliseringsfrågor. Även andra frågor som hör samman med var viss verksamhet skall vara lokaliserad bör kunna diskuteras och samordnas inom ramen för ett sådant forum.

## Uppdraget

En särskild beredning tillkallas med uppgift att verka för rättsväsendets utveckling. En huvuduppgift för beredningen blir att undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet öka effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete.

En viktig uppgift för beredningen är att bidra till att utvecklingsarbetet inom rättsväsendet sker samlat och utifrån ett helhetsperspektiv.

Målet för beredningen skall vara att bidra till att uppnå en ökad kvalitet i vid bemärkelse inom hela rättsväsendet. Beredningen skall därvid särskilt uppmärksamma frågor om en effektivare lagföring för brott och kortare genomströmningstid för mål och ärenden. I det sammanhanget skall beredningen överväga om det behövs förändringar i de regelsystem som styr främst polisens spanings- och utredningsverksamhet, åklagarnas verksamhet samt rättegångsförfarandet. Beredningen bör även överväga om det behövs några organisatoriska åtgärder på detta område.

Beredningen skall kontinuerligt kartlägga och följa det utvecklingsarbete som äger rum inom rättsväsendet. Resultaten av de granskningar av rättsväsendets myndigheter som har gjorts i olika sammanhang bör analyseras och beaktas. Beredningen skall fortlöpande identifiera organisatoriska, administrativa och författningmässiga hinder för en rationell och effektiv verksamhet. Beredningen skall vidare bedöma och utveckla andras och egna förslag och idéer och därefter initiera det arbete som krävs. Här skall framhål-

las att den formella kompetensen att genomföra förändringar i vissa fall ligger hos myndigheterna och i andra fall hos regering och riksdag. Beredningens uppdrag innebär i detta hänseende självfallet ingen förändring. I många fall kan beredningen fullgöra sitt uppdrag genom att ta initiativ till att myndigheterna uppmärksammas på att det finns ett behov av förändring och sedan överlämna åt myndigheterna att själva besluta om åtgärder eller om att lägga fram förslag. I andra fall krävs att beredningen själv lägger fram förslag. Det får bli en uppgift för beredningen att från fall till fall ta ställning till vilken väg som bör väljas.

En del frågor som ligger inom ramen för beredningens uppdrag kan vara föremål för redan pågående arbete inom Regeringskansliet eller hos någon myndighet. Det är inte avsikten att sådant arbete skall avstanna eller försenas genom tillsättandet av beredningen. I sådana fall förutsätts i stället att beredningen och berörda parter kommer överens om hur arbetet i fortsättningen skall bedrivas. Under den tid som beredningen arbetar kan det också framträda nya områden där ett reformbehov föreligger. Även i sådana fall får det förutsättas att beredningen och berörda parter kommer överens om hur arbetet skall bedrivas.

En aktiv medverkan från rättsväsendets myndigheter är en nödvändig förutsättning för att utvecklingsarbetet skall kunna bli framgångsrikt. Hinder för ett snabbt och effektivt flöde genom rättskedjan identifieras bäst med hjälp av dem som rent faktiskt arbetar inom rättsväsendet. Beredningens arbete skall således ske i nära samverkan med berörda myndigheter inom rättsväsendet. För detta ändamål skall inrättas särskilda referens- och arbetsgrupper.

Inom de områden som här redovisas bör det finnas utrymme för förändringar av olika slag. Beredningen är oförhindrad att ta upp även andra frågor som arbetet ger anledning till och som gäller utvecklingen av rättsväsendet. För domstolarnas del kan det t.ex. gälla handläggningen av tvistemål och övriga domstolsuppgifter.

Beredningens arbete skall dock, åtminstone tills vidare, såvitt gäller domstolsväsendet endast omfatta verksamheten vid de allmänna domstolarna. Detta hindrar emellertid inte att beredningen när den lägger fram sina förslag kan ta hänsyn till att de lösningar som tas fram kan komma till användning också inom domstolsväsendet i övrigt.

I det följande redovisas några frågor som beredningen särskilt bör uppmärksamma inom ramen för sitt arbete.

### *Minskade genomströmningstider i brottmål*

En huvuduppgift för beredningen är att se över rättsväsendets hantering av brottmål i syfte att undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet förkorta den totala genomströmningstiden från brottsanmälan till dom och straffverkställighet. Beredningen bör här kunna lämna förslag till åtgärder av olika slag. Dessa förslag kan komma att innefatta allt från att identifiera behov av författningsändringar till att ta fram färdiga förslag till sådana. Även förslag till förändringar av såväl administrativ som organisatorisk karaktär bör kunna ingå i beredningens överväganden. Frågor om utbildning och kompetensutveckling skulle också kunna bli aktuella att överväga i detta sammanhang.

Det är också en uppgift för beredningen att överväga på vilket sätt den moderna tekniken på ett bättre sätt än i dag kan stödja brottmålsprocessen och därigenom också bidra till bl.a. kortare genomströmningstider. Uppdraget i denna del innefattar även att undersöka om det i lagstiftningen finns hinder mot ett effektivt utnyttjande av IT-stödet i rättsväsendets verksamhet.

### *Den brottsutredande verksamheten m.m.*

En annan huvuduppgift för beredningen, som hör nära samman med den föregående, är den brottsutredande verksamheten. En väl fungerande brottsutredningsverksamhet torde vara en grundförutsättning för en hög uppklaringsprocent samt ett snabbare flöde genom brottmålskedjan.

Beredningen skall överväga på vilket sätt denna verksamhet kan förbättras. Frågan bör närmas utifrån ett brett angreppssätt och kan komma att innefatta överväganden som innebär förslag till förändringar av såväl författningsmässig som administrativ och organisatorisk karaktär. Även frågor om rollfördelning, utveckling av arbetsmetoder, möjligheter att utnyttja modern teknik, utbildning och kompetensutveckling samt rekrytering bör kunna ingå i övervägandena. För att nå målen när det gäller kriminalpolisverksamheten är det nödvändigt att beredningen också i viss utsträckning behandlar frågor om ordningspolisverksamheten. Det är emellertid inte avsikten att beredningen mera allmänt skall göra någon översyn av arbetsmetoderna inom ordningspolisverksamheten.

Beredningens överväganden när det gäller frågor av författningsmässig karaktär kan innebära allt ifrån att identifiera behov av författningsändringar till att presentera färdiga förslag till sådana.

Såvitt avser beredningens överväganden av författningsmässig karaktär och frågor om arbetsmetoder är det motiverat att även inbegripa Tullverkets och skattemyndigheternas brottsutredande verksamhet i beredningens uppdrag.

När det gäller frågor av organisatorisk karaktär skall det i beredningens uppdrag även ingå att se över frågan om en specialisering av utredningsverksamheten inom närpolisen och jämföra detta med andra alternativ.

Beredningen skall vidare beakta de synpunkter som framförs i Granskningskommissionens betänkande (SOU 1999:88) såvitt gäller den brottsutredande verksamheten. Det innebär att beredningen skall ha till uppgift att bl.a. se över frågan om ansvarsfördelningen mellan polis och åklagare.

#### *Utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet*

Beredningen skall följa det arbete som pågår inom rättsväsendet när det gäller utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet. Beroende på resultatet av denna kartläggning bör beredningen kunna lämna förslag som syftar till att uppnå största möjliga samordning även inom detta område. Beredningens överväganden kan komma att handla om gemensam utbildning och gemensamma utbildningsinstitutioner samt olika former av utbytestjänstgöring inom rättsväsendet. Även frågor om behörighetskrav för yrkesbarnorna inom rättsväsendet eller för fullgörandet av särskilda uppgifter där kan ingå i övervägandena.

#### *Lokaliseringsfrågor*

Beredningen skall överväga om det finns anledning att ta några initiativ när det gäller att få till stånd en ökad samordning mellan rättsväsendets myndigheter i lokaliseringsfrågor. Det kan t.ex. ifrågasättas om det finns behov av ett särskilt "samordningsforum" där myndigheterna hade att presentera såväl sina kortsiktiga som långsiktiga planer i lokaliseringsfrågor. Om beredningen kommer fram till att så är fallet bör man också kunna redovisa på vilket sätt och i vilka former ett sådant forum skulle kunna verka.

## Övrigt

Förutom att beredningen skall arbeta med referens- och arbetsgrupper bör beredningen särskilt uppmärksamma behovet av samråd med dels berörda myndigheter inom rättsväsendet, dels sådana utredningar som initieras under beredningens arbete och som kan ha samband dess uppdrag.

Beredningen bör samråda med

- 1999 års rättegångsutredning (Ju 1999:11),
- utredningen om genomförandet av polisregisterlagstiftningen (Ju 2000:01) samt
- Rådet för rättsväsendets informationsförsörjning (dnr Ju96/3163).

Beredningen bör dessutom hålla kontakt med den arbetsgrupp inom domstolsväsendet som arbetar med processrättsliga frågor.

Beredningen bör hålla sig informerad om den fortsatta beredningen med anledning av betänkandena Den centrala polisen (SOU 2000:25) och Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd – (SOU 2000:88).

Förslag skall presenteras i delbetänkanden av beredningen efter hand som olika frågor behandlas.

Beredningen skall senast före utgången av år 2003 redovisa det vid detta tillfälle aktuella läget inom rättsväsendet för de frågor som ankommer på beredningen samt en plan för det fortsatta arbetet.

(Justitiedepartementet)





## Bilaga 2, Dir. 2001:61

### **Sammanfattning av uppdraget**

Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) ges i uppdrag att undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet förenkla utredningen och lagföringen av i första hand snatteribrott. I uppdraget ingår att närmare analysera vissa rättsliga frågeställningar som Justitieombudsmannen har uppmärksammat i ett antal beslut som berör utredningen av sådan brottslighet.

### **Beredningens nuvarande uppdrag**

Den 7 december 2000 beslutade regeringen att tillkalla en beredning med uppgift att verka för rättsväsendets utveckling. En huvuduppgift för beredningen är att undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet öka effektiviteten och kvalitén i rättsväsendets arbete. När det gäller lagföringen av brott skall beredningen särskilt undersöka möjligheterna att förkorta den genomsnittliga genomströmningstiden från brottsanmälan till dom och straffverkställighet. Beredningen skall också särskilt överväga på vilket sätt brottsutredningsverksamheten kan förbättras. I beredningens uppgift skall även ingå att överväga frågor om utbildning, kompetensutveckling och personalrärlighet inom rättsväsendet.

Beredningens överväganden bör kunna leda till förslag som kan komma att omfatta allt från författningsändringar till ändringar av såväl administrativ som organisatorisk karaktär.

Beredningens arbete skall ske i nära samverkan med berörda myndigheter inom rättsväsendet och ta hänsyn till det utvecklingsarbete som pågår.

Delbetänkanden skall presenteras av beredningen efter hand som olika frågor behandlas.

Beredningen skall senast före utgången av år 2003 redovisa det aktuella läget inom rättsväsendet för de frågor som ankommer på beredningen samt en plan för det fortsatta arbetet.

### **Behovet av tilläggsdirektiv**

Varje år anmäls cirka 60 000 snatterier och stölder i butik. Av dessa klaras 60-70 procent upp. Av de uppklarade snatteribrotten lagfördes år 1999 60 procent genom strafföreläggande. Drygt 20 procent prövades av domstol och knappt 20 procent blev föremål för åtalsunderlåtelse. Snatteribrotten utgör således genom sitt stora antal en inte obetydlig belastning på rättsväsendet. Samtidigt utgör snatteribrotten en relativt homogen grupp av brott. Dessa faktorer gör att utredning och lagföring av snatteribrott torde vara särskilt lämpade att studera från ett rationaliserings- och effektiviseringsperspektiv.

#### *Utredning och lagföring av snatterier i dag*

Det normala förfarandet när butikssnatterier upptäcks är att butikskontrollanten eller någon annan i butiken uppmanar den misstänkte att följa med till butikens kontor e.d. Där ombeds den misstänkte att identifiera sig och tillfrågas om han eller hon erkänner eller förnekar brott. Därefter gör butikskontrollanten en skriftlig polisanmälan. Flertalet snatteribrott lagförs genom strafföreläggande. Ett strafföreläggande innebär att den misstänkte skriftligen föreläggs ett bötesstraff. Ett föreläggande kan förenas med förverkande eller annan sådan rättsverkan av brott samt enskilt anspråk. Strafföreläggande får utfärdas för ett brott för vilket böter ingår i straffskalan. Ett godkänt strafföreläggande gäller som dom som vunnit laga kraft.

#### *Rikspolisstyrelsens förslag om en utvidgning av ordningsbotsinstitutet*

Rikspolisstyrelsen har i samråd med Riksåklagaren i en skrivelse till Justitiedepartementet (dnr Ju 1999/3148) föreslagit att ordningsbot skall kunna utfärdas även för brott som har dagsböter och fängelse i straffskalan men där påföljden i det enskilda fallet blir penningböter. Syftet med förslaget är främst att möjliggöra tillämpning av ordningsbotsinstitutet vid snatteribrott men även vid

annan typ brottslighet som generellt sett kan anses lämplig för en sådan förenklad handläggning.

### *Beslut av Justitieombudsmannen*

Justitieombudsmannen har i beslut som meddelats 2000 respektive 2001 aktualiserat frågor som rör polisens handläggning av snatteribrott. I det första beslutet (dnr 4538-1998) (dnr Ju 2000/1167) behandlar Justitieombudsmannen lämpligheten av att tillämpa ett förenklat förfarande, den s.k. snattefonen, vid butikssnatterier och därmed sammanhängande frågor. Snattefonförfarandet innebar i korthet att i stället för att göra en skriftlig anmälan till polisen ringde exempelvis butikskontrollanten upp polisen som höll ett telefonförhör med den misstänkte, varigenom utredningen kunde slutföras direkt. Förfarandet förutsatte att den misstänkte hade erkänt brottet och samtyckt till att höras på telefon.

I det andra beslutet (dnr 3932-1999) behandlas frågan om vilken typ av dokumentation som bör krävas inom ramen för utredning av snatteribrott. I samma beslut tar Justitieombudsmannen vidare upp frågan om lämpligheten av att använda civilanställd personal för utredning av sådan brottslighet. Det tredje beslutet (dnr 4614-1999) rör möjligheten att besluta om beslag inom ramen för en summarisk utredning enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken. I det fjärde beslutet (dnr 4766-1999 och 1849-2000) aktualiseras slutligen frågan om lämpligheten av att vid utredning av snatteribrott infordra en skriftlig berättelse från den misstänkte i stället för att ett muntligt förhör hålls med denne.

De ställningstaganden som JO gör i sitt beslut i snattefonärendet har betydelse inte bara för möjligheten att tillämpa snattefonförfarandet utan också för

- möjligheten att tillämpa det förfarande som normalt tillämpas i samband med snatteribrott
- möjligheten att utvidga ordningsbotsinstitutet på det sätt som Rikspolisstyrelsen föreslagit.

### *Snattefonärendet och därmed sammanhängande frågor*

Snattefonförfarandet tillämpades i södra Sverige under ett par år. I sitt beslut underkände Justitieombudsmannen förfarandet på flera punkter.

Enligt Justitieombudsmannens bedömning utgör en butikskontrollants ingripande ett s.k. envarsgripande enligt 24 kap. 7 § andra

stycket rättegångsbalken. Enligt den bestämmelsen får envar gripa en person som begått ett brott på vilket fängelse kan följa och som påträffas på bar gärning eller flyende fot. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman. Justitieombudsmannen anser att bestämmelsen måste tolkas som att det överlämnande som skall ske till polisen avser ett fysiskt överlämnande. Överlämnande per telefon kan enligt Justitieombudsmannen således inte komma i fråga enligt gällande rätt.

När det sedan gäller frågan om identifiering av den misstänkte anser Justitieombudsmannen att det normalt bör krävas ett personligt sammanträffande mellan den misstänkte och en företrädare för polisen. Identifiering genom telefonsamtal med den misstänkte och kontroll i olika register är enligt Justitieombudsmannen således inte tillräckligt. Att helt eller delvis överlämna uppgiften att identifiera den misstänkte till butiksägaren, en butikskontrollant eller någon annan enskild person kan enligt Justitieombudsmannen över huvud taget inte godtas.

En förutsättning för att kunna använda snattefonförfarandet, och även ordningsbotsinstitutet, är att polisen kan tillämpa det s.k. förenklade utredningsförfarandet enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken. Enligt den bestämmelsen behöver förundersökning inte genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter. Det förenklade förfarandet är således formellt tillämpligt på snatteribrott. Justitieombudsmannen ifrågasätter emellertid lämpligheten av att tillämpa förfarandet vid snatteribrott med hänvisning till att sådan brottslighet i många fall kan vara juridiskt komplicerad.

### *Beslag*

Justitieombudsmannen har vid flera tillfällen uttalat (bl.a. dnr 4614-1999) att straffprocessuella tvångsåtgärder med stöd av 24-28 kap. rättegångsbalken endast kan vidtas inom ramen för en förundersökning. Om en tvångsåtgärd företagits i en situation där förundersökning inte dessförinnan har inletts med stöd av 23 kap. 1 § rättegångsbalken anses en förundersökning rent faktiskt inledd. Justitieombudsmannen konstaterar sammanfattningsvis att gällande rätt mot den bakgrunden utesluter användande av straffprocessuella tvångsmedel inom ramen för en summarisk utredning enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken.

Det aktuella ärendet rör brott mot knivlagen, men berör också utredning av snatteribrott eftersom beslag inte sällan förekommer i sådana utredningar.

### *Krav på dokumentation*

Enligt 23 kap. 21 § första stycket rättegångsbalken skall vid förundersökningen protokoll föras över vad som därvid förekommit av betydelse för utredningen. Enligt tredje stycket samma paragraf får dock i mindre mål i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar över det väsentliga som förekommit vid förundersökningen. Ett sådant förfarande är vanligt förekommande i snatteriutredningar. Enligt Justitieombudsmannens bedömning (dnr 3932-1999) är det emellertid inte tillräckligt att dokumentera snatteriutredningar på detta förenklade sätt, eftersom händelseförloppet måste klarläggas i alla de hänseenden som krävs för att åklagaren skall kunna göra ett välgrundat ställningstagande i ansvarsfrågan.

### *Infordrande av skriftlig berättelse från den misstänkte*

Enligt 8 § förundersökningskungörelsen (1947:948) får i stället för att förhör hålls med den misstänkte en skriftlig berättelse fordras in. Med stöd av den bestämmelsen har polismyndigheterna i Stockholms och Uppsala län i vissa fall använt en blankett i samband med utredning av snatteribrott. Blanketten, som sänds till den misstänkte, är utformad på så sätt att den misstänkte genom att erhålla denna underrättas om brottsmisstanken. På blanketten finns vidare särskilda utrymmen där den misstänkte kan lämna uppgift om sin inställning i skuldfrågan samt ange om han är villig att ta emot strafföreläggande. Det finns också utrymme för angivande av önskemål om försvarare och om kompletterande utredning samt för erkännande att den misstänkte tagit del av samtliga handlingar i ärendet. Blanketten har endast använts när bedömningen varit att det rört sig om ett klart fall av snatteri och gärningsmannen varit över 18 år vid tidpunkten för brottet.

Justitieombudsmannen (dnr 4766-1999 och 1849-2000) anser emellertid att inhämtande av en skriftlig berättelse från den misstänkte i stället för att förhör hålls i allmänhet inte är någon lämplig utredningsmetod i snatteriutredningar, med hänvisning till att butiksnatteri generellt sett inte är en alldeles okomplicerad brotts-  
typ.

### *Kompetens hos utredande personal*

Enligt 3 kap. 6 a § polisförordningen (1998:1558) skall polismyndigheten fördela ärenden mellan anställda efter deras kvalifikationer och vid fördelningen beakta bl.a. vad som krävs för att upprätthålla kvalitet och säkerhet vid handläggningen. Bestämmelsen torde inte utesluta att även civilanställd personal deltar i arbetet med brottsutredningar. När det gäller utredning av snatteribrott har emellertid Justitieombudsmannen uttalat (dnr 3932-1999) att polismän normalt bör anlitas för uppgiften, eftersom sådana brott kan ge upphov till svåra juridiska bedömningar.

### *Rikspolisstyrelsens förslag med anledning av snattefonärendet*

Rikspolisstyrelsen har med anledning av Justitieombudsmannens beslut i snattefonärendet begärt att regeringen överväger författningsändringar som gör det möjligt att handlägga snatteriärenden på detta förenklade sätt.

## **Behovet av en översyn**

### *Allmänt*

Den utveckling som under senare år ägt rum inom rättsväsendet syftar till att få en effektivare och snabbare hantering av ärenden med bibehållen rättssäkerhet. Ett ärende skall inte handläggas på en högre nivå än som är nödvändigt. Därigenom kan rättsväsendets resurser tas till vara på ett bättre sätt. Effektiv användning av resurserna för brottsbekämpningen förutsätter bl.a. att handläggningsformerna i olika avseenden förenklas. Ett viktigt inslag i reformarbetet inom rättsväsendet har varit att i fråga om mindre brott minska belastningen på domstolarna och även på åklagarna. Som ett led i detta utvecklingsarbete finns behov av att göra en allmän översyn av hur snatteribrott handläggs och hur förfarandet kan förenklas för den typen av brott med bibehållen rättssäkerhet. Inom ramen för en sådan allmän översyn bör en närmare analys göras av de rättsliga frågeställningar som aktualiserats av Justitieombudsmannen i de beslut som behandlats ovan. Vidare aktualiseras frågan om vilka uppgifter ordningsvakter bör ha när det gäller att ingripa mot personer som gör sig skyldiga till snatteri. Ovan har beskrivits vilken funktion ordningsvakter i dag normalt har vid in-

gripande mot snatterier. Frågor som bör analyseras är exempelvis i vilken utsträckning ordningsvakter bör kunna medverka i samband med identifikation av en för snatteri misstänkt person samt vid dokumentering av förhållanden som är av betydelse för utredningen av sådana brott.

### *Brottsförebyggande aspekter*

En aspekt som är viktig att beakta när man överväger ytterligare effektivisering och rationalisering av utredning och lagföring av vissa brottstyper, är vilka konsekvenser detta kan få för allmänhetens uppfattning om de brott som berörs. Ordningsbot kan i dag utfärdas endast för mindre allvarlig brottslighet. När man överväger en utvidgning av tillämpningsområdet för ordningsbot till att omfatta exempelvis snatteri, måste beaktas hur detta skulle komma att påverka allmänhetens inställning till den typen av brottslighet. Det är givetvis inte önskvärt att effektivisering och rationalisering av utredning och lagföring av brott får till följd att den aktuella brottsligheten trivialiseras i allmänhetens ögon.

### *Särskilt om ordningsbotsinstitutet*

Rikspolisstyrelsens förslag om en utvidgning av ordningsbotsinstitutet skulle innebära att ordningsbot kunde utfärdas även för de brott som har dagsböter och fängelse i straffskalan men där påföljden i det enskilda fallet blir penningböter, det vill säga om brottet föranleder lägre straff än trettio dagsböter. När det gäller snatteri blir detta aktuellt om det tillgripnas värde understiger 50 kr då påföljden enligt praxis blir böter 500 kr.

Att utvidga tillämpningsområdet för ordningsbotsinstitutet till fall där brottet är så pass allvarligt att det skulle bli fråga om dagsböter är knappast aktuellt. Ordningsbotsinstitutet bygger på att bötesbeloppet kan bestämmas efter fastlagda tariffer, vilket inte är möjligt med dagsböter som är beroende av den enskildes inkomstförhållanden.

### *Särskilt om unga lagöverträdare*

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) finns bestämmelser om utredning och lagföring av brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år.



En förundersökning mot den som inte fyllt 18 år skall alltid ledas av åklagaren, om det är fråga om brott med mer än sex månaders fängelse i straffskalan.

Om någon som är under 18 år är skäligen misstänkt för brott, skall vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran omedelbart underrättas och kallas till förhör som hålls med den unge, om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det. Som exempel på situationer där underrättelse och kallelse får underlåtas på grund av att det finns särskilda skäl, nämns i förarbetena att det rör sig om en förseelse av mycket bagatellartat slag (prop. 1987/88:135 s. 33).

Om någon under 18 år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, skall socialnämnden genast underrättas. Vid förhör med den som är under 18 år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, skall företrädare för socialtjänsten närvara om det är möjligt och det kan ske utan men för utredningen. Socialnämndens medverkan är avsedd att utgöra ett stöd för den unge samtidigt som det har ansetts vara av vikt att socialnämnden får information om brottet och omständigheterna kring detta.

Av bl.a. Rikspolisstyrelsens föreskrifter framgår att utrymmet för att underlåta en formell förundersökning när den misstänkte är under 18 år mycket litet. Möjligheterna att på plats utfärda ordningsbot för ett brott med fängelse i straffskalan, t.ex. snatteri, när den misstänkte är under 18 år framstår därför som begränsade.

I detta sammanhang bör också nämnas att det i LUL även finns särskilda regler om strafföreläggande och åtalsunderlåtelse vad avser gärningsmän under 18 år.

Ett viktigt syfte med reglerna i LUL är att få till stånd en samverkan mellan den unges vårdnadshavare och de sociala och brottsutredande myndigheterna så att lämpliga åtgärder kan vidtas för att tillrättaföra den unge. Detta intresse måste särskilt beaktas inom ramen för ett effektiviserings- och rationaliseringsarbete. Ett sådant arbete får inte resultera i att unga lagöverträdarens ställning i de avseenden som nämnts ovan på något vis försämras.

## **Uppdraget**

Beredningen för rättsväsendets utveckling skall undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet förenkla utredningen och lagföringen av i första hand butikssnatterier, men även annan

brottslighet som kan vara lämpad för ett förenklat förfarande, t.ex. kontantbedrägerier. Beredningen skall lämna förslag till hur sådana förenklingar av förfarandet kan ske, samt, i den mån det behövs, ta upp därmed angränsande frågor. I uppdraget ingår att närmare analysera vissa av de rättsliga frågeställningar som Justitieombudsmannen har uppmärksammat i de beslut som redogjorts för ovan. Beredningen skall således analysera bestämmelsen om s.k. envars-gripande och hur den tillämpas i samband med ingripande mot personer som misstänks för snatteribrott, vilka krav som bör ställas på identifieringen av den misstänkte, lämpligheten av att använda det s.k. förenklade utredningsförfarandet enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken vid utredning av snatterier, möjligheten att ta föremål i beslag inom ramen för en sådan utredning och vilka krav som bör ställas på dokumentationen inom ramen för utredning av bl.a. snatterier.

Beredningen skall lämna förslag till de författningsändringar som behövs.

Arbetet bör ske i samråd med Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren och företrädare för handeln. En särskild referensgrupp med företrädare för handeln skall inrättas för det ändamålet.

Uppdraget skall redovisas senast den 1 juli 2002.

(Justitiedepartementet)